

ПРОТ. В. КУДРИК

**ЖИТТЯ
ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА**

Ціна 50 ц.

ВИДАВНИЧА СПІЛКА ЕКЛЕЗІЯ
Виннигер, Канада
1948

Петро Горбач

ЖИТТЯ ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА

ІСТОРИЧНА РОЗВІДКА НА ПІДСТАВІ
КАТОЛИЦЬКИХ ДЖЕРЕЛ.

Прот. В. Кудрик

Видання

Видавничої Спільки Еклезія
Виніпег, Ман.
1948

Printed by Ukrainian Publishing Company
of Canada, Limited, Winnipeg, Man.

ВСТУПИ ЗАВВАГИ.

Матеріал, що входить в цю книжку, — це відбитка статтів, які друкувалися в „Вістнику” на протязі майже двох років (від 1-го квітня, 1945 до 15-го грудня, 1946). Вони були викликані до великої міри статтями в мондерським „Світлі”, органі Василян, в яких життя й діяльність Йосафата Кунцевича були представлені в однобічнім, католицьким світлі.

Виходячи з заложення, що Йосафат Кунцевич, як історична особа, интересує й обходить не лише католиків, але також православних, як рівно ж беручи під увагу, що „Світло”, пишучи про Йосафата писало також про Православну Церкву й православних українців, „Вістник” вважав за потрібне висвітлити життя й діяльність Кунцевича також з православного та загально українського погляду. Згідно з цим у „Вістнику” по-явився ряд статтів, які тепер становлять зміст цієї книжки.

Йосафат в українців недавний.

Хоч представники Риму кажуть нині українцям, що Йосафат, це український

святий, однакож ще недавні часи, коли греко-католики Йосафата майже не знали, про нього не думали, або не вважали його ніяким святим.

В дієцезіях (епархіях) Львівській і Станіславівській, в Галичині, було до 1898 року, 1,195 греко-католицьких церков, а між ними лише одна присвячена Йосафатові (папа зачислив Йосафата до блаженних ще в 1643 р., отже можна було відправляти Богослуження в честь Йосафата).

В львівській „Ниві”, ч. 17-18, 1910, скаржитися гр. кат. священник, що в церковних книжках хтось повимазував імя Йосафата. Запитав церковних „провізорів”, хто це зробив, а ті:

„Відповіли, що старенький „егомось”. Вони ніколи не згадували св. Йосафата в відправі; казали, що це жаден святий і тому його повимазували”.

Отже не то вірні, але священники не признавали Йосафата святим. А таких було найбільше.

В книжці: „Відношення обрядові в Східній Галичині”, виданій у Львові 1893 року, Йосафат зачислений до вогорів українського народу. На сторони 112 читаємо:

„Йосафат Кунцевич в Полоцку доряджував королеви, щоби Русинів неуніятив з краю вигнати”. — А згадана книжка видання греко-католицького.

Візьмімо таке: Йосафата вбито 1623 року, однакж ще донедавна ніхто для греко-католиків про Йосафата не писав. Писалося віддавна для чужих: Суша писав по латинськи, Гепен по французьки, Калінка по польськи; а обширніша книжка про Йосафата по українськи появилася аж 1902 р. п. з. „Життя св. Священомученика Йосафата Кунцевича”. Автор Козакович. Отже аж 279 років по смерті Йосафата заінтересують українців Йосафатом. До того часу греко-католики без Йосафата обходилися.

Не диво, що 1910 р. галицькі єпископи роблять окремий заклик, щоби священики заінтересувалися Йосафатом і подбали, щоби всюди були його образи, щоби люде про него знали, та **„щоби не було хати, де би одна дитина так не називалася”** — себто Йосафатом.

Вже з наведеного бачимо, що Йосафат був чужим для греко-католиків до недавна. Чим це пояснити? Пояснити можна тим, що в українській памяти до недавна була ще свідомість про те, що унію накиннули поляки насильством, а Кунцевич був одним з тих, що помагав полякам в їх роботі. Отже коли Кунце-

веча згадували, то хіба як польського помічника.

Доперва недавно зачали представники Риму підсувати українцям думку, що Йосафат є українським св'ятим. Однакож з того виходить комедія. Бо коли перед українцями звуть Йосафата українським св'ятим, то Рим голосить не-українцям, що Йосафат належить до польських св'ятих, тай ще великих.

От в 1923 р. папа видав Лист (енцикліку), в яким познакомляє світ з Йосафатом. Про той лист писав „Кетолик Реджистор” з грудня, 1923 р. таке:

„He is, manifesto notes, the Pro-martyr of the Unlat Ruthenians, and one of the special patrons of Poland.”

По українськи:

„Він є, лист зазначає, первомучеником уніятів русинів, й одним з окремих (спеціальних) заступників Польщі.”

Що про таке мусить сказати думаючий греко-католик? Скаже, що папа більший автворітет, ніж його помічники, отже коли папа зве Йосафата заступником Польщі, то лише тому, що Йосафат служив Польщі вірно за свого життя. Коли ж служив Польщі, то не міг служити українцям.

Так скаже кождий думаючий чоловік.

Родичі Йосафата.

Йосафат, це пізніше імя, а змалку він звався Іваном. Та ми більше будемо вживати загально відомого імени — Йосафат.

Родився Йосафат в Володимирі Волинськiм 1580 року. Батько Гавриїл, по фаху швець („Світло” каже, що крамар), мати Марина; Йосафата охрестили в місцевій православній церкві св. Параскевії і назвали Іваном. Отже Йосафат з роду православний.

Про родичів Йосафата пише „Світло”:

„В своїй ширій побожности вони жили на подобу старозавітного пророка Захарії й Єлисавети: були обое праведні перед Богом і жили чесно по всіх заповідях і постановах Господніх”. — А далше:

„Гавриїл і Марина, як побожні христіяни, знали добре, що їхнім першим обовязком було: дати дитині старанне, християнське виховання... а зо зростом у літах учили його святих правд Христової віри і впоювали в його думч святі засади християнського життя. Господнього страху, ненависти до гріха, а любови до чесноти”. („Світло”, ч. 20, 1944).

Навелене показує, що релігійність серед православного загалу стояла дуже високо. А загал вірних, це дійсна Церква.

Правда провід Православної Церкви не був тоді такий, як треба — але за те були винні поляки! Польські королі правом „патронату” (правом орудувати церковними справами) роздавали православні єпископства кому хотіли, а деколи за життя єпископа продавали їх двом, або тром кандидатам нараз. Навіть королева Бона торгувала єпископіями. І це деморалізувало церковний провід. Таке тяглося до унії і до часів Йосафата.

Право „патронату” мала і польська шляхта, мала силу над священиками. Так прим. 1630 р. шляхтич Заславський приказав православним священикам в своїх посіlostях, щоби переходили на унію, а ні, то строго покарає. („Рус. Іст. Бібліотека, т. 8, Львів).

Але і польський провід був здеморалізований. Польський письменник, Литвин Міхальон, пише під 1550 р., що польські єпископи тих часів: „жили, як розпешені сибарити (любителі розкошів), тримали наложниць (любовниць), одягалися пишно, лінухували та бенкетували, скидаючи всі обовязки на своїх вікаріїв і.. домагалися управи ще багатьма церквами, котрі вільнаймали світським людям і купцям”. (Рус. Іст. Біб., стор. 44).

Отже чи диво, що провід Православ-

ної Церкви під силою поляків не був таким, як треба?

Додати б, що в часах Йосафата зростала в Польщі сила єзуїтів, а їх окремою цілею було — нищити Православну Церкву, переводити православних на римо-католицизм, або бодай покищо на унію.

Йосафат в Вильні.

Польського і свого письма навчився Йосафат вдома, а дальше дав його батько до Вильна на помічника в крамниці.

Це був час, коли польський уряд при допомозі українських прислужників почав силою поширювати унію між православними. Це був час великого напруження.

Йосафат жив в Вильні коло Свято-Троїцького православного монастиря, ходив до монастирської церкви, познакомився з монахами. Коли ж поляки силою забрали монастир і перемінили на уніятський, до унії перейшла частина монахів і потягнула Йосафата за собою.

Тепер Йосафат переходить в монастир, стає послушником і ходить до польської єзуїтської колеґії вчитися. Так молодий, недосвідчений чоловік опинюється між тими, що готовили загибель українцям.

Особами, що мали на Йосафата найбільше впливу, були:

Валентин Фабрицій, єзуїт, проповідник на дворі польського короля.

Гавриїл (Іван) Грушевський, єзуїт, також проповідник на королівським дворі.

Петро Аркудій, якого привіз з Риму Потій, щоби помагав ширити унію. Він був учителем в Колегії.

Велямин Рутський, вихованок єзуїтів, що приїхав з Риму працювати для поширення унії. Були ще деякі.

Йосафат був з природи релігійного успособлення і коли б був виховувався даліше між православними, міг стати великим мужем Православної Церкви і незабутим оборонцем українського народу перед насильством католиків.

Та сталося, що його потягнули за собою вороги українського народу і виховали на сліпого фанатика, що не рукводився ані здоровим розумом, ані наукою Христа й Апостолів, і готов був завести пекло на землі, щоби догодити католицизмови.

Приятель Йосафата, Хмельницький, наводить слова Йосафата: „Я набрався такої ненависти до схизми (до православія), що був змушений повторяти невпинно те слово пророка: Я ненавидів збір лукавих”. („Світло”, число 22, 1944).

Не знав збаламучений чоловік, що це він опинився між „збором лукавих” і віддав їм всю щирість своєї душі. І так з кого міг бути найкращий муж Православної Церкви і великий оборонець рідного йому народу, той став найбільшим його ворогом.

Таким зробили його чужі і ворожі українцям католицькі вихователі!

Монаша строгість Йосафата.

Йосафата постригли в монахи 1604 року і змінили ім'я з Івана на Йосафата.

„Світло” каже, що Йосафат вибрав собі найбіднішу келію. Виглядало „наче б він зробив обіт досмертного затворництва”.

Як „Світло” описує його подвиги:

„Забив по тисячу разів свої поклони, додаючи: Ісусе Христе, змилосердись надо мною бідним грішником!

„Під вовняною одежею носив найгрубшу волосянницю. Спав на голій підлозі.

„Він десь роздобув (!) довгий залізний ланцюх, перетиканий острими кільцями. Цим ланцом окружав плечі, рамена й так сильно стискав себе, що аж острі кінці врїзувались в тіло”.

„Він запозичив від латинської Церкви добровільне бичування. Серед ночі ви-

ходив простоволосий і босоніж, тільки в волосяниці, й часто через купи снігу йшов на цвинтар за церквою. Там захований ставав навколішки (на коліна) і починав бичувати себе аж до крові. Його ноги деколи примерзали до каменя". („Світло", ч. 2, 1945).

А чи Йосафат що читав? Так!

„Він мав невпинно — каже „Світло" — в своїх руках богослужební книги своєї Церкви й вони були головним його заняттям, і в цім читанні він почав знаходити нову користь для себе й новий спосіб для навчання інших.

„Із того часу, як молодий монах звернув увагу на живі спори в Україні, він на кожній сторінці цих памяток віри й побожності українського народу (зн. на сторінках богослужібних книг — В.) почав знаходити докази католицької правди, готову відповідь на кривдства схизми й ересі. (Підчеркнення наше—В.).

„Залюбки задержувався над життям святих і геройськими терпіннями мучеників.

„Читав і ті письма, повні наклепів на внію, що їх кожного року друкувала острожська академія, а також братство в Вильні і Львові". („Світло", ч. 2, 1945).

З наведеного видно хто був Йосафат. Він був монах-затворник. І коли б був ціле життя прожив в келії, він міг

мати великий моральний вплив на людей. Та сталося, що монах пішов в політику.

Але на політиці він не розумівся. Людського життя не знав. Історії не знав. Від єзуїтів навчився лише того, що Римови і Польщі було потрібне — і це збаламутило щирого чоловіка.

І як збаламучений чоловік, Йосафат на „спори в Україні” та „крутійства схизми” шукає відповіді в богослужбених книгах. Не знав він, що такі книги є для Богослуження, для Молитви, а не для вирішування спорів між церквами і народами.

З таким знанням, як в Йосафата бачимо, не то папа, але „Світло” не післало би його між дійсних політиків, щоби сорому не набратися.

До такого вирішування **треба знати історію** — вона одна покаже, хто винен, а хто прав. Хто ж історії не знає, тому не pomoже ані Служебник, ані Октоїх, ані Часослов, ані Ірмологіон, ані Акафистник, ані Життя Святих, ані ланцух і бичовання...

Коли католицький єпископ Штросмаєр їхав на Собор до Риму 1870 року і знав, що там будуть спори, то приготувався читанням історії. І на історію на Соборі покликався, а не на книжки до Богослужень. Розумний був!

І Йосафатови Українська Історія бу-

ла б сказала, які страшні кривди терпіли українці від католиків сотні літ. А він того не знав.

Не розумів він і науки Христа: „Хто вас не послухає, того лишить”. (Марко 6: 11). І тому він не тільки не лишав, але вживав „огня і меча”, вживав насильства на тих, що його не слухали.

Та якраз тому, що Йосафат того не знав, хитрі єзуїти, що все знали, обмотали недогадливого чоловіка і вжили за сліпу зброю проти українського народу.

Як Поляки кривдили Українців.

Щоби бодай приблизно показати, як жилося українцям під Польщею до часів Йосафата, наведемо тут кілька при-
мірів:

Казимир Великий, польський король, забравши 1340 р. західні українські землі, нищив українські церкви.

Ягайло вже при коронації 1386 року прирік, що перетягне українців на латинізм і багато перетягнув. Українці були виключені від всіх прав, коли не прийняли латинського обряду.

В Городні вийшла 1522 р. польська постанова: „Не будемо обов'язані давати таких гідностей й урядів українцям (по тодішньому русинам), тільки литвинам римської віри.

Року 1375 поляки заснували своє архієпископство у Львові і забрали для нього українську церкву та добра українського митрополита.

Подібне було і в Перемишли, де добрами українського єпископа вивінували єпископа польського.

В Перемишли забрав Ягайло рабунком українську катедру, повикидав костиги похоронених там українських єпископів і перемінив церкву на костел.

Року 1550 король Жигмонт II забрав силою українську церкву в Сяноці, а українцям сказав: „Коли до трох днів не поставите собі церкви, то втратите право”. Українці купили стару деревляну церкву в Ясенові, працювали день і ніч, перевезли і за три дні поставили.

В роках 1381 та 1436 заборонили поляки будувати і поправляти українські церкви, щоби ті понищилися.

Король Іван Альбрехт приказував щоби українці польські свята святкували.

Декрети синодальні в Петрикові 1542 року забороняють Українцям публичне Богослуження, дзвонення і будову церков.

За короля Жигмонта 1-го (1521) не вільно було українцям умерших публично ховати, ні хорих з св. Тайнами відвідувати, але все крадьком.

В 1583 р. на український Святий Вечер польський архієп. Суликовський озброїв товпу і післав, щоби не дозволяла українцям святкувати. Товпа розганяла людей, біла священників, а церкви замикала.

Додати, що 1 серпня 1324 р. писав папа Іван 22-ий до польського короля Володислава Локетка, що відпускає гріхи тим, які вмируть на війні з православними й татарами. Отже папа рівнав православних з татарами.

В 1372 р. писав папа Григорій XI-ий до польських єпископів в Кракові, щоби наганяли єпископів православних.

Це дрібка того, що говорить історія про насильства поляків католиків над українцями. Але Кунцевич всего того не знав; а коли б дещо і знав, то толкував собі все так, як поляки толкувати навчили.

Польські насильства підорвали були силу Православної Церкви, а тоді Польща вжила „унії”, як ще одного удару, щоби українців добити.

Унію приготовляли польські єзуїти, головно ж Скарга. Коли ж унію завели, то Йосафат був одним з тих, що вживали всяких жорстокостей, щоби православних українців нищити, як того поляки хотіли.

Православні боронилися, як могли. Митр. Рогозу били камінням; побили були Йосафата в Києві, коли там був почав православіє висмівати; Крупецький мусів „спасатися бігством”; вкінці Йосафата вбили, коли мірка терполовности увірвалася. Що ж мали робити? Чи дякувати за те, що католики їх зневажають і жорстоко переслідують?

Не унії треба було українцям, не папи, не католицизму, але щоби безбожна католицька Польша з українських земель забралася і не точила української крові.

Йосафат був щирим чоловіком і коли б він був справу ясно розумів, то не ставав би з католицькими насильниками, але проти них, не з папою, але проти папи. Він став би був з своїм народом, а не з його кривдителями.

Та сталося так, що лихі люде його збаламутили — і так талан, що приніс би благословення, приніс гріх і терпіння.

І той гріх тягнеться до нині. Бо ще й нині вороги українського народу вживають імени збаламученого нещасного чоловіка, щоби ним і дальше баламутити українців. **Лихо, яке Йосафат робив несвідомо, цілком свідомо продовжують нині навіть ті, що зуть себе українцями.** Отже яке це велике лихо, який гріх!

Велямин Рутський.

Унію з Римом заводили поляки в спілці з Римом. Вони робили до неї приготування; вони виховували з православних для себе помічників.

Йосафат був православним, поки не дістався в руки єзуїтам.

Другим визначним ширителем унії був Велямин Рутський (1574—1637), що рівнож був з роду православним, та молодим попав також на виховання єзуїтів, опинився в католицьким світі і став римо-католиком; опісля папа примусив його прийняти грецький обряд і після ширити унію.

„Світло” виразно каже, що Рутський „приїхав з Риму як вихованець ієсусовців (єзуїтів — В.), із заграничними звичаями, із вихованням чисто латинським”. (Світло, ч. 7, 1945). Значиться — тілом і душею чужий українцям чоловік!

„Сумна картина”.

„Світло” так малює стан унії тоді, коли прибув з Риму Рутський:

„Унія опущена, митрополит загрожений співпрацею схизми й ересі, духовенство в явнім бунті проти свого настоятеля, уніятські церкви опущені, народ на відправах і проповідях братства;

а між рідкими духовними, що були вірні св. зеднанню, ні одного гідного”...

Унія опущена... але тої унії було тоді, як кіт наплакав. З наведеного бачимо, що нарід унії не хотів, до унії не йшов; кількох духовних, що перейшли і тримались унії, були люде негідні. Цілу унію творили римсько-польські урядовці, що агітували між православними і при помочі польського уряду забирали православні церкви, а нарід переслідували. Це і була та ціла унія!

Латинська Церква.

Зате дуже принадними красками малює „Світло” Латинську Церкву, послугуючись словами Рутського, а то:

„Молоді люди, виховані в латинських школах, знаходять в латинським обряді все, чого побожна душа може бажати, щоб зростати в Божому страсі: славних сповідників, частого приняття св. тайн, проповіді, що були спосібні запалити серця з самого льоду, подиву гідні приклади так між душпастирями, як між вірними, одним словом все те, що живить душу.”

Все гарне і святе! І гарне там виховання, і Божий страх, і славні сповідники, часте причастя, і які там проповіді, і які гідні священники!... Недаром же ка-

толики! А що ті самі католики поневолювали українців, обрабовували їх, знущалися над ними сотні літ — все те байдуже! На те ж українець сотворений, щоби вони його нівечили. Так дивився на це Кунцевич, так Рутський, так всі будівничі і подвижники унії. Так дивляться нинішні обожателі Йосафата.

Рутський через латинські окуляри бачив в латинстві саме добро, але українці бачили лише насильство, розбій і глум з усього святого.

Такою була тоді католицька Польща, таким був католицький Рим. От хочби дещо з тих часів: папа Клемент 8-ий (1592-1603) казав спалити філософа Бруна 1600 р.; за Григорія 15-го (1621-1623) інквізиція замордувала архієпископа Домініса — його тіло волочили вулицями, а там спалили: Урбан 8-ий (1623-1644) роздав свої рідні 20 мільйонів скудів (тодішні гроші) з церковної каси. За його папства інквізиція переслідувала астронома Галілея. Інокентій 10-ий правив церквою, а ним правила Донна Олімпія і папські доходи собі забирала... Це та сторона, що українців до унії силувала!

Православна Церква.

„Світло” передає слова Рутського

про тодішню Православну Церкву так:

„Чи ви може шукаєте священика? Ви не знайдете ні одного такого, як бажаєте. А може ви хочете визнати свої гріхи? Нема нікого, щоб вас вислухав. Ідете до церкви? Ви не знайдете там більше ладу й релігії, як у коршмі. З яким диким варварством поводяться тут із Пресвятою Тайною Евхаристії!”

Отже як Латинська Церква була для Рутського дуже гарною, так Православна була дуже поганою — а це тому, що Латинська Церква виховувала його по ворожому до Церкви Православної. Вже тому, що вона православна, вона була Рутському ненавистною.

Православна Церква була тоді убога, це правда, була убогою тому, що католики сотні літ побивали і обдирали її, як розбишаки чоловіка на дорозі з Єрусалиму до Єрихону („Милосерний Самарянин”). Перше православну, а потім **таксамо нищили ту уніятську** (греко-католицьку), **яку самі створили**: церкви винаймали жидам, висмівали Богослуження, кричали за греко-католицькими священиками „Господи помилуй”, обрабовували греко-католицькі монастирі, забирали рабунком церкви... Про те є навіть окрема католицька книжка: **„В обороні Потієвої Унії”**, видана у Львові 1929 року. Це книжка, що кличе до неба о пімсту за кривди, яких зазнава-

ли греко-католики від римо-католиків по заведенню унії.

Тай не одна книжка, а ціла Історія України оповідає про католицькі насильства; лише не знав про них ані Кунцевич, ані Рутський. В своїм вузкім фанатизмі Рутський бачив, як „з варварством поводяться (православні) з Тайною Евхаристії” в церкві, а не бачив, як поляки-католики неволять і мучать український нарід по селах і містах, як відбирають його права, як обрабовують з усього, що він має. Рутського це не обходило і не боліло. Унія була в нього всім, життя народу нічим. Це наглядно показує, як те католицьке виховання і ті проповіді, які він хвалить, виглядали. Вони затуманювали вихованків, а не виховували.

Кирило Терлецький.

Унію заводила Польща, а її помічниками були одиниці з українців і між ними був Кирило Терлецький.

Читаємо в католицькій книжці „Іпатій Потій” (Львів, 1913), що коли Терлецький став єпископом, то робив озброєні напади на противників, отже був пролив крові й вбивства. Було на нього багато скарг перед королем, отже Терлецький:

„Шукав способу приподобатись королеви і правительству польському і для того взявся до переведення унії. Розуміється, що він не був переконаний о правдивості ідеї унії, а ділав лише для власних користей”. (Стор. 4).

Чи треба більше? Які оснувателі, така основа і така дальша будова.

90 літ пізніше.

Основники і ширителі унії казали, що унія принесе українцям рай, однак вона принесла пекло. Послухаймо, що каже історія.

Вище згадана книжка „**В обороні Потієвої Унії**”, видана у Львові 1929 р. була надрукована з давнього рукопису о. Петра Камінського, Василянина, що був аудітором греко-католицької митрополії 1685 року.

Від початку унії (1595 р.) до 1685 р. маємо 90 літ, отже за 90 літ унія повинна була принести українцям обіцюзане добро, тимчасом книжка Камінського, це плач і стогін греко-католиків, що кличе до неба о пімсту.

Нарікає Камінський, що поляки хочуть ставити єпископів для греко-католиків. Що греко-католицьких єпископів не допускають до сенату, хоч при заведенню унії це обіцяли.

Каже дальше, що Поляки вважають висшим свого найнижшого єпископа (су-

фрагана), ніж греко-католицького архієпископа, чи митрополита. Аж на скарги греко-католиків Рим рішив, що першенство належиться греко-католицькому митрополитови, а не польському суфраганови. До того Камінський додає:

„Гей, милий Боже! Київський митрополит, котрого юрисдикція на 500 миль — рівного на світі не маєш... своїм приступленням до Римської Церкви заслужив, що аж завдяки римському декретови доступив бідної прецеденції (першенства) перед одним суфраганом! Маєш ізза чого, отче митрополите, тріюмфувати!” (Стор. 11).

Злидні уніятів малює Камінський так:

„Все, що Русь має, обряд і церемонії, все бажають викоренити.

„Прислухатись в школах, як латинську (польську!) молодіж проти руського народа юдять, яке там глузовання з самих же уніятів. Коли сміятися, то над Русином. „Кобусниками” їх називають, так, що неоден втікаючи перед сміхом, мусить покинути школи. Інші криються з тим, що вони Русини і забираються в чужі краї, позмінювавши призвища.

„А що за богохульства (зневага Бога) висипують на Богослуження (гр. католицьке! — В.). Церкви інакше, як божницею, не називають; як можна, то

і з опаратів (фелонів) на комедиях сміхи творять; по вулицях за духовними „Господи помилуй” кричать і хлопами називаючи, камінням за ними кидають. (Стор. 15).

„Так то панове уніяти зовсім в неволи римських ксьондзів. Щоб Русь ставалася поляками, церкви на костели відбирають. Коли б сказав хто щонебудь, то зроблять його бунтівником, козаком, так, що й життя буде непевний”. (Стор. 16).

Описує Камінський як поляки забірали гр. кат. церкву в Тиличи. До церкви прийшов староста з плебаном (з ксьондзом) й озброєними людьми і виважили двері. Плебан сам порубав сокирою престіл. Образи мальовані на дошках клали на річку побіч церкви і по них виносили з церкви річи. Паперові образи попалено. Образи на стінах мальовані сокирою обтесано. По всім тім плебан витягнув фляшку з горівкою і пив „за здоровля капліці”. Це оповідання закінчує Камінський:

„І так церква, двіста літ тому збудована, обернулася без потреби, дорогою насильства, в капліцю. Бо єдність свята”... — А ще дальше: „Яке там нарікання, плач і лемент счинили люди руського народа підчас відбирання тої церкви, годі виповісти. Жінки і діти, в домах, і по вулицях кидалися на землю і голо-

си аж до неба підносили. Були тоді на торзі угри з Бардієва, то й вони плакали, видячи такий вереск убогого люду, і всі дуже дивувалися, що уніятм відбирають церкву". (Стор. 16—18).

І не помогли протести, не помогли навіть скарги до папського нунція.

Вже з наведеного бачимо, яку унію Йосафат з другими готовив; а ціла книжка, що має понад 100 сторін, таким матеріалом заповнена. Яким унія починалася, таке було і 90 літ по її заведенню, таке і в часі розбору Польщі (1772), таке і піся того аж до нині. Це треба знати всім українцям — і православним і греко-католикам.

Для заокруглення того, що діялось 90 літ по заведенню унії, дамо ще кілька примірів зі згаданої вже католицької книжки „В обороні Потієвої Унії". І так:

„Під Перемишлем є деякі маєтки, в яких духовні належать до святої єдності (зн. є уніятами — В.), а хоч на панськїм не роблять (зн. паншини не роблять — В.), то прецінь рікрічно кождий мусить дати злотих 60 (польському панови — В.). Коли б того не вчинив, то й киями дадуть йому, і вязниці натерпиться, і убожество заберуть (зн. те мізерне майно, яке ше має — В.). І такі убогі бувають духовні (зн. греко-католицькі — В.), шо в іншого й кусня хліба вдома нема". (Стор. 32).

От вам ті благодати, які принесла у-
нія і для якої працювали Потії, Кунце-
вичі, Рутські! До повисшого опису до-
дає Камінський:

„Свідчуся Богом неба і землі — сто-
гне Христос в особах своїх служителів”.
(Стор. 32).

Та важне, що якраз польське духо-
венство, себто самі апостоли католици-
зму, які покінчили високі католицькі
школи побіч панів були мучителями
греко-католиків. Ось що вони виробля-
ли:

„Юдять проти них (проти греко-ка-
толицьких духовних — В.) світських
панів, зогиджують і лають у казанях,
роблять скрупули при сповідях і бунту-
ють, а самі несотворені річи вигадують:
то попи читати не вміють; то не знають,
що це є св. Тайни; то вони не важні в
них, бо й розрішати не вміють; і тисячі
дурниць видумують, пишуть, глузують,
в наслідок чого деякі брідяться грець-
ким духовенством, як поганством, інші
нерозважні відриваються і стають Рим-
лянами”. (Ст. 32).

Оповідает Камінський, як польські
ксьондзи змушували греко-католицьких
духовних „ходити до костелів і відбу-
вати процесії” на польське свято Божо-
го Тіла; а коли б хто не прийшов, то

заплатить 10 гривень карі. Коли ж Божого Тіла буде в наше Вознесення, тоді греко-католицькі духовні:

„Мусять у кількадесять церквах опустити Літургії... щоб бігти зо три милі (коло 15 миль канадійських — В.) висолопивши язик, на чужу процесію з опаратами. А на процесії, що за сміх з духовенства, Боже ти бачиш!” (Стор. 33).

Таке і з греко-католицькими монастирями:

„Кулемчицький на ніщо зведений; від Дубенського значні посілости відірвано; з Троцької архимандрії пустиня, бо її добра хто інший загорнув; від Лавришівського забрали багато ґрунтів можливі сусіди; від виленської св. Тройці забрали недавно маєток Спякло.” (Стор. 35).

І ще про монастирі:

„Вони здобули собі монастирі одні хитрощами, де посадили поляків, своїх кривних і рідних братів; інші видерли силою і де це осторонь було, там усіх церців вигнали.” (Стор. 40).

Яке з греко-католицькими єпископами, яке з священиками, яке з монастирями, таке було і з сільськими церквами, і з вірними. Церкви нищать, число гр. кат. священиків зменшують; до одної парафії належить і 40 церков (40 на одного священика — В.), а в них:

„Ані свічок, ані обрусів, ані чаші — ні кадила, ні кропила. Люде отченаша не вміють; задля віддалення в церкві не оувають ніколи, хіба тоді, коли до хресту їх приносять; є такі, що й за Бога не знають. Умирають, як звірі, погребуються без духовних. А все воно ізза недостачі Богослуження й духовенства. Самі уніяти плачуть і нарікають, ходять, як заблукані вівці.” (Стор. 48-49).

Памятаймо, що все те діялось 90 літ по заведенню унії. Перше казали, що Православна Церква занепала, отже унія має Церкву піднести, коли ж унію завели, то ще гірше Церкву нищили, бо вона була вже католицькою і римо-католики мали до неї більше доступу.

Коли б унія несла українцям добро, то за 90 літ був би в греко-католицькій Церкві найкращий лад, нарід був би розумний, побожний, вдоволений; тимчасом, що дальше, то йшло до гіршого.

І не диво, бо унію вже насильством заводили. Самий Йосафат не перебирав в способах — людей не соромився, ні Бога не боявся.

— Та важне що все те діялося під проводом Риму, під проводом папи, під проводом католицизму, а це показує, яким був той Рим, яким був папа і цілий католицизм.

Що робив дальше Йосафат.

Ми вже показали, яким страшним лихом була для українців унія. Доки її не було, то католики-поляки не мали правного доступу до Православної Церкви, коли ж заведено унію, то їм отворено до Церкви двері — тепер поляки й українці уніяти були для себе „вшистко едно”. До того ж поляки мали також силу робити, що захочуть.

Коли Йосафат став еромонахом, то цілий віддався ширенню унії. Він проповідував її всюди — на вулицях, на площах, по домах, і проповідував з таким фанатизмом, що за якийсь час потягнув за собою багато мешканців Вильна. І тому православні називали його „душевватом”.

За таку роботу Потій поставив Йосафата настоятелем Битинського монастиря, а потім і Жировицького, отже Йосафат здобув ще більше сили для ширення унії. За час він привернув до католицизму багатьох литовсько-українських вельмож, а між ними Тризну, Мелешка і Солтана, яких предки були основателями цих двох монастирів.

Коли по смерті Потія виленським архієпископом став Рутський, то поставив Йосафата архимандритом Виленського монастиря (коло 1614 р.).

Вибираючись до Київа, Рутський взяв

з собою Йосафата, щоби поміг притягати до унії київлян, однакож Йосафатови тут не повелось. Зайшовши в Київ-Печерський монастир, Кунцевич викликав на дебату архимандрита Йосифа Курцевича, та коли підчас дебати почав по простацьки православіє висмівати, обурені монахи надавали йому стусанів і він мусів ратуватися утечею. Це відобрало йому охоту навертати київлян на унію.

Зате в Вильні й околиці, де польська поміч була близша, Йосафат почав проповідувати унію ще завзятіше і так притягав багатьох не тільки з середної і низшої верстви, але і деяких магнатів, як новгородського воєводу Теодора Скумина-Тишкевича і його сина виленського воєводу Януша.

В тім часі Полоцьким архієпископом був старий вже Гедеон Брольницький. Він унію прийняв, однакож не клопотався, щоби її поширити. А що королеви Жигмонтови 3-му ходило про поширення унії між українцями, то назначив Йосафата дорадником і наслідником Брольницького, отже Йосафата висвятили в Вильні на єпископа 1617 року.

Окремо треба пригадати, що рівночасно король видав „універсал” до мешканців Полоцького і Вітебського воєводства, щоби всі були послухниками Йосафатові, хоч він був лише до-

радником і помічником Брольницького.

Йосафат ставши єпископом візджав до Полоцька в січні 1618 р. дуже величаво. Чого стрічало греко-католицьке (уніятське) духовенство разом з польськими ксьондзами і біскупами, а в проводі були польські єзуїти. Це заставило до думки навіть тих уніятів, що доси не дуже застановлялися — бо доси польські духовні, а головно єзуїти не брали участі в українських торжествах. Польське духовенство з єзуїтами звертало на себе увагу всіх, бо якраз воно належало до мучителів українського народу. Тепер всі побачили, як унія давала ворогам доступ до українського життя. І тому оден з міських бурмістрів сказав в привіті Йосафатови: „Коли вступаєш до цього міста з добрими замірами — приходи в ім'я Господне; коли ж задумаєш лихе — лучше, щоби ти сюди не приходив”.

Це показує, що люде сподівалися, що Йосафат не приносить їм добра, але лихо.

Опинившись в Полоцьку почав Йосафат вживати всяких можливих способів, щоби перевести всіх на унію. В способах не перебирав. Одних притягав обіцянками вигод і королівських ласк, других переконував гарними словами, а ще інших

приганяв погрозами, карами, судами і тюрмою.

І так вже невдовзі по прибуттю до Полоцька притягнув він до унії полоцького воеводу Михаїла Друцького-Соколинського, який вже тягнув даліше за собою другі визначні родини, як каштеляна Івана Корсака, Данила Щита, Теодора Воловича і других.

Коли кажемо, що великим лихом для українського народу було те, що багаті українські родини спольщилися, то не можемо не бачити, що до того причинився в великій мірі Кунцевич. Він був одним з тих, що окремо дбали, щоби забрати від українців ту клясу людей, що була і найсвідоміша і найбагатша, і перевести її на польський ґрунт. Не даром в папській енцикліці зветься Йосафат „спеціальним заступником Польщі”.

Йосафат Архієпископом.

Архієпископ Гедеон вмер при кінці 1618 р. і король зараз признав Йосафата Полоцьким архієпископом. А 1619 р. король признав Йосафатови власть над всіми православними церквами і монастирями в Полоцьку, Вітебську, Могилеві, Мстиславлю, Орші і всюди в його епархії.

Йосафат в 1619 р. розіслав циркулярі по своїй дієцезії з приказом, щоби православні священники з вірними на унію переходили; хто ж з священників так не зробить, того нажене і церкву передасть для унії.

Отже почав замикати православні церкви; православні Богослуження заборонив де би вони не були. Священників, що не хотіли унії, заковував і саджав до тюрем. Тай накликав поляків, щоби православних переслідували.

Що Йосафатові насильства викликали опір, це природне. Збільшались насильства, збільшалась ненависть народу до мучителя.

Коли Йосафат мав вїзджати до Могилева, то міщани поставили були на окопах гармати і загрозили, що будуть стріляти, коли Йосафат до міських воріт підїде.

В Мстиславлі якийсь Масальський був би застрілив Йосафата, коли б Йосафатів слуга не застрілив скорше Масальського.

В Орші міщани хотіли Йосафата втопити в ріці.

Йосафат навіть провадив дійсні війни.

Борисо-Глібський монастир в Полоцьку заснував полоцький князь Борис Генвирович 1220 року і щедро вивінував. Опісля побожні багаті родини —

Соколинські, Корсаки, Тишкевичі, Соломирецькі і Щити — щедро монастир обдарували і він став першим і багатим монастирем.

Полоцькі православні архієпископи ще довго перед унією здобули право зватися архимандритами (настоятелями) монастиря й орудувати всім його майном. Таке право потверджував польський король кожному православному архієпископови, а тепер признав таке право Йосафатови, хоч той не був православним. І Йосафат зараз хотів забрати майно православного Борисо-Глібського монастиря в свої руки.

Але православні його ктитори (потомки оснудателів монастиря, добродії, патрони), Корсаки і Щити, ще за життя першого Полоцького єпископа уніята, Григорія Загорського, забрали монастир з майном в свої руки, щоби не дати його уніятам.

Тепер Йосафат, виказуючись королівською грамотою, домагався передачі йому монастиря — коли ж не дадуть, то грозив війною. Знов же православні — Корсаки, Тишкевичі і Щити — з чисельною православною шляхтою, з міщанами і селянами, засіли в монастирі, а на оточуючих монастир стінах поставили гармати, щоби зброєю монастир обороняти.

І Йосафат почав облогу, що тревала 11 днів. Він мав на своїй стороні озброєних уніятів і поляків і вкінці монастир здобув.

Тепер вдався до суду, щоби монастирське майно забрати. Король, що був покровителем Йосафата, рішив, що православні мають передати Йосафатови все монастирське майно, а крім того заплатити йому 30,000 золотих польських відшкодовання.

Обороняючи права Борисо-Глібського монастиря, як православного, його ктитори доказували, що монастир був заснований православними, щоби навіки був православним, а що Йосафат відступив від православної віри — „то ми, ктитори монастиря, потомки православних оснудателів, вважаємо, що за нами право мати під доглядом монастирське майно, доки настоятель монастиря і його монахи не перемінять нової віри на давню”...

Однакож напір зі сторони поляків був надто сильний і згадані ктитори не встоялись — вони 1621 р. підписали мирну грамоту з Кунцевичом, де годяться бути уніятами, коли зможуть далше вибирати настоятеля монастиря і не заплатять 30,000.

Так Кунцевич здобув більше, ніж хотів, бо згадані ктитори перейшли навіть не на унію, але відразу на римо-

католицизм. Це був великий здобуток для Кунцевича, велика його заслуга перед поляками, а дуже болючий удар для українців.

„Душехват”.

Православні не дармо прозивали Йосафата „душехватом”, бо ж вся його праця зводилася до того, щоби відривати українців від українського народу і вести до поляків.

Судові документи з Йосафатових процесів показують між іншим такі імена визначніших православних родин: Корсаки, Тишкевичі, Соломирецькі, Соколинські, Огинські, Воловичі, Войни, Сангушки, Сапіги, Браницькі, Володковичі, Хорвати, Красинські, Масальські, Косові, Голубинські, Солтани, Тризни, Паци, Хребтовичі, Плішки і ще деякі.

Та минуло не багато часу, як всі ті православні родини стали навіть не уніятами, але римо-католиками, отже цілком спольщилися.

Берімо славний православний рід Острожський. Коли внучка Константина Острожського, Анна-Альойза (*1600, †1654), златинщилася, то:

Призначила езуїтам, що прийдуть на її похорон, 3,000 золотих польських; на Служби Божі в 12 польських монастирях

2000; на костел єзуїтів 2000; на нагробник в костелі 20,000; на покриття костела мідію 30,000; для студентів в єзуїтській колегії 20,000...

Єзуїтам передала вона все своє золото, книги, образи, дорогий камінь, килими і др. Дальше поля, каменоломи, ліси, стада волів, овець, та додаткові грошеві суми. (Диви книжочку „Єзуїтська Преподобниця”).

Все те було українське майно, якого предки Альойзи вживали на добро українському народови (школи, друкарні, приюти для старих і др.), а тепер пішло воно в руки ворогам українців.

Та не забудьмо, що весь той перехід українських родин до поляків відбувався під сильним польсько-католицьким гнетом. Історик Ранке наводить в „Історії Папів” документ — звіт папського нунція, в яким говориться, що відразу треба було полякам переводити звичайний православний загал на латинство, як переводилося багатіших. Значиться, що і Рим прикладав руку, щоби обробувати українців з свідоміщої кляси і майна.

Польща вживала до нищення українців всіх можливих способів, а до тих належала унія з усіми її ширителями. Їх Польща з Римом підготовляла, давала їм силу в руки і посилала розбивати українське життя.

Йосафатові життєписці не можуть нахвалитися, що якто успішно Йосафат навертав до унії не тільки звичайний загал, але і багаті родини (тих відразу на римо-католицизм!); коли ж до того додамо всі насильства, яких Йосафат вживав, то назва „душехват” за слаба. Він заслужив на сильнішу назву...

Нові православні єпископи.

Польща була довела до того, що на українській землі, яка була в її руках, не було вже православних єпископів, хоч загал був православний. Отже гетьман Сагайдачний запросив до Київа єрусалимського патріярха Теофана (1620 р.) і той на місці Кунцевича висвятив Мелетія Смотрицького (Гарасимовича), та 5 єпископів для Володимира, Луцька, Перемишля, Холму і Пинська.

Хоч король приказав нових єпископів ловити і карати, то все ж Смотрицький дістався крадьком (1621 р.) до Вітебська і проголосив Йосафата відступником. Тепер всі православні признали Смотрицького своім зверхником. От що говорять про те самі католики:

„Підчас коли миторполит (Рутський) з св. Йосафатом **боронили унії в Варшаві(!)**, незєдинені відвели Литву і Білу Русь від унії; дух схизми повів

звідси на другі краї і вскорі на цілій Русі закипіла наново горяча борба, борба тим страшнійша, що навіть давніші прихильники унії тепер неначе від неї відвернулися". (Начерк Історії Унії, Львів, 1896, ст. 54).

„На голос Смотрицького всі майже міста повстали проти Йосафата. Простий нарід тисячами відступав. В Полбцьку святий ледви уйшов смерти з рук розюшеної товпи". (Життя св. Йосафата, канадійське видання).

Це показує, якою чужою, непотрібною і зненавидженою була унія, тай не диво — її 'ж заводили вороги насильствами та розбоєм — топчучи науку Христа, Апостолів і Святих.

Він не був пастирем овець.

Читаємо в католицькім Житю Йосафата:

„Найбільше ненавиділи св. Йосафата Вітебщани. Від обняття ним владичого престолоа вони ніколи не були прихильниками зединення (унії)—В.). Ще в січни року 1621 виповіли прилюдно послух Йосафатови, а узнали за свого епископа Смотрицького". (Життя св. Йосафата. Накл. Канад. Вид. С-ки, Впг., ст. 35—36).

В такім положенню Йосафат повинен був пригадати слова Христа: „Хто вас не приймає, того лишіть” (Мат. 10: 14), і йти до тих, що його прийняли би. Та Йосафат робив інакше — він йшов як рабівник, який не питає, чи його хочуть.

Оборонці Йосафата висувають на перше місце Йосафатові пости, молитви, бичування, але все те безвартне супроти його дальшої праці. Коли приходиться їм говорити про громадську Йосафатову діяльність, то й вони не можуть закрити його жорстокости. От послухаймо:

„Схизматиків любив, але для самої схизми не було у него пощади. Всюди проти неї виступав на проповідях, усував схизматицькі книги, не давав схизматикам церков, священників приклонних схизмі видаляв з свої епархії. Звідси то пішло, що прогнані священники переходили на схизму(!) і нарікали відтак, що Йосафат переслідує і гонить схизматиків. І тому ще й тепер схизматики та приклонні схизмі люди несправедливо називають его гонителем. (Канад. вид. ст. 32; жовк. вид. ст. 149).

Коли б католицькі жерела нічого більше не сказали крім наведеного, то цілому світови було би ясно, що Йосафат був справді великим гонителем. Бо

як можна любити схизматиків, а ненавидіти схизму (православ'є)? Як можна любити католиків і в той час виступати проти католицизму, усувати (нищити) католицькі книжки, не давати католикам церков (костелів), проганяти їх священників?... Чи католики не назвали б гонителем і брехуном того, що казав би: „Я вас католиків дуже люблю, але для вашого католицизму нема в мене пощади!” Отже тою самою мірою треба міряти також православних.

Смерть Йосафата.

В осени 1623 р. прибув Йосафат до Вітебська і почав таке переслідування православних, що як кажуть історичні записки, пригадувались часи переслідування перших христ'ян.

Вітебщани довго терпіли, але вкінці годі вже було терпіти. Тай помічні звідки було сподіватися, бо польські суди стояли по стороні Йосафата; за ним стояв сойм і король; за ним стояло польське духовенство; за ним стояв Рим. Бо Йосафат був їх робітником.

В неділю, 12 листопада, 1623 року, коли Йосафат правив Утреню, його архидіакон Доротей зауважив, що православний священник Ілія переправляєсь

через ріку Двину, щоби мати для православних Богослуження. І Доротей напав на Ілію зі своїми, тяжко його побив, звязав руки і ноги і замкнув в кухні в будинку Йосафата.

Вістка про те рознеслася по місті, задзвонили в вічевий дзвін і народ — чоловіки і жінки рушили до палати Йосафата, маючи в руках, що хто міг взяти.

Тут найперше освободили свого священика Ілію, а далше кинулися на Йосафатових слуг.

Интересне оповідають католицькі письменники про хід тих подій. Вони кажуть, що Йосафат:

„Зібрав службу, наказав (заборонив) їй набивати рушниці кулями, позволяючи стріляти лише для постраху сліпими набоями”. (Життя Йосафата, канад. вид., стор. 43).

Тамже на стороні 44-ій говориться:

„Вже товпа мала вдертися до комнати святого, як нараз отвораються двері, св. Йосафат виходить до сіній, підносить руку, щоб поблагословити своїх убійників, а зробивши над ними знак св. хреста, лагідно відізвався: „Діти мої, чого убиваєте невинних слуг? Коли маєте що проти мене, я тут.”

Порівняйте: — найперше каже стріляти, а коли стрілянина не помагає, починає благословити. **Стрілянина належить в Йосафата до перших способів, а благословення до послідних!**

Природна річ, що стрілянина посунула людське обурення до крайности. Кождий мусів думати: „Не досить, що рабунком забирає наші церкви, що заброняє Богослуження, що побиває наших священників і нас переслідує, але ще хоче нас повистрілювати"... І католики в подібнім випадку не інакше думали би!

Дальший хід подій пішов по тій стежці, яку прилагодив Йосафат. Люди дістались до Йосафатової кімнати, розрубали Йосафатови сокирою голову і доби́ли вистрілом з рушниці. Тоді тіло поволокли на берег і кинули в ріку. Рибак, що тут були, взяли тіло в човен, привязали до шиї і ніг камені, завезли на місце, що звалось Пісковатик і кинули в воду.

Третого дня, коли народний гнів притих, каштелян замку казав тіло витягнути, відослав до міста Полоцка, де тіло поховали.

Нищення палати.

Доведений до крайности народ понищив багато дечого, що було в палаті.

Католицькі письменники так це описують:

„Розшаліла товпа кинулися рабувати палату. Що тільки далось взяти, митію роздерли поміж себе. Начиня золоті і срібні, гроші, одержу, оружје, мідяні посудини, кухонне і столове начиня, те все зникло. Виважили двері до спіжарні і всі запаси приготовані на цілу зиму дісталися розбишакам. Дісталися до пивниці, викотили бочки з вином і пивом, а упившися, робили собі з розбитих бочок забавку скидаючи їх з гори названої Богородицею, на котрій стояла владича палата. Ціла палата зістала знищена, вікна повиривані, двері порозбивані, вози і візки порубані, папери і всякі грамоти понищені, крісла, столи, вся комнатна обстановка поторощена”. (Жите Йосафата Кунцевича”, жовків, вид., 1902, стор. 215).

Хочби знищення було таке, як в наведеном сказано, то це ніщо велике, ні страшне. Аджеж Йосафат нищив православне добро на ширші розміри і нищив цілі літа. Нищив не палату, не вікна, вози, бочки з вином і пивом — але нищив Православну Церкву, забирав рабунком церковні будинки і всяке інше церковне добро, а священників і народ люто пере-

слідував. Це було дійсно страшне нищення!

Між вичисленими в палаті річами деякі звертають на себе окрему увагу і так: „**Начиння золоті і срібні**”. Видно, що Йосафат-монах не цурався золота і срібла. „**Оружје**” — себто зброя. Значить ся — Йосафат потребував зброї до своєї роботи — унія заводилася зброєю.

Щоби показати крайну дикість православних, католицькі письменники оповідають, що православні: „**викотили бочки з вином і пивом, а упившись робили собі з розбитих бочок забавку**”.

Але годі повірити, щоби все так точно було, як малюється. Бо і православні є людьми і їх природна влада не інша, ніж всіх людей на світі. Коли люде зводять рахунки з своїм ворогом — коли обороняють Церкву (не коршму!), коли обороняють своїх священників, коли боронять свої народні права, то чи можливе, щоб нараз ті люде всі важні справи забули і давай дико пиячити тай для забавки бочками забавлятися.

Та вже дивніше, що в палаті такого строного монаха, яким був Йосафат, були бочки з вином і пивом. А коли були, то були для пиятики (бодай пиво!), значить ся — хтось тут ще за Йосафатового життя пиячив. На те ж Йосафат тії бочки мав.

Однакож диво з див, що католицькі оборонці Йосафата відважилися ті бочки викотити на світло денне. Коли б католики їх не викотили, то світ і не знав би, що Йосафат мав бочки з вином і пивом.

Звернемо увагу, що опис нищення палати взятий з жовківського видання, і там ті бочки (та зброя) згадуються, а в канадійським виданню того вже нема.

Видно, що канадійські видавці Йосафатового Життя додумалися, що золоте і срібне начиння, зброя і бочки з вином та пивом трохи не до лиця святому, отже вже бочок не викочували — і так зробили Йосафата культурнішим і більше на святого похожим.

Йосафат чудотворець.

З того, що католики пишуть, виходить, що не православні, але самий Йосафат був винен за те, що люде його вбили. Він мученичої смерти в Бога просив, він на те людей дразнив. Ідучи до Вітебська він казав: „Тішуся, що їду на певну смерть за Христа” (ст. 204, жовк. вид.). Отже Йосафат сам доводив до того, що сталося.

Щоби зробити Йосафата святішим, слуги Риму навидумували купу чудів —

та треба лише приглянутися, щоби побачити, що це байки. Ось деякі з них.

Коли Йосафат бичував себе в ночі перед смертю, якась світлість окривала його. А над палатою бачили люде на три милі від Вітебська чорні хмари і червоний хрест. (Ст. 210—211).

Жінка, що виривала волосся з голови Йосафата, осліпла. А над палатою була знов чорна хмара, з якої виходила світлість. (Ст. 217). Архидіякона Доротея скинули за бочками з гори, і він не розбився, і навіть жиди признали це чудом. (Ст. 217). Йосафатова голова закровавила мур і не можна було того знаку усунути. (Ст. 218). Кинули тіло Йосафата з гори і не розбилося. (Ст. 218).

Коли затопили тіло Йосафата, то було видно світло і показався поважний муж, а тіло виплило з води, хоч до нього було привязано багато каменя. Рибки тікають, а тіло пливе за ними. Тоді вони (замість дальше тікати) вертаються і тіло (якимсь способом) погружують в воду. (Ст. 219).

Коли тіло сховалося в воді, на Вітебськ впала така мрака, що ледво близькі люде себе бачили, і тревала, доки тіла не витягнули. Померкло сонце, небо засушилося. (Ст. 219-220).

Хоч лице Йосафата було таке побите, що самі убійники не могли по лиці пізнати, чи це Йосафат, аж жиди по-свідчили, що це він (ст. 216), однакож пізніше лице стало миле, лагідне, рум'яне, усміхнене. (Ст. 226. Все доси з жовківського видання).

Такі чуда про Йосафата виписують.

Хто про ті чуда читає, то мусить запитати: Як це так, що люде з тих чудів нічого собі не робили? Не каюлися. Не ставали католиками.

Православні боронили Церкви, отже були людьми релігійними, але ті чуда їх не зворушували. Єретики (про них є згадки) не ставали католиками. Жиди на католиків не вихрещувалися.

Та найважніше — **що Поляки бачучи такі чуда, не переставали кривдити українців.** Як кривдили до того часу, так і потім кривдили.

Живцем виходить, що ті чуда для одних одиноких українців повидумвані — для православних і греко-католиків — і тому інших людей вони не обходять. Для інших вони не існували і не існують.

В жовківськiм виданнi Йосафатового Життя є окремий роздiл п. з. „Св.

Йосафат чудотворець”, в яким говориться, що до 1637 року (за 14 літ) „акти беатифікаційні” начислили 84 чудів, а всіх списаних і заприсяжених є 100. Ми тут ще деякі чуда згадаємо.

„Власти королівські і латинські” оглядаючи церкву по убитті Йосафата —

„Найшли замкнену скриню, котру схизматики покинули, бо не могли її ані відчинити, хоч мали ключ, ані розбити сокирами. Підвоевода приказав занести її на замок. Ледво прийшли на місце, де ще багріла (червоніла) кров мученика, скриня впала на землю, сама відчинилася, а з неї випав ілітон, чаша, дискос, зізда і хрест”...

Дальше оповідаєсь, що чаша стала просто тай всі дугі річи, а навіть єпископські одежі так уложилися, ніби хтось має збиратись до Служби Божої. (Стор. 222-223).

Дволітний синок радника Доротєя в Полоцьку несподівано заговорив: „Тату, Бозя вмер, той, що білу церкву будував” — хоч та дигина доси ще не говорила і по наведених словах не говорила ще довший час. І ніхто ще не знав, що Йосафата вбили. (Стор. 223).

Йосафатового тіла не могли знайти, бо мрака окривала ріку, аж воно само виплило й освітило воздух. (Ст. 224).

Коли похід з тілом Йосафата пере-

ходив коло кальвінського збору, закликав кальвінський пастор (священик): „О, нещасливі ті, що вбили невинного!” Тут „чаша, що доси просто стояла на домовині і добре до неї була прикріплена, відвернулася в противний бік від кальвінського збору”. (Стор. 228).

Хоч морози були великі, але ріка не була замерзла; якже тіло Йосафата привезли до Полоцька, зараз замерзла. (Ст. 230, все з жовків. видання).

Жителісець Йосафата Кульчинський каже, що тіло Йосафата поплило само до Полоцька **проти води**. Отже велике чудо! І було би воно великим чудом, коли б не те, що тіло само не поплило, але його повезли; а дальше — що ріка (Двина) пливе якраз з Вітебська до Полоцька, отже тіло плило би було з водою, а не проти води. Та Кульчинський мабуть не знав де Вітебськ, а де Полоцьк, отже вгадував.

На такий лад змайстровані всі чуда. Їх було треба і Польщі і Римови, щоби ними привязати до себе тих, що були уніятами, і щоби притягати православних до унії.

Коли кілька разів згадуються в Життю Йосафата (жовківським) жиди і протестанти, то чомусь лише як свідки чудів, чи вбивства, але нігде не згадано, що ті чуда наvertsали жидів і протестантів до католицизму. То лише православ-

них вони мали б навертати. Та і тих не наvertsали — бо історія каже, що від початку до кінця унія заводилася насильством. Всі ті чуда, то видумки і всі знали, що це видумки.

Також і польських насильств над українцями ті чуда не зупиняли — такі ті чуда були без впливу, без інтересу для поляків. Видно, що й поляки не бачили в них Божої сили, а то були би каялися.

Василіянин о. Петро Камінський, авдітор гр. кат. митрополії 1685 р. (62 р. по смерті Йосафата) описує широко, як тоді поляки греко-католиків (уніятів) люто кривдили, як гр. кат. священиків висмівали, як гр. кат. церкву нівеличили, як з Богослужень сміялися — але не згадує ні про одно чудо, яке Йосафат зробив би в обороні греко-католиків перед поляками. Хоч вже самі описи і нарікання Камінського повинні були дійти до Йосафата та звернути його увагу на ті страшні насильства, які терпіли греко-католики від поляків. Але чуда не було! — (Гляди „В обороні Потієвої Унії”, Львів, 1929).

Похорон Йосафата.

Йосафата поховали 18 січня, 1625 року, 14 місяців по вбивстві.

Польща подбала про величавий похорон. В церквах Полоцька дзвонили перед похороном по три рази денно цілий тиждень. На похороні була шляхта, урядники, вельможі. Стріляли з гармат. Йшли міщани, йшли студенти під проводом Єзуїтів; йшло латинське (польське) духовенство в червоних одежах, а за латинським йшло духовенство „руське”. І несли — очевидно для провокації, чи викликання ненависти до православних — окровавлений ілітон і чашу, волосінницю, шнури і каміня, котрі були знаряддями мучеництва. (Стор. 231, жовківське видання).

„По обох боках 100 жовнірів в червонім одінню, а добутим оружжам віддавало почесь”.

Так Польща хоронила свого щирого робітника! А ворога православного народу!

Йосафат „блаженним”.

Католицький закон каже, що не можна нікого проголошувати святим перед 50-им роком по його смерті, однак папа проголосив Йосафата „блаженним” ще перед його похороном, бо 1-го листопада, 1624 року. А зробив це тому, що: „король Жигмонт враз з сином Володиславом, з руськими і поль-

ськими єпископами і множеством вельмож та шляхти занесли до Урбана VIII просьбу о проголошення Йосафата святым". (Стор. 260, жовк. вид.).

Отже на бажання ворогів православного народу папа проголошує Йосафата блаженним. Треба ж було показати, що і церква уніятська має своїх святих, отже нехай уніяти її тримаються, а православні до неї приходять.

Щож до папи, то хіба папська політика коли перебирала в способах? Аджеж 1938 р. папа за півмільйона доларів „легалізував" (признав правним) нищення поляками православних церков, яких вони за три тижні знищили 110 і 7 каплиць. Таке було і в часах Йосафата.

Насильства по смерті Йосафата.

Вбивство Йосафата розв'язало полякам руки до дальших насильств над православними.

Коли передше православні заносили скарги на Йосафата до польського сойму, де подрібно вичисляли заподівані їм кривди, польська і католицька совість була глуха, сліпа і німа. Якже кривджені позбулися свого кривдителя, то нараз заговорив папа; заговорив папський

нунцій Лянцельоті; заговорили поляки; заговорив уніятський митрополит Рутський. Всі гуртом домагалися жорстокої кари для православних.

І 17-го січня 1624, почався польський суд, на якому, як читаємо в Життю Йосафата: „Всі убійники не тільки що призналися до злочину. Самі зізнали, що до убійства не привела їх жорстокість, а тільки ненависть до зєдиненя”... (Стор. 240)). Точно як на большевицьких судах, де всі суджені до вини признаються і просять для себе ще й великої кари.

Правда — радник полоцький, Петро Василевич, не каюся, читаємо в Життю Йосафата (Ст. 242). А той Петро Василевич ще передтим, коли Йосафат не допускав православних священиків — „сам хрестив дітей, а умираючих сповідав, щоби не допустити католицьких священиків”. Отже:

„Коли кат хотів відтяти йому голову, він (Василевич) почав боронітися руками, а тоді кат відтяв йому одну руку потім другу, потім уха, а накінци доперва голову.” (Стор. 242).

Цей маленький опис жорстоких мук показує вже, якими безбожними звірюками, якими моральними бандитами були ті польсько-католицькі судії і карателі, що — зайшовши на чужу землю

— так по дикому мучать православного за те, що він на своїй землі обороняє свою Церкву. Деж тут наука Христа й Апостолів?! Це показує, яким диким і безбожним був тоді цілий польський та римський католицизм, що допускав й оправдував такі знущання і насильства.

Тоді... А чи далеко відійшли від давних католицьких безбожників нинішні оборонці Йосафата, які оправдують ті давні звірства, хвалять їх, та називають їх навіть „справедливою карою Божою” (Ст. 242) для того, хто обороняв перед наїздниками свою Церкву?

Дійсно не мають такі люди ані совісти, ані почуття сорому, коли змайструють життя Йосафата на такий лад, як бачимо. І тому хіба дурний їм повірить, але не повірить чоловік зі здоровим розумом.

Поставмо собі питання: Коли Василевич відмахувався, то варта б знати, як вбивали других? Чи може ті самі підставляли шиї під меч, може й раді, що ворог їх вбиває... Тай чи Василевич відмахувався також вухами, коли кат повтинав йому вуха?...

Та не так гладко воно йшло, як поклонники Йосафата говорять. Бо коли 19-ох засуджено на кару смерті, то 74 засуджено заочно, на вигнання — зна-

читсья, ті 74 на суді не були, отже і до вини не признавалися. Інші джерела про Йосафата кажуть, що около 100 осіб засудили на смерть, та з них більша часть порозбігалася так, що вбили лише 20-ох.

Дальше позбавлено міщан Вітебська всіх прав, які доси мали. Поляки скинули вічевий дзвін, що був знаком свобідного міста; казали Успенську церкву знищити; казали поперетоплювати дзвони церков і вічевий дзвін і з них вилити новий дзвін з написом про Йосафата.

Менше винних посаджали до тюрем, багатьох карали бичами, конфіскували їх майно, ще інших засудили на вигнання. Православні церкви передано для унії, а всі мешакнці Вітебська мали стати уніятами.

Вкінці почалось загальне переслідування православних. Кополь Жигмонт забопонив Православну Віру в Полоцьку, Орші, Могилеві, Мстиславлю; забопонено будувати і поправляти церкви, а всім мешканцям приказано, ніби прийняли унію і підчилилися Полоцькому уніятському архієпископови.

Так господарили католицькі наїздники на чужих їм православних землях, не оглядаючися ані на Бога, ні на людей.

„Тіло Йосафата не псувалося”.

Великим чудом і доказом святости Йосафата мало бути те, що тіло його не псувалося. Підчас похорону воно було „повне лагідности, святости, солодкости”. (Ст. 230).

Коли ж комісія по трох літах почала збирати свідоцтва святости Йосафата, то і тоді тіло було свіже. А підчас тих дослідів „Навіть жиди, еретики і найбільші вороги Йосафата свідчили о його святости”. (Стор. 261). Лише забули Йосафатові жителі додати, що ті жиди і еретики ставали католиками. А повинні би! Бо лише їх навернення до католицизму було би переконуючим доказом, що вони вважали Йосафата святым. А так — словами свідчили, але не ділами.

Коли комісія виняла тепер знов тіло Йосафата, то воно було таке свіже, що його вбрали навіть в архиерейські ризи, посадили в церкві на троні, та й ще його рвкою благословили народ. Якже „зворушений нарід впав на землю з плачем та зойком”, то і сам Йосафат зворушився і „лише його обляв піт, а з очей почали плисти обильні сльози”. Тоді еп. Юрій обтер ті сльози і піт кількома хустинами. опісля ті хустини дерли і роздавали куски народови.

Отже чудів без кінця і міри. Де поступився, де глянув, де доторкнувся, то всюди чуда і чуда. А всі ті чуда діялися під наглядом і контролею поляків!

Та лишаєсь одно важне питання: **чому похорон відбувся аж 14 місяців по смерті Йосафата?** (Про те згадка на стор. 230 жовк. видання). Чи не тому, щоби за той час Поляки могли змайструвати таке тіло, щоби було гарне, щоби врїло, і плакало, і сиділо. А за 14 місяців мабуть можна би таке „нетлінне” тіло змайструвати на показ тим, що знають лише „плач та зойк”.

Чуда захоплюють людей. Але диво, що по такій повені чудів, як Йосафатові жителісці згадують, ніякі перекази про Йосафатові чуда між народом не лишилися. Хоч є перекази про Турків, про Татар.

Та що нарід, коли самі провідні католики в ті чуда не вірили. Бо подумати: Йосафата вбили 1623 року і було тоді ціле море чудів, а греко-католицький провід надрукував поважнішу книжку про Йосафата аж 1902 року, отже 279 літ по смерті Йосафата. Коли б ті чуда були дійсними чудами, і коли б Йосафат був дійсним святим, чи були би самі передові уніяти за нього забули і не пригадували його народови несповна 300 літ? Рідного святого забули би?

Це все ясно показує, хто був Йосафат.

Документи.

Коли доси ми критично розбирали головню те, що про Йосафата писали католицькі оборонці Йосафата, **то тепер приходимо до документів** — найперше до одного **важного документу**, який ще красше покаже, хто був Йосафат і якою була його робота. А документ цей важний тим, що вийшов з рук визначного представника польської правлячої кляси — Льва Сапіги (1557—1633), що був воєводою волинським та канцлером литовським.

Кунцевич писав до Сапіги і той відповідає Кунцевичеві довгим листом, з якого ясно видно, як Кунцевич думав, отже і що він виробляв. Лист Сапіги з 1622 року.

Лист цей важний також тим, що тут перший раз православні і греко-католики українці зможуть з його змістом **познакомитися** — бо досі оборонці Йосафата того листа не подавали. Коли ж мимоходом його згадують, то на такий лад, що Сапіга або справи не розумів, або будучи великим паном, не хотів при-

знати Йосафатови слушности. Отже, мовляв, лист Сапіги не має ніякого значіння.

Коли ж тепер український загал зможе Сапігів лист перечитати, то сам побачить, чи Сапіга розумів справу, чи не розумів; побачить також, яке було відношення Кунцевича до православних, бо Сапіга якраз наводить головні вислови з Йосафатового листа, нім на ті вислови відповідає. І ті Йосафатові вислови подані тут чорним письмом (так вони подані і в польськiм тексті, який маємо).

Лист Льва Сапіги до Кунцевича.

Сапіга писав:

Не радби я вдаватись з Вашим ВПреосвященством в листовні спори; та бачучи, як вперто стоїте при своїй думці і що жадні уваги не можуть Вас від неї відвести, я мимоволі чуюся примушеним на Ваше безосновне письмо відповісти.

Не заперечую, що я самий прикладав старань для Унії і заперестати їх (ті старання) було би річею нерозумною; однакж ніколи не прийшло мені на гадку, щоби Ваше ВПреосвященство мало при-

йти до думки приводити до неї (до унії) людей такими насильними („гвалтовними“) способами.

Найвисший закликає до себе всіх ладібно: „Прийдіть до мене всі ітд.“, але не хоче мати невільників притягнених насильством і їх не приймає. А Ви тим нерозсудним насильством підбурили, і що так скажу, примусили Руський нарід до опору, і до відкинення присяги Його Королівській Милости (це зводиться до відступлення Москви від вибраного собою на короля Володислава). Тяжко Вам від того відпекатися, бо Вас (зн. про Вас — В.) переконують скарги, подані від них (від православних — В.) найвисшим урядникам польським і литовським.

Чи Вам невідомий гомін нерозважного народу, з якого вчувається, що скорше волять бути в турецьким підданстві, ніж терпіти таке переслідування своєї віри і богослуження.

З Ваших висловів виходить, що лише деякі монахи з єпархії **Борецького** (київського митрополита) і **Смотрицького** (архієп. Полоцького), і кілька з Київської шляхти, ті, що унії противляться. Але просьба, подана Королеви, не є від кількох черців (монахів), але від цілого війська **Запорозького**, з до-

маганням, щоби **Борецького** і **Смотрицького** в їх епархіях затвердити, а Вас разом з другими віддалити.

Біда тому, хто є легковірним; ті відносини цілком инакше виглядають в вище згаданих скаргах. Чи ж мало скарг, що до тої справи одержуємо на соймах від цілої України і від цілої Русі, а не від деяких лише черців? Не досить того, що Козаки в Києві очікують вирішення тої справи через Комісію назначену Королем; але ходить про те, чи те вирішення вийде успішно!

Наслідки рішень тої Комісії показують тільки надію ще невідомого доси добра; отже нерозсудком є переривати руйницьким насильством ту бажану згоду, а з тим належний Королеви послух.

Надужиттям своєї влади і своїми вчинками, де руководитесь більше легкодущністю й особистою ненавистю, ніж любовю до ближнього, наперекір святій волі і навіть наперекір забороні Річипосполитої (Польщі — В.), Ви були причиною і підпалячем тих небезпечних іскор, що всім нам грозять пожаром, або дуже руйнуючим, або все пожираючим.

Ви пишете, що і політика звертає на них (на православних — В.) своєю увагою; а я додаю, що не тільки політика, але й

уряд; бо з їх послуху більші виходять для краю користі, ніж з Вашої Унії. І тому Ви повинні свою власть і свій пастирський обов'язок достроювати до волі Королівської і до замірів Урядових, знаючи, що Ваша власть є обмежена, і що зачіпання того, що противиться спокоеви і щастю загалу, можна слушно вважати зневагою Маєстату (короля, найвисшої власти — В.).

Нехай би Ви відважилися на щось подібне в Римі, або в Венеції, то Вас там певно навчили би, кілька уваги треба звертати на положення, або політичні заміри уряду.

Пишете **о наворотанню до віри відступників** ітд.; саме собою треба подумати о їх наворотанню, стараючись, **щоби була одна вівчарня й оден пастир**. Але треба в тім поступати розсудно, достроюючись до обставин часу, що лише частинно залежні від нашого бажання, особливо ж в нашій батьківщині, де ніяк не можна прикласти того вислову: „примунуй їх входити, коге інтраре” (той же вислів по латинськи — В.).

Треба, щоби та наша ревність і бажання загальної злуки засновувалися на правилах любови, по словам св. Павла. Але видно, що Ви віддалилися від науки

того апостола: і тому не диво, що ті, які були під Вашою властею, перестали Вас слухати.

Що відноситься до **небезпеки Вашого життя**, то можна сказати: кождий сам причиною своєї біди. Треба використовувати сприяючі обставини, але не піддаватися нерозсудному захопленню; головно ж коли ходить про справу віри, тоді перед начальниками стає багато небезпек.

Я обов'язаний — говорите — **наслідувати єпископів** ітд.; наслідувати святих /єпископів в терпінню, в славі Божій, н .пр. **Золотоустого** (Хризостома) та інших великих пастирів, є річею гідною похвали; але треба наслідувати їх також в побожності і в даванні добрих примірів.

Перечитайте життя всіх побожних єпископів, перечитайте всі твори **Золотоустого**, а не знайдете в них ані скарг, ані протестів, ані одної згадки про процеси, сварки, або судові свідoctва, ані завізнання до суду Антіохійського, або Царгородського; про переслідування, про особисте усунення (з уряду); про позбавлення життя побожних духовних. Знайдете там лише те, що помножує славу Божу, збудовання (ублагороднення, піднесення — В.) душ людських, та

уласкавлення Евдоксії (цариці — В.) розгніваної на слуг Церкви.

Тепер звернімось до вчинків Вашого ВПреосвященства: у Вас повні окружні (земске) суди, повні магістрати (міські судові ради), повні трибунали, повні ратуші (тюрма при міським уряді), повні єпископські канцелярії позвів, процесів, протестацій; а тим не лише що не можна скріпити Унії, але навіть послідні звязки любови в загалу розриваються, а сойми і всякі уряди наповняються незгодою і сварками.

Пишете: що вони (апостоли і всі віддані Богу) не зважали ані на Короля, ані на Цісаря ітд. Та не так воно! Зважати на них треба, маючи на увазі Всемогучого Бога: „хто противиться власти, противиться Божому приказови: бо кожда власть від Бога”. Для того і Христос казав: „Дайте Цісареви, що цісарське, а Богу, що Боже”. Отже так Ви, як і всякий повинен памятати, що кождий нарід, який захоче закон Божий, повинен слухати волі пануючого.

Але коли, пишете, неправовірні на мене гордо наступають, то я мимоволі примушений боронитися ітд., дійсно не так вчив нас Христос; він, коли його вели, як вівцю на смерть, і коли мав на свою оборону силу ангелів, молився за тих, що його переслідували; так і Ваше

ВПреосвященство повинно поступати. Обовязком мудрого є найперше вживати всіх способів розсудку, а не хапати за зброю; не писати дразливих листів до влади його Королівського Величества, не відповідати з погрозами так, як Ви робите; апостоли і другі святі ніколи так не поступали.

Додаєте: що Вам вільно неунятів топити, відрубувати їм голови ітд.; ні, так не можна з ними поступати, через те, що Господня Євангелія дає остру заборону всім мстителям, яка і до Вас відноситься: „Моя є пімста, говорить Господь, я буду винагороджувати”. Кілько ж то апостолів, кілько Господних учеників, кілько християн, що своїм життям запечатали честь Розпязтого Господа, і за неї (за Господню честь — В.) найстрашніші муки терпіли, однакож з їх сторони нема в святих письмах ані одної скарги на Неронів, чи Тиверіїв, чи Деоклетіянів, ані судових протестів, лише там є: „Відійшов я від лица суду з радістю, з признанням бути гідним прийняти зневагу за імя Господа Ісуса”.

Ще пишете: на соймах підносять шкідливі голоси не тільки для унії, але для цілого правовірного Римського духовенства ітд. Хто ж тому винен? Одна Унія є причиною всіх тих нещасть. Коли насилуєте людську совість, коли за-

микаєте церкви, щоби люде без богослуження, без християнських обрядів і без святости гинули, як невірні: коли самовільно вживаєте на зло прихильности і пошани його **Королівської Величности**, то — в усім тім, без нас обходитесь; але коли через невідповідні поступки повстає між народом неспокій, який треба спиняти, тоді добре нами двері зати-кати.

І тому то навіть противна сторона (православні — В.) розуміє, що ми з Вами змовилися, щоби людську совість гнобити і загальний спокій розбивати: а такого ніколи не було! Досить того, що Ваша Гідність з нами в Унії, і Ви стережіть її для себе, а на становищу, до якого Ви покликані, будьте спокійні, і не виставляйте нас на загальну ненависть, а самого себе на небезпеку і великий перед цілим народом занепад.

На тих, що не приймають унії, пишете дальше, видати рішення і вигнати їх з держави ітд. Хорони Господи! Нехай в нашій вітчизні не діється таке страшне безprawство! Давно в тих державах заведено святу Римо-католицьку віру, і доки не мала наслідувачки (унії — В.) свого богослуження і послуху для святого Отця, доти славилася дійсним спокоем і силою в середині держави і на-зверх; тепер же, коли прийняли в свій

гурт якусь сварливу і неспокійну приятельку, через неї на кождім соймі, на кождім народнім зібранню, на кождім повітовім засіданню переносить чимало суперечок і плюгавлень. Виглядає, що краще і кориснійше було би для загалу, коли б з такою сварливою товаришкою (з унією — В.) цілком розійтися, бо ми ніколи в нашій вітчизні не мали таких сварок, які нам спричинила та хорошенька Унія.

Коли вони мають, говорите, дійсних священиків ітд.; дай Боже, щоби було їх досить; але того замало, що Ви самі їх хвалите; власна похвала завсігди підозріла. Треба, щоби люде іншої віри бачили їхні добрі діла і прославляючи Отця, що на небі, щоби йшли їх стежками. Однакож я чую, яких то Ви священиків посвячуєте, отже таких, що від них можна сподіватися для церкви більше занепаду, ніж користи. Загально Вам закидають, що у Вас нема гідних священиків, але скорше є повно сліпих; отже так ваші попи неуки затягають на рід в погибель...

Давати, пишете, церкви на посміховиско ітд.: але ж запечатувати і замикати церкви і насміватися з кого небудь, це ж лиходійне розбивання братньої одностудности і спільної згоди.

При всім тім нехай мені Ваша Гід-

ність покаже, кого Ви позискали, кого Ви приєднали тою своєю острістю, тою строгістю, тим запечатуванням і замиканням церков? І ще не те, бо покажеться, що Ви втратили навіть тих, котрі в Полоцьку Вас слухали: Ви їх перемінили з овець на цапів; Ви довели край до небезпеки, а може і загибели для нас всіх католиків.

Ваша прекрасна Унія, замість радощей, тільки спричинила нам клопоту, неспокою, незгоди, і стала такою гіркою, що воліли б ми скорше бути без неї, ніж через ню маємо терпіти неспокій, болючі переживання і докучування. Ось такітo овочі Вашої прихваленої Унії. Є вона дійсно знаменитою причиною тількиох суперечок і незгоди в краю між людьми! Бо коли би, не дай Боже, наша вітчина захиталася (до чого Ви вашою жорстокістю таку вигідну дорогу відчиняєте), не знаю, що тоді з Вашою Унією було би!

А все ж, пишете, дав мені що до того постанову найвисший Пастир, або його заступник ітд.; противитися Найвисшому Пастиреви було би проклятим вчинком; однакож я стою при тім, що коли би святий Отець знав, яка незгода повстає в нашій вітчині через Вашу Унію, без сумніву дозволив би на то, чому Ви вперто противитесь. Маємо примір по-

блажливости того святого Отця, що так мудро править в декотрих державах Христовою Церквою, котрої він є Отцем, не вітчимою, що для загального їх добра (добра вірних — В.) дуже багато там позволив, а що в нас під смертельним гріхом заборонене.

Після всего того Король приказує їхню церкву в Могилеві розпечатати й відчинити, про що я за його приказом Вашій Гідности пишу, а коли Ви по тім моїм напiмненню того не зробите, то я за приказом Його Королівського Величства сам прикажу розпечатати і їм віддати, щоби вони згідно з своїм богослуженням в тих церквах свої обряди виконували.

Жидам і Татарам не забороняєсь в Королівських країнах мати свої синагоги і мечети, а Ви християнські церкви запечатуєте. І через те всюди розходиться поголоска, що вони волять бути підданими невірних Турків, ніж терпіти таке гноблення своєї совісті.

Але, відповідаєте, чи було би справедливим показувати таку поблажливість для непевного будучого спокою?; не тільки справедливим, але і конечним; бо ж неминуче настане між загалом незгода, коли будемо їх богослуження ще більше гнобити. Вже приходять з усіх сторін поголоски, що хочуть розірвати з нами на завсігди всякі звязки.

Що відноситься до Полочан і других проти Вас **бунтівників**, то може бути, що вони є такими; але Ви самі підбурили їх до бунту; вони були Вам в усім послушні, Вашої церкви не полишали; але Ви самі їх від себе відкинули.

Новгород Сіверський, також **Стародуб**, **Козелець**, і багато других твердинь Унія від нас відорвала; навіть тепер вона є головною причиною, що Московський нарід сторонить від Королевича, як то ясно виходить з Російських листів до Панів Рад та других начальників Великого Литовського Князівства. І тому не хочемо, щоби та, така шкідлива для нас унія, до кінця нас нищила.

Це пояснення, які даю на Ваш лист. Бажаю, щоби в будучности не мати з Вами спорів. Лише прошу в Найвисшого всяких для Вас успіхів, а разом і духа лагідности і любови ближнього, і зостаюсь з пошаною.

В Варшаві, дня 12 марта, 1622 р.

ЛЕВ САПІГА,
Великий Канцлер Великого
Князівства Литовського,
рукою власною.

(Поданий висше лист Сапіги знаходиться по польськи в творі „О статуце літевськім”, Ліндого, також в „Історії

польської літератури” М. Вішневського. А вперше знайшов цей лист між паперами Кунцевича греко-католицький монах і житєписець Кунцевича, Кульчинський).

Так виглядає лист Сапіги до Кунцевича. І в нім ми бачимо, не лише Сапігу, але бачимо найперше Кунцевича, бо Сапіга, нім дати відповідь, наводить Кунцевичові вислови. Отже тут ясно бачимо, як по святому Кунцевич ставиться до Православної Церкви і православних вірних. А ставиться він в головнім ось як:

1. Йому вільно неуніятів (православних!, але не жидів!) топити, голови їм відрубувати. (Значиться: коли вільно, то він так робив!).

2. Православних, які не приймають унії, вигнати з держави. (Того хотів, хоч не міг зробити; але других до того намовляв!).

3. Оплюгавлювати православні церкви. (Те він робив!).

Чи можна дальше зайти в злочинности, як тут зайшов Йосафат? І до якого святого він тут подібний?

Однакож Рим зачислив Йосафата до святих і назвав „спеціальним заступником Польщі”, а представники унії звать Йосафата „українським святим” і застав-

ляють українців греко-католиків йому кланятися.

Чим все те назвати? Чи не виходить, що злочин на злочині їде і злочином поганяє?

ВИТЯГ З ПРОСЬБИ православних Дворян до польського Союму, переданої від імени всего народу Литовської Руси в 1623 р.

„В Білоруси, Орші і Могилеві, Владика Полоцький, Йосафат Кунцевич, по-замикав церкви і вже 5 літ так їх держить. В Полоцьку і Вітебську ми не можемо мати для Богослуження ані церкви, ані дому. Тамошні міщане, щоби не бути без Богослужень, в неділі і празники (свята — В.), виходять за город (за місто — В.) і там його відправляють („совершають”), та і то без священика, через те, що не дозволено мати священика ані в городі (в місті — В.), ані близько города.

„Не хочачи зоставити віри, в якій родився, і перейти до іншої, бідний нарід возить дітей до хрещення дальше, ніж 10 миль (канадійських около 45 миль — В.), причім багато дітей вмирає без хрещення через далеку віддаль і невігоду

доріг. Також далеко мусять їздити ті, що вінчаються.

„Вже багато є таких, що ціле життя не могли мати ані сповіди, ані причастія, і відходять на другий світ без християнського приготування.

„Але в чім міститься неймовірне дикунство („варварство“) і звірство, так те, що в тім же білоруським Полоцьку той же відступник Владика Полоцький, щоби допечи тамошним міщанам, приказав викопати недавно похоронені побіч церкви християнські тіла померших і кинути на зідження собакам, як якийсь стерво.

„О, Сором! О, невиносима неволя!

„І такії злочини („беззаконія“) й утиски, таку неволю, гіршу від турецької неволі, терпимо по всіх воеводствах і повітах, ми, нарід руський, що не заподіяв нічого злого ані проти Його Величства, ні проти вітчизни!

„Двайцять вісім літ вже терпимо ті переслідування; двацять вісім літ кожного Союму говоримо про них, плачемо, просимо милосердя, справедливости — і не можемо їх дістати.

„Ніщо не спричинює так скоро ослаблення й упадку держави, говорив король Баторій, як насильство і переслідування віри. Дай Боже, щоби дале-

ко від нас було виповнення того королівського предсказання!”

(З твору Кояловича: Лекції по історії западної Руси).

ПИСЬМО ПАПИ УРБАНА

до Жигмонта III., в яким папа спонукує короля, щоби покарав вітебських мешканців за те, що вбили Йосафата.

„Жигмонтови III, польському королеви, папа Урбан VIII.

„Хто дасть жерело сліз очам нашим, щоби ми могли оплакати жорстокість схизматиків і смерть Полоцького архієпископа! От до чого дійшла лютість нечести, яка не насичуєсь плачем невинних, але вдоволяє свою жажду лише кровію священників!

„Святий архієпископ, прикрашений не тільки митрою, але і добрими ділами, убитий в власній палаті грішним і лютим народом. Тут ясний доказ кари Божої над тим народом! Вчинок відразливий для бачення, жалісливий для слуху.

„Чули ми, що те тіло, яке було храмом святого Духа, по вулицях міста волочили руки озвірілих, і кажуть, що

віддихаючі злобою схизматики, на варварський лад, з незвичайною, властивою нелюдській лютою огидою, глузували над тим, кому, можна думати, ангели, плещучі в долоні, принесли вінець мучеництва.

„Ми дійсно думаємо, що церква може величати отсего більшого з єпископів за ту дорогоцінну смерть, за яку особливо дається небесне царство.

„І так, державний королю, ти не повинен здержуватися від меча й огню. Нехай ересь (православіє — В.) почує, що лютим злочинцям нема пощади. В такім огиднім злочині строгість повинна стати на місце милосердя.

„І томуто нехай Ваше Величество справи не відкладає, але запалившись побожним гнівом, нехай потішиться сльо зами поганців, покараних за зневагу релігії. Ваше Величество, якому передаємо наше апостольське благословення можете вірити нашому поважаному братови, нунцієви Іванови, єпископови Ноланському, що передає отсе припоручення, як нам самим.

„В Римі, в св. Петра, 10 лютого, 1624 року, в першім році нашого папства.”

((Цей лист папи є між іншим в виданнях Кульчинського з 1734 р.).

Письмо уніятського Митрополита Йосифа Рутського до Кардинала Бондіна про різні кари, присуджені Вітебщанам за вбивство, 11 лютого, 1924 р.

„Кардиналови Бондіну, покровителеви, Йосиф, митрополит руський.

„Після такого жорстокого вбивства нашого Полоцького архієпископа, о чім я перше писав подрібно вашій ясновельможности, найяснійший наш король, потрясений поганою справою, щоби відвернути від цілої держави справедливу кару Божу за проляття крови архієпископа, післав до міста, яке винне за такий проступок, комісарів.

„Вони, маючи з собою досить сильну охорону, що складалась з кінниці і піхоти — бо боялися біди від козаків, до яких (до козаків — В.) звернулося місто за охороною, за три дні скінчили суд і виповнили його.

„Відрубано голови двом міським передовим достойникам, а разом з ними вісімнадцятьом горожанам, а їхнє майно skonфіскували.

„Коло сто других горожан, які порозбігались в різні сторони перед прибуттям комісарів, засуджено на смерть заочно, а їх майно також skonфіскували.

„Відобрали привілеї (права — В.), які тому містови (Вітебськови — В.) за давних часів дали польські королі; на очах

всіх знищено будинок міської ради (ратуш), за яким більше плакали, ніж за горожанами, яким повтинано голови; дзвони, якими закликали людей проти єпископа, забрані з усіх церков, **знищено дві схизматицькі синагози** (підчкрнення наше — В.); інші ж кари лишено воли короля.

„Через все те напав на схизматиків великий страх і вони почали розуміти, що коли сенатори захочуть щонебудь виповнити по приказу короля, то не журять їх погрози козаками.

„З тим поручаю моє найнижше смирення вашій ясновельможности. В Битені, 11 лютого, 1624 р.”

(Цей лист є в виданнях Кульчинського з 1734 р.).

ПИСЬМО ПАПИ УРБАНА

до польського короля Жигмонта, якого хвалить за покарання Вітебщан,
11 травня, 1624 р.

„Жигмонту III., польському королеви,
Урбан VIII.

„Дійсно бажаємо, щоби лічнічі способи для єретиків (в папи православні, то єретики! — В.) склалися з перекопувань, а не з кар, бо нам милійше бачити меч вложений в похву, ніж обля-

тий кровію. Однакж невиліченим членам треба заліза, щоби від діткнених заразою не загинуло все тіло.

„І тому то не завсігди треба сторожам загальної безпеки думати лише о милосердю, але деколи треба вживати строгости; бо кари нищать відвагу нечестивих; вони лиходійство пнуть, як воду і тішаться не так добичею, як злочинцем.

„В отсих словах похвали вашому величеству, котрого гніву і справедливого суду зазнали жорстокі вбивники Полоцького архієпископа. Бо Вітебськ, який дав примір такого незвичайного проступку, буде служити тепер доказом Божої пімсти і побожності короля. А це так, що хто лише згадає злочин сього міста, дійсно не буде міг жалуватися, що святокрадство лютих схизматиків зосталось без покарання.

„Ти побачиш, що твердиня захищаюча русинів від унії, розсипалась, і сміливість тих, що тішилися недолею католицької релігії, присмириться. Думаємо, що коли вчинок вашого величества милий для неба, то справедливо, щоби похвалитися словом апостольських писань.

„А ми будемо молити милосердного Отця, щоби не допустив короля, що народився для гаразду підданих, до вживання таких жорстоких способів. Не-

хай вмовляє він в поляків бажання, щоби скорше старались заслужити ласку короля, а не його невдоволення.

„В Римі в св. Петра, 11 травня, 1624 року.”

(Цей лист є в виданнях Кульчинського з 1734 р.).

Документи Виленського Брацтва.

Щоби стало ясніше, які були ті загальні відносини, серед яких з'явився Юсафат з своїми жорстокостями, ми подамо тут дещо з книжочки, яку в 1632 р. видало Виленське Православне Брацтво, під довгим заголовком, що починається: **„Супплементум Синописі”**. Згадана брошура була документом від православних на нарадах в королевича Володислава 1632 р., де поляки шукали способів примирити православних з уніятами. Наведене належить до розділу, що має заголовок: **„Кривди Руського народу, котрі від 1596 аж до теперішнього 1632.. діялися і ще діються”**... Говориться там:

„Через універсали з Кракова 28 липня, 1595, проголошено, щоби ніхто з Константинопольської патріархії не був допущений до тої держави (до Польщі — В.) для посвячення духовних (для Православної Церкви — В.). Так вчинено насильство велике над совістю, над

правами, привілеями і свободами (православних — В.).

„Відбирають дієцезії, монастирі, церкви давно побудовані, а деякі і до нині запечатані; в будах молитися Богу в Тройці єдиному не дозволяють (зн. не то в церквах, але навіть в будах — В.); з магістратів (міських рад — В.) викидають (православних урядників — В.); людей невинних і в нічому не підозрілих саджають до тяжкої тюрми.

• „Через таке тяжке насильство малі діти без святого хресту з цього світа сходили і сходять; дорослі без слюбів жили і живуть; без прийняття Святої Тайни вмирили і вмирають; а вкінці ховали і ховають тайком християнські тіла без жадних церковних обрядів по полях, городах, садах і лісах.

„В Києві церкву Св. Софії і другі спустошено; Видубицький монастир за уніятів став пусткою; в Луцьку церкви на коршми попереминовано; в Холмі, Львові та в інших місцях заборонено йти явно з Святими Тайнами до хорих, і провадити тіла померших християн до гробу.

„Також в Вильні переминено церкви на коршми, на кухні та аренди (малі коршми — В.). З магістрату і з цехів (з ремісничих організацій — В.) невинних людей викидають; до підземної тюрми, що при ратуші, невинно саджають; а

коли хто з побожних в завіщанню запише щось на православну (неуніяцьку) Церкву, то забороняють записане брати.

„В Минську церковну площу віддали під татарський мечет (магометанська церква татар — В.). В Полоцьку одних силували до унії тюрмою, а других з Міста повиганяли.

„В Турові забрали церкви насильством з усім майном, а отця Владику (єпископа — В.), який до унії не пристав, з Турова вигнали.

„В Пинську священиків, які не перейшли до унії, позабивали в бочки і мучили.

„В Орші, Могилеві, Мстиславлю і деінде по ріжних містах і місточках церкви позапечатувано і навіть в будках молитися Господу Богу не дозволено.

„В Ковні церкву знищено і церковні землі забрано.

„Також монастирі: Троїцький, Лаврашевський, Гродненський і багато других спустошено.

„В Більську видали наказ: коли б хтось з міщан не йшов за процесією з церкви до костела, того на горло покарати.

„В Міделі („в Мядзеле“) вірних грецького обряду тамошний староста силою примушував до унії і приказував виганяти з міста, як Аріян; та ще інші невіносимі кривди, тюрми, пересліду-

вання, убійства, утиски і гноблення („опресіе и ангаріе“) терплять як в Короні (в дійсній Польщі — В.), так і в Великім Кн. Литовськім лише тому, що не хочуть йти за „уніятами“.

Такі були тоді відносини і Йосафат був одним з тих українців, що помагали полякам українців мучити.

До чого вела Йосафатова робота.

Праця святих приносила благословення людям, а що несла унійна праця Йосафата і йому подібних? Які здобутки і кому?

Берімо факт... В 12-ім столітті було в Луцьку на Волині, 16 православних церков і 4 православні монастирі. Коли ж Луцьк опинився під католицькою Польщею, і коли заведено унію, то — в 1795 році вже не було в Луцьку ані одної православної церкви, а уніятських церков було лише 3 (три), а зате було 8 (вісім) католицьких костелів і 10 (десять) польських кляшторів (монастирів). Такі благодати несла унія українському народови!

Що унія була лише містком, по яким українці мали перейти в польський табір, це розумні люде завсігди бачили. Це знали також свідомі греко-католики. От в греко-католицькім священичім жур-

налі — в „Ниві”, що виходила у Львові, писалося:

„Що польський клир від віків мріяв про церковну унію тільки як про тимчасову форму, яка славянський не-польський схід мала би поступово переробити на „польське креси”, а з Білорусинів, Українців та Москалів створити „завзентих Полякуф” — це для нас ясне, як сонце” — (Нива, ч. 10, 1922 р., стор. 366).

Якраз той „польський клир” приготував унію (пр. Скарга); він був творцем унії; він виховував Кунцевича і других подібних; і він поширював унію на той лад, що приміром в Луцьку на місці 16-ох православних церков зявилося 3 уніятські церкви (греко-католицькі), 8 костелів і 10 польських монастирів.

Як Йосафата забули.

Поляки інтересувалися Йосафатом, доки жив, а далі забули, як непотрібного. Аджеж унія мала бути лише хвилимовим містком, по яким мали уніяти перейти до костела. А далі унії не треба, отже пощо згадувати Йосафата-уніята?

Справа стояла так: як перше насильствами примушували йти до унії, так потім жорстоко переслідували уніятів.

щоби ті ставали римо-католиками і поляками. От прим. в католицькій книжці о. Камінського „В обороні Потієвої Унії”, на понад 100 сторонах описані всякі насильства, які заподівали поляки уніятам 62 роки по смерті Йосафата. А таких описів є багато — їх писали православні, писали уніяти, писали самі поляки — або оповідаючи, як було, або нагадуючи, як треба з українцями поступати. Послухаймо, що писав поляк, Ю. Зіморовіч (1597—1682):

„Думаю, що Русинів винищити треба; а як колись Рим здобув славу знищивши Картагін, так і Поляки придуть до слави по винищенню Русинів.”

Уніяти були панщизняками, отже невольниками польських панів — робучою худобою, а не людьми. А невольник не повинен нічого знати, ні розуміти, ні думати — його обов'язок працювати. Йому і Йосафата не треба. Бо з Йосафатом треба би пригадувати уніятську історію, і це спиняло би перехід до костела. А що уніятська церква була під контролею поляків і Риму, то вони диктували, що в ній згадувати, а чого ні.

Коли Йосафата пригадали.

В 1772 р. при розборі Польщі часть уніятської території, Галичина, пе-

рейшла під Австрію, і доперва тут уніятам полегчало і їх життя почало набирати людського вигляду. Українське життя почало пробуджуватись і відроджуватись.

Видним обявом такого відродження була праця „Руської Трійці” (засн. 1831 року), а головно одного її члена, Маркіяна Шашкевича, що вже поставив перед українцями ясно ідеал української справи.

Коли ж 1848 р. скінчилася в Австрії панщина і прийшло більше волі, тоді повстають українські організації та інституції, друкуються книжки і часописи, українці вибирають своїх послів, домагаються своїх прав. А що, поляки і тут старалися на кождім кроці зупиняти українську народну працю, то українці сперечалися з поляками і пригадували давні і недавні кривди, яких український нарід зазнавав від поляків, а з тим згадували часи заведення унії і тодішні насильства.

Отже поляки і Рим побачили, що коли українська свідомість ще піднесеться, то уніяти стануть проти унії і проти Риму, і тоді полякам не буде доступу до українців.

Серед таких відносин 1902 р. (279 літ по смерті Кунцевича) зявляється книжка (понад 100 сторін друку) п. з. „Життя св. Священномученика Йосафата Кун-

цевича” — книжку видали Василяни в Жовкві.

І там в Вступнім Слові пробують сповідатися з того, що 279 літ греко-католикам про Йосафата не згадували. Кажуть:

„Сумний це і непотішаючий обяв в нашім народі, що він або зовсім, або дуже мало знає тих святих Угодників Божих, що суть костію з його кости, працювали над його спасенням і навіть для його добра кров проляли. Ми Русини прославляємо Святих грецьких, єгипетських, арабських, вірменських, а забуваємо наших питомих Угодників”...

Дальше за найважнішу причину такого „обяву” вважають: „єсть се проста незнаємість того великого Угодника Божого і за нею йдуча байдужність”.

Але вдійсности причина була в тім, що нагадування Йосафата було би пошкодило полякам в переводі уніятів до костела.

З розбором Польщі положення поляків погіршилось, а положення українців уніятів в Галичині покращало. Вони вийшли з залізної польської опіки і почали власними силами набиратися розуму і сили. Рівночасно, а що важне, почали вони входити в тісні зносини з православними українцями з Придніпрянщини, розуміючи, що вони оден народ і повинні разом працювати для

кращої будучности цілого українського народу.

Все те ще більше мусіло журити поляків і Рим і вона почали шукати способів для затримання галичан під своїм впливом. Отже тепер Йосафат став їм впригоді. Ним буде можна наближати українців до поляків, а настроювати ворожо до православних українців. Не тільки, що українці не поєднаються, але ще будуть з собою ворогувати.

І справді книжка про Йосафата від початку до кінця зладжена так, щоби баламутити українців. Йосафат в ній святий з святих; польський король помічник святого; поляки назагал добрі люде, Йосафата обороняють: жиди і протестанти добрі — лише одні одинокі православні страшні безбожники. Вони то „схизматики”; вони немилосердно кривдили уніятів; вони розбишаки, дикунни, бунтівники, закаменілі. Козаки також бунтівники. Гетьман Конашевич стоїть з діявольською роботою, коли приймає грецького патріярха. А патріярх шпігун..

Договорилися до того, що поставили польських королів в олен ряд з українськими князями, кажучи:

„О пімсту буде кликати до Бога святий Петро і всі його наслідники против такого поведення (православних). Не замовкнуть Володимирі, Ярославі,

Ягайли й інші фундатори митрополій і владицтв; вони були добрими католиками і не для схизматиків але для католицьких єпископів ті престоли обряду руського заложили і випосажили". — Стор. 179.

Значиться — польські Ягелли повинні бути для уніята такі близькі, як й українські Володимирі — „Вшистко єдно”.

Що Володимир не був католиком, це ясне, але що Ягайло був лютим ворогом українців, того ніхто не заперечить. Він же 1416 р. писав до собору в Констанції, щоби Литву і Русь силою переводити до латинства. Він дозволяв римо-католицькому архієп. львівському Іванови карати єретиків смертю, до яких числив всіх нелатинян. Отже для нього і Володимирі з Ярославми були єретиками, бо не були латинянами. А Морачевський пише про Ягайла:

„Казав Ягайло (1412 р.) в Перемишли вигнати духовенство руське (зн. українське) з катедри, тіла і попіл (похоронених там українських єпископів та мабуть і князів — В.) повикидати, церкву наново посвятити. і серел плачу, крику і проклонів місцевого народу запровадив духовенство латинське”. — Таким був Ягайло!

„Ягайли” в багатьох числі, це всі польські королі, почавши від Ягайла; всі во-

ни мають бути для уніята українця такі рідні, такі свої, як і Володимирі та Ярослави. І хоч історія каже, що польські королі були завзятими ворогами українців, однакож уніят (греко-католик) має їх поважати, як добрих своїх.

Саме отте ставлення Ягайлів побіч Володимирів і Ярославів в життєписи Кунцевича ясно показує, що книжка була виразно призначена для баламучення і затуманювання українців. Коли ж додати все інше, що в книжці на подібний лад змайстроване, то стане ясною причиною, для якої аж по 279 літах забуття пригадали уніятам Кунцевича.

Йосафат Польським святим.

Коли в 1902 р. видали Василіяне „Жите Йосафата”, то як „русского святого”. Але при зміні дальших відносин Йосафат стає польським святим.

З повстанням нової Польщі, по першій світовій війни, галицькі греко-католики (уніяти), та православні на західно-північних землях, опинилися знов в польських руках. І тепер починається польський похід проти гр. кат. церкви, тай проти всіх українців. Поляки беруть гр. кат. церкву під свою контролю і гр. кат. священиків гноблять; польщать українські школи; нищать у-

країнські інституції; українську інтелігенцію переслідують; на українську землю насилають своїх кольоністів; владнують погроми.

Подібно поступають і з православними — нищать їх церкви; силують до переходу на римо-католицизм; спиняють, або утруднюють всяку українську церковну, та загально громадську працю; заводять там „уржендову унію”, що одною ногою була вже на порозі костела.

Поляки все так тепер обчисляли, що би за 25 чи 30 літ зникла Українська Церква, а уніяти і православні щоби були вже римо-католиками і поляками.

Йосафатова свічка в Варшаві.

Вже в 1919 р. появилася в англійській пресі новинка з Риму, з датою 26 грудня, такого змісту:

„ПОЛЬСЬКЕ ТОРЖЕСТВО.
Нові кардинали приготовляють велику церемонію.

„Рим, 26 грудня. — Кардинал Каковський, варшавський архієпископ і кардинал Блябор, архієпископ познанський, роблять приготування до великої церемонії, коли повернуть до Варшави 11-го січня.

„Кардинали заберуть з собою свічку, якої уживали при канонізації (оголошенню святим) польського святого Йосафата, яку переховувано пятьдесят літ в польській церковній колегії тут (себто в Римі) на приказ папи Пія ІХ, аж доки не буде можна перенести її до столиці вільної Польщі.

„Всі польські єпископи, духовенство, цивільні і політичні польські влади будуть брати участь в виконанню церемонії, підчас якої прочитається документ від папи Бенедикта, в яким буде висловлене папське вдоволення з того, що він може бути свідком освободження Польщі і передасть державі (Польщі!) його апостольське благословення.”

Отже несподіванка: **руський святий**, це вдійсности **святий польський**. Це папа рішив ще 1867 року. Так! Тільки ж чому гр. кат. церковні влади не сказали того своїм вірним? Чому видавці „Життя Йосафата” про те не згадують? Пощо голосять, що Йосафат є святим руським, святим українським? Для чийого інтересу вони так поступають?

Та може проголошення Йосафата польським святим є лише непорозумінням. Може все те хитрощі поляків обрабувати українців з Йосафата... Коли б так, то уніяти можуть дати папі знати,

все вияснять, і тоді полякам сором, а уніятам слава...

Але не так сталося. Свічку привезли до Варшави, були там польські торжества, папа Польщу благословив, а уніяти лишилися, де були.

Однакож невдовзі вийшло ще гірше. Щоби діло завершити, папа видав 1923 року письмо, в яким оголосив цілому світови, що Йосафат є великим польським святим і польським патріотом, бо спеціальним заступником Польщі. Про те писав „Кетолик Реджистер” з 20-го грудня, 1923 р., де каже про Йосафата:

„Він є, письмо (папське) зазначає, первомучеником уніятів русинів й одним зі спеціальних заступників Польщі”.

На тім скінчилося. А дальші висновки прості: коли первомученик русинів не служить Русі, але Польщі, то зрозуміло, що й русини мають йти за своїм первомучеником і Польщі служити. Де руський святий, там і русини повинні бути. Так мусів це світ розуміти.

Отже в яке становище поставив папа уніятів? Аджеж вони знають, що польські пани їх дідів-прадів били на панщині буками; знають, що Польща сотні літ переслідувала український нарід — переслідувала й уніятів: вона і тепер нахабно загарбувала українські землі і недопускала до створення Української Держави...

Отже коли таке діялося і діється, коли насильства поляків над українцями кличуть до неба о пімсту — тоді Йосафат стоїть не з українцями, але з їхніми ворогами.

Щож уніятam лишалося? Вони повинні були зараз проголосити бодай самі собі, що Йосафат не тільки не є їхнім святим, але їхнім ворогом. Бо приятель і помічник їхніх ворогів не може бути їхнім приятелем, ані святим.

Дальше повинні були повикидати з церков Йосафатові образи, де такі були. і повичеркувати з церковних книжок його імя.

Такий поступок греко-католиків показав би був навіть ширшому світови, що греко-католики мають здоровий розум і не дозволять плювати собі в лице.

Але до того не прийшло. Нарід справи не розумів, а церковне греко-католицьке начальство мало іншу політику. Воно, як видно, сказало собі так:

Нехай папа і поляки вважають Кунцевича польським святим, але ми про те мовчімо і потішаймо греко-католиків, що Йосафат дальше наш руський, а навіть український святий. Це полякам і папі не пошкодить, а греко-католики не додумаються, як воно і що... Важне, щоб ми людей до Йосафата сильно при-

вязали, а за ним вони вже підуть і на польську сторону...

Така двобока політика гр. кат. начальства почалася ще давніше. Вже 1910 року галицькі гр. кат. єпископи видали були спільне Послання з закликом, щоби поширювати серед вірних пошану до Йосафата. А після війни почали вони приготувляти „Ювілей трисотних роковин смерти Йосафата”. І все те так робилося, немовто гр. кат. єпископи і священники не чули і не знають, що папа зачислив Йосафата до польських святих. Вони перед загалом греко-католиків говорили про Йосафата, як про рідного, руського та українського святого. От що писав єпископ О. Боцян 1922 р.:

„Настає великий і благословенний рік: трисотні роковини мученичої смерти св. священомученика Йосафата Кунцевича. Історія св. католицької Церкви в нашій українській народі має багато великих і заслужених мужів... Між ними безперечно найбільший є св. Йосафат, котрого сам Бог прославив чудами й нетлінними мощами. Велика слава його в Бога, так годиться, щоби вона стала теж великою в нашій св. греко-католицькій Церкві, серед його рідного і вірного народу, нашого народу українського. Цей ювілей має стати нашим великим святом

церковним і народним”. — „Нива”, ч. 11-12, 1922 р.

Таким показували греко-католикам Йосафата! Говорять про нього, як про українського святого — тай ще такого, що його ювілей має стати „нашим великим святом церковним і народним”.

Читаючи таке, думаючий українець запитає: Чи ювілей польського святого може бути великим святом церковним і народним для греко-католика українця? Чи греко-католики мають бути такими туманами, що, на сміх людям, будуть справляти ювілей польським святим, та потішати себе, що це їхнє народне свято?

Та коли гр. кат. церковне начальство так поступило, то це показує, як мало воно було українським. Як мало воно дбало про добро, розум і повагу українців греко-католиків.

Як пояснюють брак чудів.

Коли по 279 літах від Йосафатової смерти надрукували греко-католики книжку про Йосафата, в якій було повно Йосафатових чудів, то треба було яқось пояснити, чому Йосафатових чудів нині нема. Отже кажуть:

„Запитає дехто з читачів, а чому ж

тепер на Русі не чути о чудах зділаних за помочію св. Йосафата? Чому? Святі в небі не старіються... Як св. Йосафат любив Русь давнійше, так і тепер її любить. Причиною те, що ми понехали віддати честь сему Чудотворцеві"... (Стор. 258).

Але таке пояснення нічого не пояснює. Бо як і чому могли служителі уніятської церкви „понехати" віддавання чести такому великому чудотворцеві? Нині йому кланяються, плачуть, чуда його записують, а завтра занехують. Чи на світі між розумними людьми таке вже бувало?

Отже лишаєсь питання: яка була причина такого занехання?

Йосафатові життєписці не дають відповіді, але відповідь ясна: „понехання" треба було польській і римській політиці. Поляки унію заводили, вони Йосафата виховали та йому помагали, вони ним послуговувалися, вони його поховали, і вони казали його забути. А коли вийшла нова потреба, то знов казали пригадати. Тут ціла причина занехання!

Показують уніятів дикунами.

Не диво, що в жовківському „Життю Йосафата" малюють православних дикунами, але диво, що дикунами малюють

уніятів (гр. католиків). От кілька при-
мірів:

Коли тіло Йосафата виняли з води і
почали вбирати, то:

„Храповицький відганяв канчуком
нарід, що насилу пхався до св. мощей”.
(Стор. 224).

Коли тіло Йосафата везли човном,
то:

„Берегом ріки біг безчисленний нарід
на місце, де мали причалити... Коли на-
рід побачив свого пастиря, повстав між
ним великий плач”. (Стор. 225).

Перед вивезенням тіла з Витебська:
„Який був плач, який зойк... Був то
день плачу і зойку для Витебска” (Стор.
227).

Коли несли тіло Йосафата, то:

„Плач, нарікання, зойки були так го-
лосні, що майже глушили відгомін дзво-
нів і церковні співи. Одні билися в гру-
ди, другі підносили руки до неба, інші
проклинали убійників (!). По цілім мі-
сті розносилися зойки”. (Стор. 228).

При самім відїзді:

„Плакало духовенство, плакали като-
лики, плакали схизматики, еретики, у-
бийники, жиди; а коли лодки рушили з
місця, нарід мов шалений біг по березі
ріки великий кусень дороги”. (Стор. 228
—229).

Що це, як не поведення дикунів, які
знають лише зойки, крики, плачі, та бі-

гають гурмами, як варіяти. Читайте „Життя Святих”, а там не знайдете таких сцен. Там вірні на похоронах святих поводяться, як поважні люде — не кричать, не кленуть, не бігають гурмами, як шалені.

Нема сумніву, що Йосафатові жит-теписці змайстрували такі дикі сцени з розмислом, щоби ними затуманювати нинішних греко-католиків. Мовляв:

„Бачиш бідний, темний руский народе! Тоді була побожність! Нарід пхався, аж канчуками відганяли! А які були плачі, які зойки, що звук дзвонів заглушували. Співу дяків не було чути, так всі ревіли. А як нарід вганяв тоді товпою мов шалений. А як кулаками вимахував, а як схизматиків проклинав! Ая! Так тоді Йосафата поважали! А нині ти оден з другим, га?! — як ти його поважаєш? Чим ти нині свою побожність показуєш? Подумай!...”

Що не кажіть, але ставити такі дикі і безглузді сцени, як ніби приміри великої побожности колишніх поклонників Йосафата, то вже саме собою безбожна і злочинна робота.

Видно, що ворожим політикам хотілося, щоби нинішні Йосафатові поклонники були подібні до тих дикунів, що в Йосафатовім життю змальовані — щоби самі нічого не знали, не думали і не розуміли, і лише йшли наосліп за дики-

ми поривами, які в них розбудять добре вишколені чужі агітатори.

Що було з тілом Йосафата давніше.

Интересна річ знати, що було з тілом Йосафата. Покищо йдемо за описом в жовківськiм „Життю Йосафта”.

Йосафата вбили в неділю 12 листопада, 1623 р. в Вітебську. Тіло було в воді 5 днів. Опісля лежало в церкві 9 днів і не тільки не псувалося, але ще стало красшим.

З Вітебська перевезено тіло до Полоцька і тут воно 14 місяців ждало похорону, що відбувся аж 18 січня, 1625 року. І до того часу тіло також не змінилося, а „при мошах діялися безчислені чуда”. Тут в церковній гробниці його поховали.

Вже 1 листопада, 1624 р. польський король Жигмонт просив папу Урбана VIII, щоби Йосафата зачислив до святих, і папа 1625 р. назначив комісію для розслідування життя Йосафата. Але комісія аж по трох літах взялася до діла. Оглядали тіло і воно було цілком незіпсоване, гнучке. Комісарі були вбрали тіло в ризи і посадили на троні серед церкви, а еп. Тишкевич Йосафатовою рукою благословив нарід. Повстав великий плач серед народу, і навіть Йоса-

фат зворушився, лице його обляв піт, а з очей почали течи сльози. Отже той піт і сльози використано так, що еп. Юрій обтирає той піт і сльози хустинами, дер`хустини на куски, роздавав народови, і „стались вони знов причиною многих нових чудес”. Потів тіло зложено до гробу.

Але згадана комісія не вдоволила папи — мабуть не могла доказати святости Йосафата — і папа назначив другу ком.сію, що почали працю 3 серпня, 1637. Вона 21 серпня оглядала тіло. Волосся з голови і бороди випало і розпалося в порошок, але тіло не було зіпсуте, хоч зісохле. Після того Лев Казимир Сапіга постарався о дорогу домовину і 1650 р. поставлено тіло на мармуровім престолі. Коли тіло до домовини вкладали — „сталося чудо”, з рани на голові поплила кров. Та інтєресне, що: „при отворенню домовини побачив митр. Сілява, що вірні много кусників тіла і костей забрали собі на мощі”. (Стор. 269).

Коли би справді так було, як говорить, то це знов показувало би, якими дикунами були тодішні уніятські вірні. Замість зберігати дороге їм тіло, вони його рвуть, нівечать, і розтягають. Замість заховати його природну форму, вони його обезформлюють. Отже ніщо інше, як нїнизшого степеня дикуни.

Пригадаймо собі для порівняння величаву церковну пісню: „Благопристойний Йосиф з дерева (з хреста) зняв пречисте тіло Твоє, плащеницею чистою обвив, і пахощами намастивши, в гробі новім, покривши, положив”.

Який гідний, який високо примірний образ! А це було 1600 літ перед Йосафатом. Чому ж по 1600 літах вірні так по дикому розривають тіло свого святого?

Та вдійсности не меншими дикунами є ті, що в „Житю Йосафата” звуть добримі вірними тих, що так по дикому поводяться. Поводяться так, що не видно в них ані розуму, ані сорому, ані побожности, ані етики (морали), ані естетики (почумтя краси), ані людської пристойности — однакж в „Житю Йосафата” такі звуться дуже гідними вірними — не такими, як „схизматики”.

Тут згадати б, що 16 травня (мая), 1643 р. папа зачислив Йосафата до „блаженних”.

В 17-ім віку було знов багато чудів через Йосафатове тіло. В 1627 р. шведи хотіли забрати Полоцк, та завдяки Йосафатови „нагло наполошені чимсь втікли”. В 1633 році москалі забирали Полоцк, але їм привиділося багато ворожого війська і вони втікли. А то було лише 50 осіб. (Стор. 270).

В війні між 1650, а 1655, коли Москалі заволоділи майже цілою Литвою, почитателі Йосафата перевезли домовину з тілом в незнане місце. Та поки війна велася, то чомусь наслідник Йосафата, Коленда, возив тіло сюди то туди по цілій Литві і Білоруси, замість заховати його в однім місці. Аж 1657 р. привіз до Супрасля, де мабуть спочивали до заключення миру в Андрушеві (1673).

По заключенню миру митр. Коленда повіз тіло до Полоцька. Подорозі зупинився в Вильні, де знов було велике **чудо**: тіло Йосафата мали везти шістьма кіньми, але коні не хотіли рушити з місця (зн. Йосафат забаг, щоби його несли!) Тоді вельможі, шляхта й урядники взяли тіло на рамена і занесли до церкви, де знов було багато чудів. Тут отворили домовину і тіло було „ненарушене і незіпсоване”. (Стор. 271).

В річницю смерти Йовафата привезли тіло до Полоцька, і тут „діялись нові **чуда**”.

Коли по смерті короля Івана Собієкого настав в Польщі нелад і війни, Василіяне передали діло Йосафата кн. Каролеви Радивилови. Він мав все віддати, коли настануть мирні часи.

Однакож не додержав слова. Він віддав Василіянам дорогоцінності і домовину, але тіло собі затримав. Тут були

спори і процеси за зворот тіла (Стор. 278). Вкінці О. Лодієвський, ігумен більського монастиря, замурував тайком тіло в замковім мурі і ніхто не знав, де воно ділося.

Аж 1767 р. знов виставлено тіло до прилюдного почитання, і відтепер тіло спочивало в Білій до наших часів.

Такі оповідання про Йосафатове тіло маємо в жовківському „Життю Йосафата”, виданім 1902 року.

Що дальше було з тілом.

Греко-кат. єпископ О. Боцян подає в „Ниві”, ч. 11--12, 1922 р. найновішу історію про тіло Йосафата.

Каже Боцян, що „мощі zostались нетлінними по нинішний день”. А „нетлінні”, значить — такі, що „не псуються”. „Тліти” значить — псуватися, нищитися.

Тіло Йосафата спочивало в Білій на Підляшю від 1873 р. і звідти привіз його о. Павло Демчук до Відня. Тут папська комісія оглядала тіло і прийшла до висновку — „що ці нетлінні мощі є по правді мощі св. Йосафата”. Протокол про те був підписав між іншими: „парох віденський мітрат Д-р Йосиф Жук”.

Першою тут справою була „понсервація” тіла. Читаємо там:

„Тому, що моці 45 літ лежали в сирім склепі, а потім двократно виставлено їх на ділання сухого повітря, нетлінне й сухе тіло відстало від костей і через трясення при перевозі цілими платами почало крушитися .

„Підчас рекогніції (пізнавання, оглядання) ще ціле тіло трималось у купі. Тільки ніс був заломався, тому, що впало було на нього віко спорохнавілої труни. Ціле лице було ще мов ненарушене...

„Мясні на грудній клітці тримались краще, ніж на хребті, котрий з під споду вже більше спорохнявів. Права рука була ціла, лівої бракувало, бо... взято її для реліквіярів на канонізацію. Найлучше заховались ноги святого...

„Дуже гарна це річ — говорить дальше Боцян — коли б так ще ціле св. тіло далось укупі законсервувати. Нажаль це було вже фізично неможливе. З превеликим жалем мусів о. Комарек відділити все тіло від костей. М'яккі засохлі часті відложив для реліквіярів — а є їх дуже багато й деякі кусні великі. Кости обвязав полотном і шовком, зчіпив разом увесь кістяк, убрав у василіянську рясу й нові ризи, зложив в бронзову труну і поставив на великім престолі. При вбиранню тіла помагав наш Василянин, о.

Йосиф Жан” (канадійський француз — В.).

Коли поставимо собі перед очі цілу ту історію Йосафатового тіла, то бачимо, що це історія ошуки, безбожності і крайньої зневаги самого людського тіла.

Берімо чуда... Змайстрували навіть таке діввацьке чудо, що Йосафатови було конче забаглося, щоби його несли, отже коні не хотіли воза тягнути.

Звуть тіло „нетлінним”, хоч воно так „зотліло”, що і консервація не допоможе. Тай пощо консервації взагалі, коли тіло розлітається.

Давні християне тіла святих в землю хоронили, а над ними будували церкви — це була дійсна і розумна пошана святих угодників. А що з тілом Йосафата?

Носять і возять його в супроводі криків і проклонів дикої товпи; його ховають, знов видобувають — і тут вірні, лакомі на мощі, його тіло розривають: Коленда возить його хто знає куди і пощо, поки опинюєсь в Супраслі: його везуть до Вільна на показ, а там до Полоцька: передають Радивилови; замуровують і знов винимають; вкінці перевозять до Відня, де переводять над ним остаточну дикву операцію. Коли Йосафата звати дійсним мучеником, то хіба

за те, що самі католики з його тілом виробляли.

Мимоволі стає питання: чи не мали люде чого красшого для праці, отже возилися з мертвим тілом? Тай закінчили так, що замість зложити його в землю таким, як воно було, вони переводять над ним дику операцію, що противна і здоровому розумови, і дійсній побожности, і всім красшим почуванням людської душі.

Святі люде були святими найперше своїм життям, своїми вчинками, а не своїм тілом. І память про них відноситься до їх праведного життя. Багато є святих, що і не знати, де їх тіла спочивають, але їх вчинки відомі — і якраз в тих вчинках бачимо нетлінний образ святого чоловіка.

Правда — і для людського тіла є в життю закон обовязку, навіть для тіла людеїв звичайних. А вже тіла святих повинні бути для нас святими, як мешкання святих душ. Шануючи їх тіла, ми шануємо тих, чиї це тіла були — однакож шанувати їх треба, як тіла, а не інакше. Тіло треба з пошаною зложити до землі в спокійнім і гарнім місци; можна побудувати над ним памятник для спомину; відвідувати місце спочинку помершого з належною пошаною.

Не те було з тілом Йосафата. Коли кругом була неправда і неволя; коли насильства католиків поляків над самими навіть уніятами кличуть до неба о пімсту; коли в самій уніятській церкві крайна нужда і моральна гниль — тоді замість ратувати церкву з болота, поклонники Йосафата возяться всякими безвістями з мертвим тілом, а вкінці його цілком нівечать.

Отже що це — дурнота, чи обчислене лицемірство?

Степан Качала про Кунцевича.

Визначним чоловіком був Степан Качала (род. 1815, вмер 1888). Був він греко-католицьким священиком в Шельпаках, в Галичині, з титулом декана, а потім був послом в Відні й у Львові. Налезав до членів-основників „Просвіти” у Львові, Т-ва Шевченка, Народної Ради. Був письменником, і між іншим написав по польськи книжку „Політика Полякув взглендем Русі”, де показує полякам, які кривди заподівали вони українцям. Книжка була надрукована у Львові 1879 року.

Опісля цю книжку трошки скорочено і видано в Тернополи, 1886 р. по українськи п. з. „Коротка Історія Руси,

Стефана Качали". Книжка мала сторін 168.

Качала належав до передових людей свого часу, як український політик, як культурний працівник, як „перший піонер політики галицьких народовців — українофілів”. — („Історія Політичної Думки...”, Левицького).

Отже інтересно почути, що Качала говорив про Кунцевича. Його слово, це слово не тільки патріота, але священика, дотого ж декана. Виписки беремо зі згаданої його польської книжки.

Качала пригадує, як ще Ягайло силувався переводити українців на латинство; як ціла польська політика була звернена до того, щоби українців католічити і спольщити, а там каже:

„Коли поляки порішили злити Україну (Русь) з Польщею — політично, релігійно і народно, то не погорджували жадними способами, щоби дійти до ціли.” (Стор. 82).

Поляки знали, що завести унію не так легко, отже довго підготовляли ґрунт, маючи на увазі такі способи: 1) Приготовляти для католицизму українських вихованків в єзуїтських школах; 2) пообсаджувати провідні місця в Православній Церкві особами прихильними до Польщі й унії; 3) Православну

Церкву понижати, ширити в ній деморалізацію і занепад. — (Стор. 83—96).

Качала наводить багато примірів польських знущань над українцями, та показує, як впарі з поляками йшли українські представники унії, як от:

„Потій викляв мешканців Берестя, які держалися віри батьків; король виняв їх з під опіки права й оголосив злочинцями призначеними на вигнання, і через те їх річи запечатано”. — (Стор. 114). — А про Кунцевича говорить Качала:

„Нетерпимістю (нетолеранцією) до православних визначався найбільше полоцький архієпископ, Йосафат Кунцевич”. — (Стор. 114).

Дальше наводить Качала велику частину листа Сапіги до Кунцевича і закінчує:

„З того листа бачимо, що всі скарги, які підносив в соймі Древинський про насильства, несправедливі позви, безправства, відбирання, замикання і запечатування православних церков, виставлювання їх на посміх і зневагу, позбавлення людей Богослуження і тайн, потвердив католик, князь Сапіга. Не знаю, як можна нині говорити, що не було насильства”. — (Стор. 118).

Оповівши, як Кунцевичів архидіакон, фанатик Доротей, звязав і побив православного священика, що їхав правити

Богослуження православним, каже Качала:

„Православного священика освободили, а провідник зненавидженої унії (зн. Кунцевич — В.) впав посеред покалічених своїх слуг, і його тіло вкинули до ріки”. (Стор. 118—119).

Згадавши, як король покарав вбивників Йосафата, говорить Качала:

„В тій політиці утверджували короля не тільки єзуїти, але і приказ папи Урбана 8-го, з 10-го лютого, 1624, де сказано: Не жалувати ані огню, ані меча. Про оборонців православія сказав папа, що це заражені коріння і галузи, які треба виполювати”. (Стор. 119).

Отже Качала говорить про Йосафата, як про злочинця, як про кривдителя, а не святого. Про такого, як і поляки. А до тої спілки він зачисляє і папу, який приказував полякам, щоби огнем і мечем винищували православних.

Слово Качали багатомовне! Воно показує, що в часі, коли Качала жив, гр. кат. церква Кунцевича не вважала святим. Вона вважала його жорстоким фанатиком, що помагав полякам православних мучити.

Голос Качали, це голос часу, коли Качала жив, голос тодішньої греко-католицької церкви.

Видно, що Качали не вчили, що Йосафат святий — а то він був би це знав; коли б гр. кат. духовні, та гр. кат. церква вважала Кунцевича святим, то Качала не міг би говорити про Йосафата, як злочинця. Значиться — за життя Качали Йосафат був не мучеником, але мучителем.

Візьмімо ще такий примір:

Антін Могильницький (1811—1873) ровесник Маркіяна Шашкевича і сучасник Качали, був гр. кат. священиком і деканом. Був і послом і письменником. Отже написав він поему „Скит Манявський”, де оповідає, як два київські монахи заснували в Галичині монастир, що звався Скитом Манявським. І цей монастир був послідним місцем православія в Галичині — його скасували за Йосифа 2-го, 1786 року.

Скит Манявський був православним монастирем, а Кунцевич православні монастирі нищив. Коли ж Могильницький з великою пошаною змальовує історію заснування монастиря, і висловлює жаль, що святе місце опустіло, то це показує, що для Могильницького Йосафат не був святим. Хто хилить голову перед православною святинею, той не поважає того, хто православні святині нищить.

Це все показує, чому гр. кат. духовні вичеркували імя Йосафата з церковних книжок, як про те була згадка давніше.

Якою була Польща.

Це неминує, що де говориться про Йосафата, там говориться і про унію, і про Україну, і про Польщу. Отже Йосафатові славословителі справу ставлять так: Йосафат, унія і Польща, то одна гарна, свята цілість, а православна Україна, це світ другий і дуже поганий, грішний.

Коли ведуть бесіду про Польщу, то легенько згадають, мов пальцем диткнуться, що і в Польщі було дещо недобре, якто всюди деколи буває, але позатим Польща була католицькою, ма-ла правдиву християнську віру, тай ще дбала, щоби і православних українців до правдивої віри привернути. Дуже вона журилася спасенням православних...

Якже бесіда сходить на „схизматицьку Русь”, так тут вже нема милосердя — не пальцем, але кулаком б'ють по голові. Тут нема нічого доброго — все грішне, безбожне, безрелігійне, погане, дике, злочинне, ніжчемне. Волосинки доброї не знаходять.

Однакож хто загляне до Історії, той побачить, що якраз Польща була від го-

ри до долини безрелігійною, дикою і злочинною. І коли Польща насильствами заводи́ла між українцями унію, то цілком не з причин релігійних. Вона навіть про своє спасення не дбала, а не то про чуже. Для Польщі українці були матеріялом, який вона хотіла тісно взяти в руки і використовувати, отже одним зі способів до ціли була унія.

Якою була Польща сама собою, послухаймо, що писав польський письменник Шимон Старовольський (1588—1656), що жив якраз в часах Кунцевича. Ось що каже він:

„Всі гроші йдуть в нас на заграничні вина, цукри і паштети, а на викуп невільників і на оборону вітчизни в нас нема грошей. Від сенатора до ремісника кождий все проїдає і пропиває, потім робить довги. Ніхто не хоче жити власним трудом, кождий лакомий на чуже.

„Почвірні є в нас здирства, яких не спинає жадне право, мої ви поляки:

„Перше — старостів і властителів дібр, котрі хто знає яких тягарів і робіт не видумують... А коли мудріші з хлопів (селян) вперто бороняться, то зараз кажуть їх повбивати, або потопити, майно їх конфіскують і роздають своїм прислужникам, а про втопленого хлопа голосять, що був опришок, бунтівник...

„Друге зди́рство — каже Старовольський — і великих панів і меншої шляхти, що волочаться з бандами прислужників, нігде за ніщо не платять, на полях роблять вбогим людям шкоди, а їх безкарні гвардисти все по дорозі, їдучи через села, забирають — гуси, кури, барани, сир, масло, ковбаси, полотна, та всі домашні річі, що є в коморі. Таке і з ремісниками і купцями — замовляють і не платять, а завсігди чужою працею хочуть наїстися, напитися і збогатитися...

„Трете — в судах нечуване зди́рство і підкупство. Наші війти, лавники, бурмістри, всі продажні; а про донощиків, що пхають невинних в біду, і не згадувати...

„Четверте — ще зди́рство чинить в Польщі вояк, що забувши Бога і Його справедливість, є своїй вітчизні ссавцем крові і тираном неблаганим. Наш вояк не знає ні віри, ані батьківщини; дістає платню, пропе і виходить рабувати... Йде вояк на війну — дре, обдирає вбогих людей і братів своїх. З війни вертаєсь — дре, бере, обдирає... одно село обідає, а з десятиох гроші збирає... Оден відділ виходить, забравши, що міг видерти, і того ж дня приходить другий відділ, другого дня третій. І нема навіть малого села, до якого не заходило

би так трицять до сорок відділів. Аж поки люде з села не розійдуться, плачучи, проклинаючи і з цілого серця кличучи о пімсту.”

На закид, що деінде на світі є ще гірше, відповідає Старовольський ось що:

„Багато нам говорять про турецьку неволю, однакож це відноситься лише до воєнних полонених, але не тих, що живуть під панованням турків, як рільники, або купці. Бо ті коли заплатять податок або скінчать наложену на них працю, є вільніші, ніж в нас який будь шляхтич.

„В нас свобода, що кождому вільно робити, що подобається, а з того виходить, що слабший стає невільником багатого і сильного... В Туреччині жаден паша не може подібно обходитися з мужиком, а то заплатив би головою. І в москалів гордий боярин, і в татарів мурза не має права так кривдити хлопа, хочби й іншої віри. Кождий знає, що його самого можуть повісити перед домом покривдженого.

„Лише в Польщі все вільно. Азіятські деспоти не замучать за ціле життя тільки людей, кілько їх кождого року замучують в вільній Річипосполитій (в Польщі).”

Так малює Польщу не її ворог, але

самий поляк. Та подібно говорили про Польщу і другі — поляки і чужі.

Петро Скарга (1536—1612), польський єзуїт, що дуже дбав про заведення унії і був фанатичним ворогом православія й українців, записав:

„На цілій земній кулі не знайдете краю, де так обходились би з рільниками, як в Польщі. Властитель, або королівський староста, нетільки відбирає від бідного хлопа, що той заробляє, але вбє його самого коли хоче і як хоче, і ніхто не скаже йому за те злого слова. (Каз. 4).

Папський нунцій, Вісконті, в звіті з 1636 р. каже: „В жаднім краю нема більше нещасних хлопських хат, ані на цілім світі бідніших людей від польських хлопів”.

Боплян, француз, що будував польські кріпости (1631-1648), таке записав: „Українські піддані мучились, як в чистилицю, а пани розкошували, як в раю”.

Польський політичний діяч, Ян Щасний Гербурт (Ян Щенсни Гербурт, 1567—1616), звертався 1613 р. до поляків в соймі так:

„Кількадесять тисяч Русинів витиснені злирствами, поселились коло Егра і Сольнока. Чого ж можна від них сподіватися? Одного, що за грабіж відпла-

тяться грабіжею; за порушення своєї віри порушенням наших мішків з грішми, повозів і решти майна.”

Додаймо ще описи Камінського („В Обороні Потієвої Унії”), де він подібно змальовує ті страшні знущання, яких зазнавали від Польщі уніяти (греко-католики), а стане нам ясно, що Польща була одним великим пеклом.

Такою була Польща за часів Йосафата, такою була в усіх часах. І така Польща, як бачимо, заводила унію, виховувала Йосафата, давала йому поміч; опісля казала його забути, а там знов пригадала, коли їй було потрібно.

Польща — вічний ворог України.

Ціллю Польщі від найдавніших часів було українську силу нищити, українців поневолювати, а їхнє добро собі забирати.

А в тій протиукраїнській польській політиці на першій місци стояло **знищення Української Церкви**. Церква сильніше від чого другого вязала українців в один нарід, отже поляки бажали церкву знищити і на її місце поставити свій костел. А костел привяже українців до Польщі.

Йдімо століття за століттям...

Вже до польського короля Володимира Локетка (1306—1333) писав папа Іван XXII в 1324 р., що дає відпуст для тих, що вмруть в війні з схизматиками (православними), татарами і поганями. Отже вже тоді нищення православних було в програмі папської і польської політики.

В 1340 р. Казимир Великий (1333—1370) нападає на Галичину, підбиває її і нищить українські церкви.

Ягайло (Ягелло, 1386—1434) вже при коронації обіцяв, що переведе Литву і Русь на латинство. Він то православних переслідував, а церкви переміняв на костели.

В роках 1381 і 1436 польська інквізиція заборонила в Галичині ставити нові церкви і поправляти старі.

Король Ян Альбрехт (1492—1501) видав був приказ 1497 р., щоби українці польські свята заховували.

Зигмунт 1-ий (1506—1548) не допускав до урядів, хто не був латинником. Тоді було заборонено українцям в церквах дзвонити, мати публичне Богослуження, будувати церкви, публично ховати померших, слабих з Св. Тайнами відвідувати — все те мусіли українці робити крадьком.

Стефан Баторий (1574—1586) забрав майно православних монастирів і передавав польським єзуїтам.

Таке і подібне тянулося впродовж століть. **Всюди на першій місці в польській політиці було нищення Української Православної Церкви, як осередка українського життя.**

А вже Жигмонт 3-ий (1587—1632), вихованок єзуїтів, постановив цілком Українську Церкву знищити і **для того почав заводити унію**. Українські багаті родини переводив він відразу на латинство, а нарід, який твердо своєї церкви держався, мав перейти найперше на унію, а звідси вже до костела.

Унія, це був великий удар в українське життя. З переходом багатих родин до поляків, український нарід **стратив свідомішу провідну силу**. З тими родинами і їх майно перейшло в польські руки. Розбито український нарід на дві часті, між якими заводжено ворожнечу. Уніятів українців відгороджено від православних українців і піддано під польські впливи і повну польську контролю. Через унію отворено полякам двері до української церкви, до українських монастирів, до українського церковного майна та до української церковної роботи.

Так думав Жигмонт III цілком знищити українську церкву, завести на її місце костел, а українців спольщити. (В нього були навіть пляни цілу Росію пе-

ревести в латинство). Що його заміри не цілком сповнились, це інша справа.

Коли говоримо, як поляки нищили українську церкву, то мусимо розуміти, що через знищення церкви вони хотіли знищити українську душу, українську свідомість й українське стремління до самостійности. Полякам хотілося, щоби українці перестали бути народом, і як матеріал, щоби перейшли в польські руки.

Отже коли говориться, що через ворогів український нарід не має своєї держави, то між тими ворогами на виднім місці стоїть Польща.

Українці багато воювали з поляками, але ніколи не воювали, щоби Польщу собі забрати. Українці воювали з поляками на Україні, щоби позбутися поляків з української землі — щоби позбутися польської опіки та польської неволі. Бо якраз поляки силою налазили на українські землі, забирали собі українські поля і ліси, а нарід переміняли в невільників.

Після довголітної боротьби вдалося було Богданови Хмельницькому (1593—1657) визволити Україну з польської неволі і створити українську державу з столицею Чигирином.

Однакож поляки не хотіли заніщо

зречися панування над Україною і далше з українцями воювали. Ті довголітні війни з польськими наїздниками занадто ослабили Україну і довели до того, що Хмельницький поєднався з Москвою в Переяславі 1654 р.

Отже Польща примусила Хмельницького до союзу з Москвиною. Польща причинилася до того, що Українська Держава не встоялась.

Таксамо по 1917 р., коли створилася Українська Держава, Польща стояла з ворогами українців і докладала старань, щоби українці не мали своєї держави. Вона українські землі собі забирала, а український нарід нищила.

А подібне тягнулося понад 600 літ.

Юліян Пелеш, гр. кат. єпископ (1843—1896)) в своїй „Історії Унії Укр. Церкви з Римом”, каже:

„Татари своїми постановами (ярликами) заручали нетиканість церковного і монастирського майна і забороняли, під карою смерті, їх нарушувати; коли ж північна Росія увільнилася з під татарського ярма і перейшла під панування москалів, то москалі почали відбирати від церков і монастирів ті права, яких не зачіпали татари”. (Стор. 599).

Це порівняння само собою нагадує і поляків. Коли татари щось документом прирекли, то строго приречення додер-

жували, а поляки ще від часів Казимира Великого, від часів заведення унії, і до нинішніх часів кілька гарних обіцянок давали українцям, кілька запорук і приречень висловлювали, але ніколи на ті приречення і запуруки не оглядалися. Татари були магометанами, а поляки католиками та любимцями папів — однакж поступали гірше, ніж татари.

„Пусьціць Русіна на Русіна”.

Заводячи унію, поляки пильно дбали, щоби в уніятів защеплювати ненависть і зневагу до православних. Сама ж унія була польським клином, що розколював український нарід на дві часті. І розбиваючи українців поляки вели справу по лінії означеній висловом: „Пусьціць Русіна на Русіна, а оні се самі вигубьо” (пустити українця на українця, а вони самі себе винищать).

Вже Йосафат пише до Сапіги, що треба православні церкви брати на посміх („на уронгане”). Іван Франко в книжці „Лпатій Потій” наводить приміри, як польські єзуїти висмівали православних. Він подає навіть зневажливий зміст листка, який єзуїти розкидали, щоби православних на посміх брати.

Отже висмівання й оплюгавлювання православних належало також до спо-

собів, якими унію заводи́ли, а багаті́шу класу переводили впрост до костела.

В жовківськім життю Йосафата читаємо, що при тілі Йосафата на́рід проклинав схизматиків. І встає питання: чи василіянські життєписці Йосафата вважають таке проклинання гідною справою, чи негідною? Та коли приглянетесь, як вони це ставлять між інші ознаки побожності Йосафатових поклонників, то стає ясно, що ті проклинання вони вважають великою чеснотою. Аджеж чогось поганого між противниками православних вони і не згадували би.

Так! Це написано там з розмислом на те, щоби і нині греко-католики проклинали православних. Написано „на науку” — щоби поширювати ненависть між рідними братами.

Історія дає багато матеріялу про те, як таку ненависть поширювано, прикриваючи її релігійною закраскою. Ось берімо такий примір...

В Почаїві гр. кат. Василіяне видали 1790 р. збірник побожних пісень п. з. „Богогласник”, де є три пісні в честь Йосафата — одна по церковному, а дві по польськи. Ї одна з тих польських пісень (ч. 147) починається:

Posłuchajcie co zrobiła
Wściekłych odszczepieńców siła:

W Witebsku w Niedzielę rano
Biskupa zamordowano.

(Читаєсь: Послухайце цо зробіла —
Всьцеклих одщепеньцув сіла: В Вітеб-
ску в недзеле(н) рано — Біскупа замор-
довано).

По українськи:
Послухайте, що зробила
Встеклих відірванців сила:
В Вітебську в неділю рано
Єпископа замордовано.

Пісня з самого початку починається
безбожною мовою — зневагою, прокло-
ном. Встеклий, це скажений; „одщепе-
нец”, це відірванець, себто відступник
від правдивої віри, схизматик.

Але не знайдете в щиро уніятських
писаннях подібного вислову зверненого
проти тих поляків, що сотні літ точили
українську кров. Вони добрі! Їм все
можна; бо вони католики.

Та важне, що коли при тілі Йосафата
православних мав проклинати темний
народ, панщизняки, то в „Богогласнику”
не те — тут проклинають православних
уніятські монахи Василіяне, отже зако-
ноучителі! Вони то вложили в пісню
безбожний і крайно простацький про-
клін — певна річ на те, щоби уніяти з
дісні вчилися проклинати і прозивати

своїх рідних братів „скаженими відірванцями”. Який це підступний і розбишацький, який безбожний похід проти українського народу!

Та інтересне, що в пізнішій виданню „Богогласника” (1805 і 1825) вже бачимо „Всьцеклих бунтовнікув сіла!, отже трошки змінили. Чому ж? А певна річ тому, що перше видання „Богогласника” було ще за Польщі, за короля Станіслава Понятовського (1764—1795), отже в Польщі можна було прозивати православних „встеклими відірванцями”. Друге видання „Богогласника” появилося, коли по другім розборі Польщі (1793) почаївські Василяне були під Росією. Тут було вже небезпечно звати православних „встеклими відірванцями”, отже „відірванців” перемінили на „бунтівників”. Але слово „встеклих”, як дуже їм смачне, таки zostавили.

З новійшої уніятської літератури жовківське Життя Йосафата може найкраще показати, як уніятські політики православних нівечать, а поляків підносять. Важне й те, що жовківська книжка про Йосафата видана за дозволом і підписом митр. Шептицького.

В згаданій книжці всі „схизматики” (православні), це безбожники, озвірілі, дикі, заїлі, засліплені, горді, диявольські;

вони рабівники, бо забирають церкви від уніятів (себто свої православні церкви відбирають!). „Схизматики лучаться завше з ворогами Польщі” (ст. 179). „Схизматики самі бються і плачуть, самі бунтують, а нас оскаржують” (ст. 178). Яке товариство світла з тьмою, католиків з схизматиками, або еретиками?” (стор. 178-9).

Все православіє погане: „Византійська мертвота і мерзость запустіння заволоділа Русею” (ст. 28). „Схизма жила тьмою” (ст. 30). „В часі схизми затратився по монастирах дух побожности” (стор. 30).

Нарід під схизмою: „Наук духовних не чув, бо не було кому говорити; книжок духовних не читав, бо не вмів читати, тай книжок не було. Забобони, ворожбицтво, чарівництво... Таку освіту приносить злочасна схизма кождій народности, що до неї прилучиться” (Ст. 31).

Про Острожського: „Гордий князь Острожський бунтує проти уніятів. Острожський, схизматицький королик”. (Стор. 43).

Запорожські козаки: „Сваволя козаків уступством не вдоволиться... Пізніше козаки не будуть мати ніякого згляду ні на Бога ні на Христа, ні на свою сьбість, і відважаться на страшніші ще

злочини, як колись відважився Наливайко” (стор. 180).

(Северин Наливайко, козацький ватажок, що завзято воював з поляками. Його поляки замучили в Варшаві 1597 року).

Зате Польща добра.

„Король Жигмонт був одним з найбільше прихильних королів для зєднання (унії). Бачив він в нїм (в зєднанню, в унії) справу не політичну, але Божу” (стор. 83).

Хоч Історія каже, що Жигмонт мав на увазі лише політику. Справа Божа вимагала, щоби Жигмонт заводив лад в Польщі та обороняв селян перед насильствами шляхти, але він замість того заводив унію і збільшав ще ті насильства.

Добрими були і другі поляки:

„Деко́трі прихильніші латинські єпископи отворили двері в свѣіх семинаріях для учеників Йосафата і Рутського. Єзуїти, показуючи свою прихильність руській Церкві, приймили по кількох монахів на науку до своїх монастирів” (стор. 99).

Виходило би, що Польща лише тим журилася, щоби українців просвічувати, книжки для них друкувати. Але було якраз протівно — Польща нищила все добре, що українці мали, затуманювала

і гнобила їх всіми способами. Хочби пригадати, що про Польщу говорили такі самі поляки.

А що поляки брали українців на виховання, то брали на лихо українцям. Сини багатих українських родин, що були в польських школах, польщилися. Поляки для себе українців виховували. Точно так, як для себе виховувала українців царська Росія, як виховують нині большевики, як виховували румуни, чи мадяри. Всі для себе виховували і виховують. І турки брали колись на виховання українських хлопців тай виховували їх на „яничарів”.

Але жовківські Василіяне виводять справу так, що уніяти (гр. католики) повинні поважати короля Жигмонта за його побожність і дбалість про спасення українців; поважати Польщу, що дала українцям все добро, якого не дало православіє; поважати польських єпископів і єзуїтів, що дбали про освіту українців.

Осьтак під покришкою унії, переводиться польська політика.

„Богогласник” і Василіяни.

Вже згадувалось, що в „Богогласниках” з 1790, 1805 і 1825 р. було три пі-

сни в честь Йосафата, з тих дві польські, а одна мовою церковною. Це показує, що ті пісні були ділом польської політики. Коли Йосафат „руський” святий, то чому в книжці призначеній для уніятів українців давати дві пісні польські? Чи взагалі давати пісні польські і латинські? Чи міг давати їх українець, хочби й уніят?

„Богогласник” друкували почаївські Василіяни, що назверх були уніятами, але душа була в них польська. Василіянський чин від початку унії опинився в польських руках і провідні становища в василіянських монастирях мали дійсні поляки.

Так уніяти Василіяни і до наших часів лишилися представниками чужої римської політики між українцями.

Коли заглянемо до пізнішого „Богогласника”, надрукованого у Львові 1886 року, що є передруком давнього „Богогласника”, то бачимо, що тут вже нема пісень польських (було їх в давнім 33), ні латинських (було 3), але нема також пісні в честь Йосафата написаної церковною мовою. Хоч є пісні і мало відомим святим, як Ілїї, Пантелеймону, Космі і Даміяну. А про Йосафата нема і згадки. Видно, що в тих часах греко-католики

не вважали Йосафата гідним спомину. Доперва багато пізніше в Церковних Піснях жовківських Василян бачимо знов дві пісні Йосафатови („До Йосафата нині” і „О Йосафате”). Все те показує, що коли б не натиск польської та римської політики, то самі українці вважали б̄и Йосафата тим, чим він дійсно був — гонителем і мучителем.

Рим проголосив Йосафата „спеціальним заступником Польщі”. Поляки мають його в своїх Богослуженнях. От в „літанії пельгжимській” співають — „Сьвенти Юзефаце, опекуне Русі, мудль се за нами”. (Нива, 1928, ч. 7). Певна річ, що Йосафат є опікуном тої Русі, що має бути вічно власністю Польщі. Тут „опікун”, це те саме, що польський губернатор на Русі. Він має дбати, щоби Польща Русі не втратила, щоби Русь не визволилася. Іншого розуміння тут не може бути.

Що говорить Уніятська Історія.

Унія, це ланцюх насильств над українцями: Правда, оборонці Польщі кажуть, що „До унії (поляки) нікого не силували, а коли були надужиття, то допускались їх уніяти і неуніяти між собою (!) без жадного впливу ряду (уря-

ду) польського". („Історія Унії Церковної на Русі", Львів 1896, ст. 25). Та це треба так розуміти: Польща приготувала всяких Кунцевичів, а ті вже самі виконували всякі „надужиття". Це ж і було „Пусьціць Русіна на Русіна".

Але в згаданій „Історії Унії Церковної" читаємо і таке: „Однак переслідування релігійного зі сторони влади державної не знає зовсім історія Польщі" (ст. 25). Це вже очайдушна неправда, бо Історія Польщі дає купу матеріалу про те, як Польща православних переслідувала; а що для нас найважливіше, так те, що говорить нам Історія України про давніші польські переслідування. А недавні, що діялися на очах нинішнього покоління, кличуть до неба о пімсту.

Балачки, що унія принесла українцям правдиву віру, що піднесла українців культурно і релігійно, що завела гарний лад в Церкві, що наблизила українців до „культурного Заходу" — все те голословна брехлива балачка польських і римських політиків. Бо наділі унія принесла українцям безбожність, пониження, темноту і насильство. Гляньмо на події, як їх подає таки католицька Історія.

Грудня 23, 1595 р. підписано в Римі підданство папі (унію), а вже 1596 по-

чали унію заводити. І голосили, що унія принесе українцям велике щастя.

В 1720 р., отже 125 літ по підписанню унії, уніятський митрополит, Лев Кишка (1668—1728), скликав до Замостя собор, чи синод. (Там рішено, що в церкві не треба Іконостасів). Отже послухаймо, що про той Замойський Собор пише католицька „Істория Унії Церковної на Руси в 300-ті роковини Унії Берестейської”, Львів 1896:.

„Занявся синод замойський також **піднесенням духовенства** руского. Реформу Василяян введено також до трох єпископств, що недавно приступили до унії. Дальше подумано також про **духовенство** сьвіцке, що найбільше потребувало поправи і просвіти. Було лише два семинарі для образования сьвященників сьвіцких, оден у Львові, другий у Вільні. В цих семинарах було місце лише на дуже мале число питомців; **найчастіше училися молодці і приготувалися до стану духовного лише практично у своїх батьків**. Синод взиває єпископів до засновування у себе семинарів для сьвіцких сьвященників”. (Ст. 24).

З наведеного бачимо, що за 125 років унії уніятська Церква не тільки що не піднеслася, але прийшла до такого занепаду, що церковний провід не дбав навіть про виховання нових священників. І Цер-

ква мусіла ратувати себе так, що сам батько священик підготовляв сина на священика „лише практично”, себто вчив, як правити Богослуження, хрестити, вінчати... А ніякої ширшої освіти такий священик вже не мав. Поза церквою такий священик був несвідомим чоловіком.

Та послухаймо, що було по Замоїським Соборі:

„Духовенство сьвіцке руске **лишилось в давнім неуцтві і пониженню**. Причинилися до цього значно Василяне, хочаючи достоїнства єпископські виключно заховати для себе, не дбали про образоване сьвящеників сьвіцких і соблазняючі (!) з ними нераз вели спори. Не дбало про поліпшене долі сьвящеників руских також тодішне духовенство польске; змісто бачити в них братів, вважало їх чимсь низшим від себе. Вкінці і ряд (уряд) польский через довгі часи зівсім нічого не предприняв для піднесеня духовенства руского. Доперва на славнім соймі чотиролітнім (1788—1792), що порішив конституцію 3-го мая (1791 р.), порішено засновувати в кождім єпископстві семинар, **взято в законну опіку низше духовенство руске..** Нажаль було вже запізно — вороги Польщі не дали доспіти спасенному ділови”. (Тамже, ст. 24).

Що нам показує наведене? Показує, що як було доси, так було і даліше. Василіяне мали в руках всю церковну власть, однакож про Церкву не дбали. Їм ходило лише про власні користи. І не лише що не дбали про виховання нових уніятських священників, але ще з тими, що були, ведуть „соблазняючі” (згіршаючі) спори, очевидно для більшого їх пониження. Отже і по Соборі уніятське духовенство лишаєсь „в давнім неуцтві і пониженю”.

І польські духовні дивляться на уніятських священників зневажливо. І польський уряд про уніятське духовенство не дбає. Чи можна собі щось ще гірше уявити?

Доперва на Чотиролітнім Соймі „взято в опіку низше духовенство руске”...

До часу Чотиролітного Сойму „руске духовенство” (уніятське) було позбавлене „законної опіки”, як бувають позбавлені злочинці „виняті з під права”. Такого злочинця вільно кождому чоловікови вбити, а коли вбє, то ще і похва́лу дістане. В такім положенню знаходилося в Польщі і „руске духовенство”. Польський шляхтич міг уніятському священникови заподіяти найбільшу кривду і польський уряд не ставав в обороні покривдженого. Таке щастя при-несла унія!

Та що спонукало 4-літний сойм до „спасенного діла”? Може згадка про Бога? Може папа? Може сором перед людьми? Ні! До того спонукав **Перший Розбір Польщі**, отже передсмертні судороги польської держави.

А Польщу розбирали перший раз 1772 року (другі два розбори були 1793 і 1795 р.). Тоді трохи розібрали, а решту ще лишили. Все ж поляки бачили до чого йде, почали дещо думати, і 16 літ по першій розборі повстає той 4-літний сойм (1788-1792), що почав заводити реформи і встановив конституцію (3 мая, 1791 р.), яка признавала толеранцію других вір.

Так від підписання унії 1595 р. до 4-літнього сойму маємо 193 роки, а до Конституції 3-го мая 196 літ (майже 200 літ) — отже аж по 200-літній уніятській недоли та неволи мало засвітити уніяттам трошка сонця.

Та не диво. Коли Польща стояла над пропастею, то поляки готові були поставити в конституцію навіть Десять Заповідей Божих, коби лише Польщу вратувати. А вратували би — то знов робили би, як колись. Але вже не вратували.

Ось така історія тої Унії, що для неї працював Йосафат і про яку нині римські політики висловлюються з найбільшими похвалами.

Унія а Єзуїти.

Від 1570-го року почали польські єзуїти сильний наступ на Православну Церкву — „поборюють її живим словом та письмом, поборюють в школі та в церкві”. (Про те багато маємо в католицькій книжочці „Єзуїти”, Ол. Сушко, Львів, 1902).

Єзуїтські монастирі з колегіями (школами) „розсіялись по всій Русі та Литві немов гриби по дощи” (Тамже). В самім Вильні було 1591 р. 60 єзуїтів. І до єзуїтських колегій давали своїх дітей православні багаті родини, не предвиджуючи, що там виховуються яничарі.

Найвизначнішим з єзуїтів був Петро Скарга, дальше два брати Гербести і Григорій Фабрицій. Визначним був також Каспер Нагаюс з роду татарин, що перевів багато багатих православних родин відразу до костела. Взагалі роля єзуїтів в приготуванні і заведенню унії дуже велика.

Занепад в Православній Церкві.

Говорять католицькі політики, що Православна Церква була морально дуже занепадала, отже треба було унії для її оздоровлення.

Так, занепад був — але не треба за-

бувати, що це католицька Польща спричинила була той занепад. Це було діло її рук! Вона православних переслідувала, вона висувала на провідні церковні місця людей невідповідних, негідних, або „своїх”, отже так силу і повагу Православної Церкви нищила. А з тим взагалі нищила силу Українського Народу.

Отже до оздоровлення Православної Церкви треба було не унії і не Польщі — треба було українцям позбутися польської опіки і самим в себе заводити лад.

І коли б Кунцевич був для такої цілі працював, то був би дійсно святим чоловіком.

„Для лакомства нещасного”.

Поляки поширювали унію або своїми вихованками, або людьми продажними, що для особистих користей перейшли на унію. Згадати б таких, як єп. Кирило Терлецький, єп. Інокентій Виницький, ігумен Тваровський, архимандрит Варлаам Шептицький, єп. Шумлянський... От прим. Шумлянський за перехід на унію хотів від папи пенсії; хотів маєтностей Київської митрополії; дальше львівських маєтностей, а вкінці доходів з маєтностей Києво-Печерської Лаври в межах Польщі. І продавши се-

бе, такі люде робили все, чоґо Польща хотіла. (В. Антонович, „Нарис становища Православної Церкви”).

Польська шляхта, а уніятські духовні.

Якими беззахистними і безправними були уніятські духовні, покаже отсих кілька примірів.

Коли уніятський протоєрей Мартишевич йшов з Каменця до села Должок на посвячення церкви, його спинив шляхтич Йосиф Лянцкоронський, покликав до хати і серед веселого шляхетського товариства казав пити горівку. Мартишевич не хотів, бо йшов правити Службу Божу, отже Лянцкоронський приложив йому до горла шаблю і крикнув: „Пий, сякої-такої матери сину, бо переріжу горло!” І приказав слугі лити в горло Мартишевичеви горівку і мід. А сам не жалував штурханців. Відтак казав завести Мартишевича до коршми і напувати, доки добре не впеться. А вже тоді пустити.

Відомо, де шляхтич позволяв жидови бити уніятського священника.

Шляхтич Аксаков казав селянам бити уніятського священника і тягати за волосся.

Подібне діялось на кождім кроці, однакж покривджені не мали перед ким

скаржитись; вони вважалися людьми винятими з під права і для них законом був кождий польський шляхтич.

Галичина під Австрією.

Каже історія, що в часі розбору Польщі деякі уніятські церкви були вже подібні до тої стайні, де Христос народився. Таке лихо принесла Йосафатова унія! Весь народ в панщизнянім ярмі, світської інтелігенції жадної, а духовенство несвідоме і приголомшене. Був лише „хлоп і поп”, як казали поляки.

Галичину забрала Австрія від Польщі 1772 р., сказати б — сліпою, глухою і німою. До такого стану католицька Польща нарід довела! Не було навіть з кого вибрати церковного проводу, отже австрійський уряд заснував в Відни школу — „Барбареум” (1774 р.), щоби там виховувати студентів для провідних церковних становищ.

І весь час під Австрією Поляки шкодили українцям — були проти заснування українських шкіл, то знов оббирались за опікунів в українських школах; голосили, що українців нема; то знов робили доноси на українців; на кождім кроці перетягали греко-католиків до костела; піддержували хрунів та москвофілів, щоби українську силу ослаблювати.

Галичина в недавній Польщі.

З відновленням недавньої Польщі відновилися всі її давні насильства. Польща польщить українські школи, а українських учителів висилає на Мазурщину; спроваджує на українські землі польських жольоністів; всюди буде свої костели й каплиці; владжує по українських селах погроми („пацифікацію”); нищить українські інституції; визначних українців переслідують, мучать в Березі Картуській, чи деінде, або і вбивають; польські духовні бють греко-католицьких духовних та всіяко зневажають; всюди йде напір, щоби греко-католики переходили до костела; звуть греко-католиків мудями, кабанами, збуями...

Тут греко-католицькі єпископи, вірні Римови і Польщі, силою заводять цілібат (нежонатє духовенство). Викидають з Служби Божої „і всіх вас православних”, викидають трираменний хрест.

Конкордатом (угодою) з Римом Польща бере гр. кат. Церкву під повну контролю.

Всюди накидають польську мову, а в церквах роблять галабурду, як прим.: В Злоцьку, коло Нового Санча, польська учителька, Крамковська, почала на власну руку співати в церкві „Боже, щось Польське” — це вона наперекір українській пісні „О Мати Божа”. І священник

Гриник заплатив 500 золотих кари за те, що українською піснею перешкаджав польській пісні.

Ще нині є живі свідки всіх тих насильств, тай річники самих галицьких часописів з тих недавних часів можуть дати про все те багато матеріялу.

Та хоч які звірства Поляки з українцями виробляли — з греко-католиками і православними — однакож ані Рим з папою, ані католицький світ не ставав в обороні українців, ані поляків не осуджував. Коли підчас лютих погромів греко-католики вислали були до папи телеграму з просьбою, щоби став в їх обороні, то доперва більше, як по півроці зявилася вістка, що папа відповів, що буде за греко-католиків молитися. Тільки й усього!

Насильства Польщі над православними.

Страшні насильства виконувала недавня Польща над православними українцями Волині, Холмщини і Підляся. Спиняла всяку українську працю; забороняла українські сходини; не допускала галицьких книжок і часописів; свідомих українців переслідувала; не хотіла називати українців українцями, але називала “тутешними”; завела нову “ужендову

унію”, залежну впрост від польських єпископів; піддержувала хрунівство та кацапщину...

Головну ж увагу звернула на Православну Церкву. Отже одні православні церкви замикала, як це було за часів Йосафата, другі переменяла на костели, або що інше, треті цілком нищила, а церковне майно собі забирала. Яке це було дике і безпощадне нищення, покаже оцей оден примір, що — 1938 р. лише від 1-го червня до 21 липня (7 тижнів) знищили на Холмщині 110 церков і 7 каплиць.

А дуже важне, що спільником в тім розбишацькім нищенню був папа — бо він то дав полякам дозвіл („легалізацію”) на нищення українських церков, і за це дістав від Польщі 2,500,000 золотих (500,000 долярів). А Польща забрала собі церковного майна на 70 до 80 мільйонів золотих. Так Польща нарабованим з папою ділилася. (Про все те писали подрібно галицькі часописи, головно ж „Діло” з 1938 р., яке підчеркувало, що український нарід ніколи не забуде тої папської рабункової спілки).

Але поляки нищили православні українські церкви на Волині і Холмщині вже від самого початку, як лише по закінченню війни українські землі в польських руках опинилися. І хоч тоді не

чули ми про формальну папську згоду („легалізацію”) на таке варварство, то не чули ми також, щоби папа проти того варварства протестував. Навіть противно — папа дуже часто при різних нагодах благословив Польщу і ті благословення розтрублювалися зараз по цілому світі. Тими благословеннями він показував світові, що Польща дуже добра, гідна, праведна, свята. Він чорну Польщу перемальовував для світа на біло; злочинців проголошував святими — отже одурював світ. А Польща, певна річ, не жалувала за те для папи „Петрового гроша”... Сказано — рука руку мие!

Багато зі знищених в 1938 р. церков мало велику історичну вартість своєю давниною. Так прим. церква в Щебрещині була збудована 1184 р., за князя Ярослава Осмомисла (1153-1187), отже мала 754 роки. І поляки на спілку з папою її знищили. Церква в Замостю була збудована 1589 р.; в Ярославці, Мордені, Підгір'ю і Холмі (тут катедральна церква) — всі з 1596 року. А таких було ще більше.

А що діялось підчас минувшої війни — як про те оповідали й оповідають люде і часописи, що про ті події точно знають. Досить згадати, що на Холмщині і Підлясью ксьондзи голосили, що

хто не перейде до костела, буде вбитий. І за два роки вбили там 14 православних священників і 10 дяків. В Грубешівщині мордували покотом дітей, жінок і старців. В селі Молодятичах поляк вхопив дитину за ноги і розбив голову до підлоги. В селі Сагрині поляки замордували коло 700 осіб. За три роки (1942-1944) вбили на Холмщині і Підлясю коло 5000 православних.

В місті Грабовці на очах священника поломили руки й ноги його дружині, попоролі живіт, а тоді обох застрілили. Свящ. Огриска, з Чортовця, взяли від Служби Божої в ризах і в страшний спосіб замучили. Свящ. Захарчука, з Наброжа, затоптали ногами...

Це було тепер. Коли ж такі страшні насильства виконували католики поляки нині, то чи могли вони бути лучшими в часах Йосафата? І чи міг бути лучшим той Йосафат, якого вони собі на помічника виховали? Вкінці ж, чи міг бути лучшим тодішний Рим від нинішнього Риму і папи?

Голос греко-католицьких священників про унію.

Перших греко-католицьких священників, що приїздили до Америки, піддав папа під владу латинських („айрись-

ких”) єпископів. А ті єпископи ненавиділи священників українців і лютого їх переслідували. Так прим. свящ. Волянського викляли лише за те, що був жонатим.

Скаржилися ті греко-кат. священники то Римови, то Шептицькому, але все, що камінь в воду. Коли ж „руска” терпеливість увірвалася, то порадились вони, написали про всі свої кривди в „Свободі” і закінчили словами: „Проч з Римом!”

Зараз Рим почув, а Шептицький написав „Послання” 20 серпня 1902 р., в яким всю вину за лихо в Америці складає на „наших людей”, себто на гр. кат. священників в Америці.

Тоді в відповідь Шептицькому організація гр. кат. духовних в Америці видає книжочку „Унія в Америці” (Нью Йорк, 1902), яку підписали священники І. Констанкевич, Предс. Ради Духовної і А. Бончевський, Предс. Ради Головної. В книжочці вичисляють свої кривди; показують крутарства Послання, причім зачіпають справу унії та Риму. Про саме Послання кажуть, що Шептицький „поставив себе в становище наших церковних — вчасті національних і політичних ворогів”. (Ст. 5). Про свої кривди пишуть:

„До наших церковних справ мішали-

ся і мішаються неустанно наші союзники тай ріжні „власти посередні” і безвластники зі шкодою для наших святих справ. В Галичині толкували собі русини влізливість поляків польським шовінізмом... Американські русини не мали вже з поляками нич до роботи, а влізливість римо-католицьких властей була та сама, що в Галичині. З Пропаганди (з Риму) на жадання американських кат. властей йшли розпорядження за розпорядженнями. Наслідком того в Сполуч. Державах римо-катол. владики виклинали наших священників, а в Бразилії сфанатизовані Шпаніюльці стріляли на наших руских місіонарів і безборонний нарід, полялась руска кров. А розпорядження ті все походили від Пропаганди”. (Стор. 11).

(Пропаганда — це папське міністерство для навертання поган, під власть якого віддано уніятів).

Подрібно вичисляють свої кривди і наводять римські розпорядження на інших сторонах згаданой книжочки. І так „о. Волянського виклинають (1885 р.) римо-кат. власти.. ніби за те, що жонатий” (Стор 17). Другого, Ардана, виклинає (24 лютого, 1902) еп. Гобен, коли Ардан зажадав, щоби його імя вичеркнути зі спису латинських священників. (Стор. 31). Були розпорядження Риму,

що гр. кат. духовні і ціла Церква має бути під властею латинників. Що греко-католики можуть брати латинський обряд... Ми тут даємо лише деякі виривки, та все ж покажуть вони справу, про яку гр кат. духовним ходить і як її розуміють. Про постанови Пропаганди кажуть вони:

„Однак Русин, котрий на всяких уніях та угодах все виходив, як той на милі, повинен і за те поцілувати в руку”. (Ст. 62).

Про політику римських курій (міністерств) кажуть:

„Пропаганда... Її задачею єсть ширити віру і вести політику забору... Під власть Пропаганди належать також всі Уніяти цілого світа, отже і Русуни-Уніяти, що не будучи в очах кат. політики ще правдивими католиками, повинні мати собі за честь належати до того загального розширення віри...

„Тимчасом Пропаганда не ширить віри, она... веде політику, яку також Русини відчувають на своїй шкірі.

„Від часів заключення Унії руска уніятська церква не вросла, але змаліла. Пропаганда не видала ані одного розпорядження в користь рускої уніятської церкви, не боронила її, але овшім, відносилась ворожо. А сли що признала, то тільки тому, що мусіла”... (Ст. 71-72).

Про Рим:

“Виходить, що і в Римі дають всьо потрібне не тому, що забираєсь до чолобитя, але тому, що свого домагаєсь і о своє борєсь. Так й сим разом не вперве вже Русинів в Спол. Державах віддано на поталу їх церковних і національних гнобителів.” (Стор. 37).

Вже наведені вислови говорять дуже багато. Це ж вислови цілої організації гр. кат. духовних, а вони чейже знають свої справи. І це показує, що уніятів завсїгда і всюди вважали лише купою глини на чужі горшки. Таке було за часів Йосафата, таке було пізніше, таке є дотепер; таке було в Європі, таке в Америці, таке в Канаді, таке в Бразилії. Греко-католики (уїяти) в очах папи є лише кандидатами на католиків, як „оглашені” були кандидатами на християн. Аж з переходом на римо-католиків Рим на зве їх дійсними католиками — точно такими, як поляки!

Щож до книжочки „Унія в Америці”, то вона ціла є важним причинком до Історії Уніятської Церкви в Америці, відношення до гр. кат. Церкви в Америці Риму, римо-католиків і Шептицького з одної сторони, та щирої праці колишніх гр. кат. духовних в Америці для своєї Церкви і для свого народу, зі сторони другої.

Ніхто не поважав уніятів.

Коли католицькі політики говорять уніятим про Йосафата й унію, то унія є найсвятішою справою. А римське начальство тільки й думки має, що дбати про уніятів. Але цілком не так воно, коли ширше розглянетесь.

Історія показує, що уніяти були завсігди в найбільшій погорді не тільки в поляків, але і в Римі, і поза Римом. Їх зневажали, з ними не числилися, їх ухваля Рим фальшував (Синоду 1891 р.), Рим уніятів не обороняв перед поляками, але завсігди з поляками стояв; він виробляв пляни, щоби греко католиків златинщити.

Вже те одно, що Рим піддав уніятів під власть Пропаганди, що мала наVERTати поган і єретиків („ширити віру”), показує, як відразу уніятів пошанували. Загалом же католицький світ дивився на уніятів, як на мертвий матеріял, з яким не дуже треба числитися; по яким можна топтати; який можна розтягати куди хто хоче; про який можна говорити, що забagneється, а він не почує, а коли б і почув, то не зрозуміє дійсного значіння того, що говориться.

Як Польща нівечила уніятів, вже знаємо, а тепер послухаймо, яку пошану діставали греко-католики від представників Римської Церкви і від самої римської Пропаганди.

„Ви ще схизмою пахнете”.

В греко-католицькій львівській „Ниві” з 1908 р. (орган гр. кат. галицьких священників) є стаття о. Мельницького, п. з. „Де сидить схизма?” і в ній є поміщене таке оповідання греко-католицького священника:

„Коли я був приїхав до Америки до Спол. Держав, уважавем за відповідне представитись тамошному католицькому дієцезальному єпископу. Пійшов я... і представляюся єму яко священник, Русин, греко-католик.

„По довгих переговорах і дискусиях і толкованях узнав мене вкінци єпископ католиком, лиш відмінного обряду. Наконець нашої розмови виймив єпископ з шуфляди свого бюрка якесь письмо і подав мені. Дивлюся і пізнаю, що це лист з Конгрегації „де пропаганда фіде” (з Риму). Дивлюся тай читаю, тай своїм очам не вірю, бо се, що я в тім листі вичитав, дуже мене здивувало. І ось Пропаганда писала:

Si ad te aliquando adveniet aliquis sacerdos-ruthenus e Galicia Austriaca, nominatus graeco-catholicus, eicias eum!

(По українськи: Колиб до тебе зайшов колись якийсь священник-русин з Галичини Австрійської, званий греко-католиком, **викинь його!**).

„Під сподом сего письма підписаний

префект (голова) Пропаганди, кардинал Сімеоні". („Нива», ч. 4, 1908, ст. 103).

Чи треба більшої зневаги?! Пропаганда, отже верховна власть уніятів — тайком повідомляє латинського єпископа в Америці, що коли зайде до нього гр. кат. священник, **нехай того священника викине за двері**. Чи не є це плюванням в лице уніятам? Але уніяти були так заголомшені, що вже зневаги не могли відчувати. І згаданий священник словами Пропаганди не образився — він лише „здивувався". Його б'ють невинно по голові, а він замість образитися і боронитися, лише „дивується".

Та оповідає він даліше, що коли говорив з папським делегатом, Сатольлім, про конечність мати в Америці свого обряду (зн. гр. католицького) єпископа, Сатольлі між іншим сказав:

„Я вірю, що ваш нарід є жертволюбивий (зн. може удержати свого єпископа), але ви Русини вже давно повинні се зрозуміти, **що не лиш тільки повинна бути одна віра, але і один обряд**. Доки у вас Русинів співаєся „Господи помилуй", доти ви ще **схізмою пахнете..** Ми знаємо, що багато з ваших Русинів утоне в схізмі, але і ми ще потрафимо багато їх до себе, с. є. **до латинського обряду стягнути, оскільки нам вдасться**". („Нива", ч. 4, 1908, стор. 104).

Ясно! Доки „Русин" не відрікся свого

обряду і співає „Господи помилуй», до-ти Рим не може стерпіти його „запаху”. Ось чомуто 1925 р. папа не прийняв гр. католицької делегації — через її поганий „запах”. А польські делегації приймав, бо з них „запах” приємний.

Коли ж греко-католицьке „Господи помилуй” „пахне” схизмою, то оскільки ж більше „пахне” воно неміло для католицьких політиків, коли його співають православні. Недармо ж єр. кат. „Будучність Нації», ч. 14-15, 1946, називає українську „автокефалію”, себто Українську Православну Церкву „смердючим ідолом”. Але ще не чути було, щоби „Б. Нації” подібно польський костел називала. Бо то „до іннего”. Там співають „Домінус вобіскум”, отже це пахне дуже прилично. Сказано — рідне, своє! І мабуть Йосафат став „спеціальним заступником Польщі” тому, що запах польського костела йому подобався.

Щож до обряду, то Рим хоче, щоби був один обряд і Рим має окреме міністерство для переведу всіх на свій обряд. Рим стремить до того, щоби греко-католик відрікся свого і перейшов до костела. Те саме, чого завсігди хотіли поляки. Сатольлі правду казав.

Для переведу українців до костела заводилася унія. З православія до унії, а з унії до костела. Оден Кунцевич того

не розумів, бо він взагалі поза унійними фантазіями світа не бачив.

В згаданій статті о. Мельницького в „Ниви» бачимо ще такі вислови:

„Латиняне... уважають наш обряд (гр. католицький) яко боляк римо-католицької церкви, з котрим не знають що зробити, чи его відразу витяти, чи его до якогось часу терпіти і систематично поволи підтинати. — Рим вже віддавна стремить до всякої централізації, навіть і обрядової” („Нива” 1908, ч. 5, ст. 182).

Подібні вислови є і в Пастирським листі еп. Ортинського з 11 січня, 1908 року, як:

„Вийшла папська булля (письмо) в справі греко-кат. Церкви в Америці — булля гірка, тяжка, понижуюча нас немилосерно”. („Нива”, 1908, ч. 5, ст. 145).

Дальше йдуть нарікання, що папа заборонив греко-католикам миропомазувати при хрещенню; що прислав до Америки гр. кат. єпископа без повних єпископських прав; що „латиняни завсігди всілякими способами перетягали вірних нашого обряду на свій обряд.

Таке було в Америці, хоч подібного було більше, ніж тут згадано. Однакж це лише продовження того, що тягнулося всюди сотнями літ — ті самі зне-

ваги і насильства з одної сторони, а загулюканість, заляканість, нерішучість і короткозорість самих греко-католиків зі сторони другої. Хоч і не диво — бо чужі опікуни так їх виховували.

Ще давніші і найновіші документи.

Ми вже були закінчили писання про Кунцевича, однак найновіша робота католицьких політиків ще заставляє нас до занотовання **найновіших документів**, та до наведення давніших, яких доси не згадувалося. Тай не тільки занотувати їх треба в часописі, але завести в Історію Йосафатової Праці, чи в Історію Католицько-Українських Відносин, нехай лишаються на доказ — чия правда, а чия кривда.

Відбувся в Виннипегу 2—4 липня, 1946, Конгрес Українців Католиків, присвячений 350-літтю заведення Берестейської Унії. З того приводу в Вістнику, ч. 14, була стаття: „До ювілею берестейської Унії”, де покликаючись на Історію ми показували, що унія була твором Польщі і Риму, стже на який лад можуть нині українці радіти і святкувати ювілей заведення польської унії. Ми вказували на історичні жерела, таки ж

і католицькі, які показують, що унія була польським твором.

Католицькі „Українські Вісти” з Едмонтону, ч. 34, відповіли „Вістникови” голословною статтею: „Збраталися кудриківщина і комуністи у спільній ненависти до нашої Церкви”, і в тій то статті кажуть:

„Є групка людей, що... виступають проти нашої Церкви і духовенства. Не до вподоби їм оцей ювілей, не до вподоби самий Конгрес. Піднялися брудні напади проти української католицької Церкви”...

Однакож не кажуть як виглядають ті напади, тай на кого саме. Знов в іншій місци статті „Українські Вісти” дають науку:

„Закон любови до свого народу наказує всім нам витати й підтримувати правдиву, здорову й корисну думку для цілости української справи. Треба витати кожний почин, що робить наше життя багатим і міцнішим... Таким вартісним ділом був Конгрес Українців Католиків... ним повинен радіти кожний чесний, духово незгангренований і національно ідейний українець. Особливо тепер, коли над українським народом в Європі повисла така грізна небезпека”.

Розумна наука!

Тільки ж справа з Католицьким Конгресом мається так, що на тім Конгресі, як подають самі католики, нівечили на всі заставки Українську Православну Церкву і православний український нарід — нівечили по вуличному, по дикому, мабуть по правилу Кунцевича: „Од даваць церкве на уронгане” — давати церкви (православні) на посміховиско.

А така робота ані до згоди не веде, ані не є християнською.

Що було на Католицькім Конгресі і які полишив він наслідки, показує другий католицький орган, „Будучність Нації”, що виходить в Йорктоні. Там маємо два гідні уваги документи, які далше подаємо в повнім змісті. Річ в них йде про те, що на Конгресі Українців Католиків говорилося. Підчеркнення в обох документах наші.

1-ий ДОКУМЕНТ:

Атомічний виклад.

Коли хто надіявся стрінуту в професорі М. Чубатім промовця з ряду звісних промовців Канади, завівся. Професор Чубатий вже досить старший чоловік і голос має тихий, спокійний, рівний. Але зміст його промови був атомічний.

Це все, що від 1918 року автокефалія в Канаді трубіла на всі заставки по широкій прерії, вся їх идеологія козацької, рідної, прадідної і так далі церкви, летіла в грузя, в триня, ані шматка здорового на ній не остало. І показалася московська облуда тої позиченої, не своєї, а від чужих вивченої нагрітої пропаганди, що має виразну печать „мейд ин Москву” — з Москви вона походить.

Яка страшна облуда тисячів! Яке огидне московське рабство! Яке чуже для українського духа і чину! Яка Каїнова робота і розбивання єдності народу для більшої радості Москви і Варшави. Автокефалія дістала смертельний идеологічний удар і кожний, хто уважно прислухувався словам шановного професора, дибувався, що аж тепер прийшов час **розбити смердючого ідола**. Пінуть ці слова, як вогонь по прері випалять трійливе зілля **московського православія** з українських душ, що ще живі, ще не померли для рідного, що дійсно хочуть правди і честі!

(„Буд. Нації, ч. 14-15, 1946).

2-ий ДОКУМЕНТ:

СМЕРДЮЧИЙ ІДОЛ
або як „Вістник” розтрубів „атомічний”
виклад проф. Чубатого.

Вступ.

Коли пророк Даниїл не хотів поклонитися в Вавилоні великому гадові, якого вавилонці дуже церемоніяльно почитали за свого божка, тоді цар і його двір, смертельно ображені одноголосно присудили Даниїла на смерть. Даниїл тільки випросив собі короткий час життя і мав доказати, що їх гад є фальшивим богом. Що зробив Даниїл? Накормив гада галушками з клоча, смоли і сірки. І коли гад того нажерся, здох, тріс і став великий сморід. Даниїл тоді пальцем показав вавилонцям на рештки гада і сказав: „Дивіться, то отсе ваш бог”!

Автокефалія в Канаді.

Таким гадом і фальшивим божком кількох тисяч українських душ в Канаді стала автокефалія. І не тільки проф. Чубатий, але 200,000 канадійських українців ніколи не хотіли і не поклонилися тому смердючому ідолові, мимо всіх вересків і крику шаленої московської пропаганди устами збадамучених, а то і за-

проданих українців москвофілів відступників від Церкви, в котрій родилися і хрестилися.

І треба було аж проф. Чубатого, так як пророка Даниїла в Вавилоні, **щоби той гад православної московської пропаганди здох і тріс, а його сморід понісся через усі сторінки „Вістника”.**

Закінчення.

Смердючий ідол автокефалії в Канаді ідеологічно **сконав раз на все**, а українці католики говорять до братів відступників: „Дивіться, отсе Ваш бог!”

(„Будучність Нації”, ч. 17, 1946).

Наведені документи наглядно показують, яким духом віяло на Католицьким Конгресі — не журбою про єднання української сили, але бажанням розбиття і витворення з греко-католиків українських хорватів. Однакож „Українські Вісти” немов всего того не бачать, а зате дуже бачать страшне лихо там, де його нема. Для них прозивання Української Православної Церкви „**смердючим ідолом**”, „**гадом**”, „**фальшивим божком**”; вязання Української Православної Церкви з **Москвою і Варшавою**; прозивання православних українців **запроданцями**,

москвофілами і відступниками — все те для „Українських Вістей” є божим ділом та обєднуючою українською патріотичною працею. Мимоволі приходять на гадку слова американських гр. кат. священників, що відповідаючи на Пастирський Лист Шептицького, писали: „От брехня та фарисейство!”

Прислужництво чужим.

Це загальне і вічне правило, що коли хтось піде на службу чужих, а проти свого народу, то нема міри його ревности. Він тоді гірше ненавидить свій нарід, ніж найлютіший природно чужий ворог; він в своїм новім „патріотичнім” завзяттю не знає міри, ні границі і доходить до найбільше дурних і злочинних крайностей. Він хоче бути більшим патріотом, ніж ті, яким він прислугується.

Це бачимо на Кунцевичеви. Пішовши на службу Польщі і Римови, він так люто ненавидів православних, і такі жорстокости над ними виконував, що вже і самим Полякам було за багато. Томуто поляк Сапіга старається опам'ятати Кунцевича — найперше пригадуючи йому, що його робота є противна і

науці Христа і Святих, і здоровому розумови, то знов, що наслідки Кунцевичевої жорстокости підривають силу польської держави. Розумієсь, що Кунцевич його не послухав.

Страшним військом для християн були яничарі, що походили з християн. Їх турки виховували до боротьби з християнами, і тому яничар гірше ненавидів християн, ніж дійсний турок.

Таке було давно, таке бачимо і нині.

Чи всі вони так думають?

Коли „Будучність Нації” перший раз назвала Українську Православну Церкву „смердючим ідолом”, „московським православієм”, то можна було сподіватися, що хтось з католицької сторони опам’ятає редакторів „Будучности Нації”. Аджеж в Канаді є два греко-католицькі єпископи; є Василяне; є „Українські Вісти”; є греко-католицькі священники; є „Брацтво Українців Католиків” (БУК), якого „Буд. Нації” є органом... А є також в Америці проф. Чубатий, що, як виходить, дав повід до оплюгавлювання Української Православної Церкви.

Та видно, що ніхто не опам’ятував. Хоч було досить часу, бо 1-ий „Доку-

мент” був в „Буд. Нації” з 1-го серпня, а 2-ий „Документ” в числі з 1-го вересня — отже місяць часу! Виходить, що відношення їх всіх до Української Православної Церкви однакове — вороже, нехристиянське, неукраїнське, і крайно вуличне. Таке вуличне, що певно жадна римо-католицька газета, видавана по англійськи, не відважилась би точного перекладу тих двох „Документів” в себе надрукувати. Але вони відважуються!

Висмівання — католицька зброя.

Відомо, що Кунцевич був поставив між способами ширення унії: „Оддаваць церкве на уронгане” — давати церкви (православні) на посміховиско. Але висмівання вживали поляки взагалі, особливо ж єзуїти проти православних і Православної Церкви.

Іван Франко написав книжку „Іван Вишенський”, в якій наводить багато історичного матеріялу, що відноситься до тих часів, коли поляки і їх прислужники унію заводили, отже говорить і про висмівання. На сторони 269 наводить він вислови деяких давних письменників про те висмівання. Ось що там бачимо: „Нині де тільки Поляки увидять Ру-

сина, зараз кричать: Гугу, Русин, люпус, релія, і осподи помилуи, схизматик, Турко-Г речин, отщепенец, Наливайко". (Діарюш Атанасія Филиповича). — Тамже:

„Що третє слово, то на зневагу нашої чистої (православної) віри зовуть нас схизматиками, а на ганьбу чистої слави нашого народу Наливайками нас безчестять і соромлять”.

На 360 стор. говорить Франко:

„Звичай висмівання поверховности, одягу, способу говорення і народности противника впровадили, а принаймі закріпили в Польщі єзуїти. Для доповнення поданих уперед свідоцтв сучасних наведемо тут пару уступів з одного єзуїтського памфлету з 1635 р., зверненого проти православних. По смерті Злотовича, православного купця віленського, котрого єзуїти задля його багатства надармо силувалися перетягти на католицизм, видали вони слідуєчий „причинний” лист за ним до св. Петра від імени (нібито) православного єпископа київського Макарія:

„Од Маракія з Божей мілосці арцибіскупа кійовського, смоленського, новгородського, галицького і всей Русі. Побратиму і Приятельові нашему добремену, ключнікові Райскіх ворот сьвентему Пьотрові.

„Также господине споведаєми тебе, що сіли часов як Божи Ярмула Зотовіч, мешчанін а богати купец мяста віленьского, переставіл се з нашого съвята на ваш съвет, — хочут се (отсе) господиню Богу ознайміти і єму чолем удеріті.

„А бил человек добр, пихи ні куса ні міл в себе, в баранім кожуху і без паеша ходіл, в нагавіцах не ходіл, холевіщ не подвязивал, так і ніколі волосов не чосал, носа і гузна не утірал, а ног не умивал.

„Пост твуй... вельмі твардо постил, в сероду капусту з рибами поживал, єдно штобеш од нас ведал, бо єсьми того сведомі. А за ти учинкі єго пусьцілбись до царства небеского, жадних поклонов од нього ані послов не бйорни, бо он гараст тоє господиню Богу заслужил і нам поклонов не мало подавал.

„Пакліщти еслі на дзісейши ліст нічого не дбал і Пана Ярмули до господиня Бога не пустил без поклону, тогди ми послєми послане наше до мілосерного господина жалуйонци се на тебе і на твоє одворне, што ви такове збродне і там чиніте”. (Іван Вишенський, сторона 361-362).

Навівши такий єзуїтський документ. Франко каже:

„З сєго уривка можна бачити, як зір-

ко єзуїти підмічували смішне в одягу, звичаях і поведінці православних і як не вагувалися осмішувати навіть річей релігійних, котрі для них повинні б бути святими, щоб тільки досолити противникам". А дальше цитує за Лукашевичем:

„Такі писаня розкидали вони (єзуїти) тисячами між народ, шляхту і т. і. Твори ті смішили, але разом з тим... вчили (католиків) легковажити, а далі й ненавидіти висміюваних, котрі нераз, щоб не рестали обкидати їх насмішками, переходили на католицизм.”

Треба додати, що польський єзуїт Скарга своїми писаннями багато причинився до тих висмівань.

Спосіб простацького висмівання і вуличного плюгавлення православних (а також і греко-католиків, коли тим, що плюгавили, було це потрібне), це старий польсько-єзуїтський спосіб, якого польсько-римські політики вживають і до нині

Іпатій Потій.

Висмівати, прозивати, проклинати і взагалі по вуличному оплюгавлювати, це давно відома практика уніятських політиків. От що читаємо в католицькій

книжці про апостола унії — Іпатія Потія:

„В його листах до Льва Сапіги, коли пише про збунтованих проти себе і проти унії попів, часто знаходяться такі вискази, як: великі лотри, неспокійна сволоч, лихий хлопський народ, зрадливі, вигнанці, котрі поздыхали в проклятті, Наливайківська орда, галайстра і т. п.— Про Никифора, видуманого екзарха, коли той умер в Мальборзі, висловлюєсь „здох на Мальборку”. Іншим разом знова просить канцлера, як доброго католика (поляка! — В.), — „щоби негідним попам дав такої латини, щоби їм пішла аж в п'яти”. — („Берестейська Унія”, Ліковського, ст. 222).

Дальше каже Потій Сапізі: „Поможіть мені Ваша Милосте своєю повагою у пана (короля), а побачите, як я їх упокорю, що і другі будуть каятися, бо лагідністю нічого ту не вліємо з тою нерозумною худобою”. (Тамже).

Коли головний апостол унії так говорить, то певна річ, що і робота його була точно такою — безбожною і жорстокою.

Василіяне і Хомишин.

До яких крайностей посували ненависть до православних під недавною

Польщею, бачимо з того, що подавав Перемиський „Український Голос” про вислів василіянського ігумена на проповіді підчас відпусту в Лежайську 1924 року. Ігумен казав:

„Мені прикро, що мушу це голосити, але во ім'я Бога, во ім'я католицької церкви, хочби був і рідний батько — НАКОЛИ ВІН ПРАВОСЛАВНИЙ, ТРЕБА ЙОГО ВІДРЕКТИСЬ.”

Але ніхто не чув, щоби греко-католицькі Василіяне казали: „Коли хтось покинув своє і перейшов до Поляків; коли хтось прислугуєсь полякам на шкоду свого народу — того відрікайтесь”... Хоч поляки сотні літ точили українську кров, поляків не треба відрікатись.

Тойже Перемиський „Український Голос”, ч. 9, 1926 р. наводить такі слова з органу еп. Хомишина, з „Нової Зорі”:

„Хто стоїть в злуці з папством, сей стоїть з християнством; з відірванням від папства починається занепад людськості, занепад культури; тільки в злуці з папством можна знайти забезпечення людської гідності й людської свободи”.

Це писалося на науку греко-католикам, а вдійсности для їх затуманювання. Бо як казати, що хто з папством, той з християнством, коли всі знають, яке дике насильство виконували поляки над українцями — а поляки були з папством! Кождий бачив, що якраз в поляків не

було ані християнства, ані людської гідності, ані під їх панованням не було людської свободи. Це якраз в них був занепад людськості, занепад культури, занепад людської гідності.

А тутже „Нова Зоря” давала собою перший доказ, що вона сама є нехристиянською, що в неї є занепад культури та людської гідності. І лише тому вона відважилась зводити греко-католиків на манівці.

Проти ширення ненависти.

Ширення ненависти до православних (лише не до поляків!) прибрало було в Галичині такі розміри, що Черемиський „Український Голос” вважав за потрібне звернути на те увагу. І в 9 ч., 1926 р. каже він:

„Наш нарід належить тепер до двох організацій церковних — греко-православної і греко-католицької. Дев'ять десятих нашої о народу належить до першої організації, а одна десята до другої. Супроти того треба у нас великого такту, особливо з боку духовенства, щоб не ширити релігійної ненависти, а пошаною іншого віроісповідання будити також пошану до свого. Нажаль від якогось часу повстав у нас напярм крайної нетерпимости релігійної — особливо в відношенню до православних.”

Перем. „Український Голос” називає ширення такої ненависти „чорним большевизмом” і каже, що той чорний большевизм: „стремить не до релігійно-морального оновлення нашого народу — але до здичіння”.

Таке було там, таке і в Канаді. Прозивання Української Православної Церкви „смердючим ідолом” таксамо не веде греко-католиків до культурного піднесення, але до здичіння. Воно веде їх до найнижшої і найбруднішої вуличности.

Інша річ, чи греко-католики підуть туди, куди політики хочуть їх повести...

Тут треба пригадати, що був вже час, коли в Канаді католицькі політики обкидали Українську Православну Церкву оберемком прозвищ, звали її **маминою, козацькою, нововидуманою, неоправославною, турецькою, халдейською, самосвятською, германосівською** та ще якою. Вони видумували і розголошували несотворені річі, аж поки суд не засудив „Канадійського Українця” на **сім тисяч доларів** кари за брехні. Це було 1925 року. А 1928 р. той же „Канадійський Українець” признався в „Спростованню”, що все, що він писав, було неправдою, бо „**провідники Української Автокефальної Церкви в Канаді є поваги**

гідні... служать цілям пожаданим серед українських поселенців, бо стараються піднести їх на висший рівень, до взнеслих ідеалів”.

А про Церкву говорив тоді „Канадійський Українець”:

„Українська Греко-Православна Церква в Канаді не працює на шкоду української імiґрації в Канаді, але противно служить добрим і благородним ціллям, і наші твердження в згаданій статті, приписуючі брак доброї волі і скриті ціли людям звязаним з цею Церквою, були і є неправдиві”...

Це писав орган еп. Будки — „Канадійський Українець” 1928 року, коли йому загрожував другий судовий процес за його „чорний большевизм”.

Тоді отой „чорний большевизм” заставив до поважної думки багатьох католиків; він і нині, і дальше буде заставляти добрих людей до поважного думання.

Поза плечима греко-католиків.

Греко-католицькому загалови не можна робити закиду. В греко-католиків нема злої думки. В них нема облуди. Вони щиро ставляться до того, що вважають за добре і хотіли би, щоби все було добре...

Та одно в них є — вони деколи не знають, що поза їх плечима діялося і діється.

Берімо митр. Шептицького... Кілько славословій йому виголошено... Він найвисший Князь Церкви, мученик, великий український політик і патріот, великий добродій, заснував Національний Музей... Та чи все так воно, як говорить-ся?

В винніпежськiм „Нортвест Ревю” з 27-го лютого, 1926 р. була подана бесіда Шептицького в Відни з католицьким кореспондентом, — а бесіда йшла про поширення Унії на Схід. І Шептицький сказав:

„Хоч Церква Православна в догмах дуже слабо різниться від Католицької, однакож вона витворила свій власний церковний і політичний світ, дуже чужий католицькому духови.”

Це значить, що католицькій політиці ходить не так про різниці в догмах, бо вони малі, тай правду сказавши — загал на таких тонкостях не розуміється; католицьку політику журить, що Православна Церква витворила окремий церковний і політичний світ, до якого католицькі політики не мають доступу. А їм хотілось би такий доступ мати. Політичний доступ! Бодай такий, як поляки мають до греко-католицького церковного і політичного світа.

Та важніший дальший вислів Шептицького, де каже він:

„Милиться, хто думає, що ліпше було би ужити всіх сил і перетягати відразу до латинського богослуження. Це може бути можливе в відношенню до поодиноких навернених, **однакож не зможемо, бодай під цей час, перепроводити такого релігійного народного руху.**”

Тут Шептицький виступає як **явний латинізатор**. Тим, які хотіли б відразу переводити православних на латинство (не на унію!), він звертає увагу, що треба уважати, бо покищо можна на латинство переводити лише поодинокі особи (як колись переводили українські багаті родини), а загалу не можна **„бодай під цей час”**. Треба пождати, підготувати ґрунт, а тоді вже настане такий час, що буде можна масово до костела переводити.

Так говорив „князь” греко-католицької Церкви! Але він не говорив того греко-католикам, ні православним! — **він говорив це поза їх плечима з своїми одnodумцями!** Греко-католики і православні не повинні того знати.

Так поза плечима говорили і говорять всі римо-католики, почавши від папи, а скінчивши на органістим (що грає в костелі на органі). Їх вілею є — і греко-католиків і православних **златиницати!**

Вернімось ще до початків заводження унії. І тоді православним говорилося одно, а поза плечі говорилося і робилося друге. От що читаємо в „Інструкції” з 1622—1623 р., висланій еп. Лянчельотому, будучому папському нунцієви в Польщі:

„Є такі, які думають, що було би лучше, коли б тої унії (унії з Римом) цілком не заводилося; вони запевняють, що було би багато легче переводити шляхту поодинокю, родину за родиною до Католицької Церкви (зн. до римо-католицької); а за доказ подають, що всі, котрі поодинокю лишили Грецький Обряд і православіє, держаться сильно нашої (римо-католицької!) Церкви”. — („Історія Папів”, Ранке, 1913, т. 3, ч. документу 99, стор. 231).

Так римські політики поза плечима православних українців, навіть поза плечима православної шляхти, плянували і дошукувалися, чи лучше переводити до костела через „унію”, чи таки відразу з православія до костела.

Певна річ, що коли б православній шляхті було відоме, що римські політики поза її плечима плянували, то була би обережніша.

Берімо иншу справу...

Проф. Шелухин надрукував був лист

в ч. 216 „Парижського Вістника” з 20-го січня, 1926 р., в яким, покликаючись на документи, каже:

В 1918 р. по вказівкам з Ватикану (папи) **Граф Шептицький** створив організацію, що поставила своїм завданням **знищити українську державність (!)** і піддати Україну під Австрію, при участі якої можна б було поширити унію і папську владу. В організацію входили бар. Василько, гр. А. Шептицький, гр. Тишкевич, кн. Кочубей, Вас. Вишиваний (Габсбург) і др.

А даліше:

Коли Австрія впала, зусиллями Дмовського, Ст. Грабського, **графа Шептицького**, князя Волконського, вел. кн. Кирила Романова і др., була створена друга комбінація в Ватикані: **Правобережна Україна Польщі, а Лівобережна під Москву і царя Кирила**. Плян діяльності був розроблений в початку 1921 р. на зїзді в Канах з участю **графа Шептицького** і др.

При цім Шелухин згадує документи: Фотографічно видана в Парижі переписка; книжка Тишкевича; Ревю Універсел...

В наведеном бачимо, як виглядав “український патріотизм” Шептицького. Коли український нарід напружує всі сили, щоби позбутися чужого пановання і збудувати свою державу, тоді Шептицький з другими плянує **щоби не до-**

пустити до повстання української держави. Найперше хоче він дати Україну під Австрію, щоби тут православних на-вертати до Риму і наближати, певна річ, до поляків, а коли повсталася Польща, тоді аж до Дніпра і Чорного моря дати Польщі, а вже решту лишити Московщині. Великий патріотизм, але проти-український!

Берімо ще таке... „Літературно-Науковий Вістник” за січень 1926, згадує в „Бібліографії” статтю Шептицького в „Ля Ревю Католік”, де Шептицький ка-же:

„Націоналізм, який є по деяких Східних Церквах, є раною на тілі Церкви і проти нього треба боротися”.

От вам політика! Шептицькому хо-дить, певна річ, не про сирійців, чи гре-ків, бо він з їх „націоналізмом” не може боротися, йому ходить про православ-них українців найперше — бо і про кого? Отже він говорить, що з „націо-налізмом” треба боротися; треба стре-міти до того, щоби член церкви не був націоналістом, отже щоби був темним і не дбав про свій нарід, щоби не був па-тріотом своєї народної справи. Щоби з національної сторони він був сліпим, дурним і байдужим — і це вже не буде раною на тілі Церкви. Певна ж річ — Церкви Польської, Церкви Римської.

З націоналізмом треба боротися... І Шептицький боровся оскільки міг. Він поставив єпископом Хомишина; він провадив „глухо-німу політику“, коли заводився цілібат і коли Польща всіми варварськими способами нищила українську силу. А ще далше — коли вже всі українці звали себе „українцями“, то Шептицький вперто вживав назви „русин, руський“. Це була якраз боротьба з українським націоналізмом.

А Музей?... Дурному радість! Шептицький розумів, що коли Польща візьме тісно в руки український нарід, то вона і Музей забере. Лише недогадливий „русин“ того не додумувався.

Що в очі, що поза очі.

Берімо справу заводження унії. В балачках і книжках для звичайного загалу говорять, що якто вже в початках заводження унії нарід рвався до унії. Лише деякі православні священики, деяка українська шляхта та козаки нарід баламутили. А самий собою нарід дуже хотв унії.

Коли ж вишукаємо, що поза плечима народу говорили між собою ті, що унію заводили, то побачимо, що справа стояла цілком інакше, — отже те, що народови говориться, є брехнею.

Послухаймо, що писалося в згаданій вже „Інструкції” Лянчельотому. Він був призначений на папського представника в Польщі, отже Пропаганда його повідомляла, як стоїть справа з заводженням унії в Польщі. Між іншим говориться в тій „Інструкції”:

„Так багато незгоди повстало через неї (через унію), і так завзято Грецька шляхта (українська) виступає в соймі проти унії, що мало що королівство (Польща) не перевернулося, — бо дуже мало священників, а ще менше народу хотіло її (унію) прийняти; вони стоять при тім, що все зроблено для особистих плянів і бажань, без їх участі.

„І так хоч католицькі (уніятські) єпископи і священники ще є, однакж вони стоять самі, бо не знаходять вірних, які йшли би за ними. Крім того перед ними стоїть велика небезпека, що їх можуть нагнати з їх престолів, і можуть відобрати від них ті церкви, які перше забрано силою від схизматиків (від православних) і їм (уніятам) передано”... — („Історія Палів”, Ранке, стор. 232).

До наведеного треба окремо додати, що — як зазначає Ранке — Пропаганда (в Римі) була приказала, щоби кожний єпископ посилав звіти про стан своєї дієцезії до Риму, — отже папа знав точно, що унію заводили насильством, що

силою відбирали від православних церкви — і він на те годився!

Годився папа, годилася Пропаганда, себто папське міністерство, словом годилася ціла римська машина. Значить-ся — не наука Христова, але насильство і грабунок був релігією тодішнього Риму. І це взагалі було основою політики папства.

Папа радив відбирати права від некатоліків.

Унія почала заводитися за папи Клементя VIII (1592—1605) і Ранке оповідає в своїй „Історії Папів” таке:

„Папа Клемент VIII говорить в одній своїй інструкції, що коли він ще був кардиналом і легатом (папським представником) в Польщі, він дораджував тому князеві (Жигмонтови III, королеви) **щоби допуслав до публичних урядів лише католиків.** Таку пораду давав вже (папа) Павло IV (1555—1559), кардинал Гозій (1568 р. його лист), кардинал Больонето”. (Стор. 154, т. II).

Це якраз показує, що папська і взагалі римська політика була завсігди за тим, **щоби некатоліків гнобити, щоби відбирати від них права, щоби їх неволити.** А що Польща мала українські землі з православним населенням, то

папська порада якраз до них відноси-лася, себто: „Не давай православним українцям доступу до публичних урядів; не давай їм таких прав, які мають католики; держи їх в пониженню, в безправю”.

Це бул папська наука — цілком противна науці Христа й Апостолів! І тому коли згадуються польські насильства над українцями, то треба памятати, що й папи зі воеї сторони дораджували полякам гнобити українців. Спілка! Значиться — і поляки і папа одурювали світ, коли казали, що в них є християнська віра.

Голос італійця про папів.

Що в Римі була безбожність і безвірство, про те говорили та писали самі італійці, які той Рим зблизька бачили і знали.

Ранке наводить в 3-ім томі „Історії Папів” документ ч. 16, де оповідає, що визначний італієць, Франческо Ветторі, близький, знакомий Макіявеля (італійського державного мужа) і двох папів з родини Медічі (Льва X і Клемента VII), написав: „Зсумовання Історії Італії від 1512 до 1527”, в якій говорить:

„Хто пильно застановиться над законом Євангелії, то заважить, що хоч

папи мають імя Христових заступників, однакж вони завели нову релігію, яка не має нічого з Христової релігії, крім імени. Бо — де Христос голосить убожество, там вони бажають майна; де Христос приказує покору, вони мають гордість; а де Він вимагає послуху, вони пруться до пановання над цілим світом". (Ранке, стор. 31, т. III).

Великий італійський вчений і поет з 14-го віку, Петрарка, писав про папський Рим так:

„Пішов я з грішного Вавилону, що не має сорому, з якого все добро зникло... Джерело гріхів, приют лютої ненависти, школа похибок, святиня ереси. Давно Рим, а нині Вавилон, найпоганіший з усього. Оплакуй свій занепад ти, що є матір'ю ошуки, загородою насильства, переслідувачко правди, вихователько гріха, пекло живучих"... (Сонет 92 і 149).

Згадаймо такє... Коли Лютер почав був свою реформаторську роботу, тоді дехто з римського начальства почав опам'ятуватися. І тодіто — 1538 р. вручено папі Павлови III „Звіт Комітету Кардиналів", де говорилося:

„Коли папа хоче справу поправити, то мусить починати від свого дому. Він мусить забути про великі доходи і не відпускати гріхів за гроші... Святокупство дійшло до найдалших меж; ду-

ховними стають найбільше безхарактерні люде; духовні семінарі стали школами розпусти і невірства... Відомі розпустниці їздять в супроводі кардиналів й інших достойників”...

Подібного можна би навести дуже багато і кожний, хто пошукає в більшій загальній Історії, а ще більше в Церковній, знайде там такого чимало.

І такі факти знають добре католицькі політики, та помимо того мають очайдушну відвагу так факти промовчувати, а зате обкидають болотом Українську Православну Церкву. І притім силуються показати, що в них лице українське і що їм ходить про добро українців. Чорна відвага!

ТАЙНІ „ПРАВИЛА” В КАНАДІ.

Католицизм не є українською справою. Це справа чужого Риму, справа пануючих і сильних, які з Римом звязані.

Католицизм, це завойовник між українцями, що йде здобувати — де перебоєм, де хитрощами, де пропагандою, де застрашуванням, де затуманюванням. В очи показує українцям одно, показує себе святим, а поза очи робить що друге.

Згадати б тут тайні „Правила Русько-Католицької Церкви в Канаді”, що по-

казують якість католицької політики.

В 1915 р. гр. кат. єпископ Будка надрукував для своїх священників підручник, чи порадник, як в деяких справах поступати. Це були висше згадані „Правила”, що займають 79 сторін друку.

В передмові говорить єп. Будка, що „Правила” зладжено по нараді з архієпископами і єпископами Західної Канади (зн. французькими!) та по використанню всяких Декретів, а вкінці є така постанова:

„Книжка ця єсть друкована виключно для ужитку наших священників. Не вільно її продавати, чи давати кому другому, як лише руському священникови в Канаді, апробованому руським єпископом.”

Значиться — це книжка, про яку поза священниками ніхто не повинен знати — тайна книжка! Не повинен знати і греко-католицький загал.

І справді довший час ніхто поза священниками не знав, що така книжка є на світі. Та вкінці оден з священників таки не втерпів і передав книжку в дальші руки. Так вона видісталася на широкий світ.

Та що в тій книжці було такого, що греко-католицький єпископ не хотів, щоби греко-католицький загал про те знав?

В книжці були поради, як священники мають нагинати та притягати греко-католиків до латинського обряду — до костела. Як вговорювати в греко-католиків, що вони не повинні латинського обряду боятися, бо хочби вони його прийняли, то свого не змінюють. Ось примір того, що там писалося:

„Вірні обох обрядів (зн. гр. кат. і римо-кат. — В.) можуть приймати св. Причастіє в яким небудь обряді, без огляду на це, чи заходить потреба, чи хоче хтось лише з набожності причащатися, чи єсть свого обряду священник, чи ні, чи в своїй, чи в чужій церкві — словом завсігди і всюди... — Однак хочби хто і через ціле життя причащався в другім обряді, то це не може спричинити зміни обряду первісного.” (Ст. 10).

Отже що це, як не прокладання стежки до костела? Можете йти до костела з конечности, а нема конечности — йдіть з побожності. Навіть тоді, коли в церкві є свій священник. А за свій обряд не бійтеся, ви його не змініте.

Дальше читаємо:

„Кождий священник має освящати НС. Тайну Евхаристию і уділяти св. Причастія в своїм власнім обряді. (З того видно, що це відноситься до гр. кат, і рим. кат. священників разом — В.). До освячення може ужити сьвященик агнца

уживаного в другім обряді тільки тоді, коли подорожує через околицю, якої мешканці належать до обряду відмінного від його обряду і коли нема там церкви його обряду”...

Отже знов отворення дороги до костела. Зайшов латинський священик — поляк, француз, чи бельгієць в греко-католицьку околицю, йому вільно вживати просфор і причащати хлібом і вином. А ви люде не бійтеся — бо вас чужий причащає „в вашім обряді”. Значиться — він може бути вашим добрим священиком. Не конче вам треба українця.

Ціла 29-та і неповна 30-та сторона книжки присвячена науці, як греко-католиків до римо-католицького обряду тягнути і як вговорювати, що вони свого обряду не змінять. Ось приміри:

„В місцях де нема ані руської церкви, ані русько-кат. священика, або де доїзд до руської церкви получений з великими трудностями, можуть вірні руського обряду приноровитися цілковито до обряду латинського, з того однак ніяк не слідує зміна обряду”. (Стор. 29).

Або таке:

„Наш нарід рідко учає на латинські богослуження ще і з тої причини, що лат. обряд, его форма і его язык для него зовсім незрозумілі. Треба от-

же нам поучати відповідно нарід о його християнських обов'язках, о сім, що віра, обряд і народність, це річі зовсім відрубні та з натиском повтаряти, що часове приноровлення до латинського обряду не притягає ніяк за собою зміни обряду”.

На додатковій стороні XII читаємо: „Вірні Русини, навіть в околицях, в котрих є священик руського обряду, можуть у латинського священика апробованого через місцевого Епископа, сповідатися зо своїх гріхів і получати ласку таїнственного розршення важно і дозволено.”

Також сказано на стор. 52, що „Великий хрест на церкві має бути однораменний”, що будова іконостасу в церкві „мусить мати окрему апробату Ординаріяту”.

Цих кілька примірів показує, яку політику веде чужий католицизм поза плечима греко-католиків. В очи: „Ви добрі... наше дуже добре... шануймо його”..., а поза очи складаються обдумані пляни, як з греко-католиків зробити латинників.

Таке робилося в часах Кунцевича, таке доси робиться. Робиться поза очима і поза плечима і греко-католиків і взагалі ширшого загалу.

Закінчення.

На цім писання про Кунцевича закінчується. Хоч подібного матеріалу, як доси, можна знайти ще багато, однакож і те, що доси подане, покаже кожному широко, хто був Йосафат з тою унією, про яку йому так дуже ходило.

Коли звести до вузких висновків те, що доси розбиралося, то вийде таке:

Кунцевич був вихованком поляків і для них працював.

Його оголошено святим на бажання Польщі і проголошено польським святим і спеціальним заступником Польщі.

Унію поляки приготовляли і заводили на спілку з Римом. Вона мала бути містком, по яким українці мали піти до костела і спольщитися.

Уніятська (гр. кат.) Церква, це вдійсности Українська Православна Церква, яку поляки насильством привязали до Риму.

Унією поляки розбивали українську силу, щоби мати матеріал для збільшення своєї сили.

Католицька політика завсігди дбала, щоби держати українців в темноті, безсиллю, безрадности і пониженню.

Балачка, що уніятська Церква стала

„національною українською”, це пере-
кручування дійсности. Католицизм є
проти національних Церков. А коли
уніятська Церква прибрала український
вигляд, то завдяки обставинам, які
увільнили її від безпосередньої опіки ка-
толицизму, а також під примусом тої
української свідомости, що виросла по-
за контролею і на перекір католицизмо-
ви.

Уніятська Церква ділиться різко на
дві далекі собі часті — українських вір-
них і неукраїнський провід. Загал гр.
кат. вірних, це дійсні щирі українці, що
по українськи думають, по українськи
відчувають, та журяться долею цілого
українського народу. А провід греко-
кат. Церкви (уніятської) належить до
іншого світа, чужого, а то й ворожого
українському народові. Контроля над
гр. кат. Церквою опочиває в руках Риму
і тих чужих, що тісно з Римом вяжуть-
ся і для яких уніяти можуть бути мате-
ріалом для використання.

Щож до Йосафата, то його особа
в справі унії є дуже малою. Поки жив,
то заподівав лихо, однакж унія не була
його твором, ані не його силою продов-
жувалася. Його значіння лише в тому,
що католицькі політики вживають його
особи, як рибак гачка з хробачком,
щоби рибу ловити. Але не про гачок
рибакови ходить, а про рибу.

Унію приготовляли єзуїти, а почав її заводити польський король Жигмонт III при допомозі польських духовних, польської шляхти і Риму. Це була та чужа головна сила, що унію створила, і до нині чужа сила має її під своєю контролею.

Так стоїть справа з Йосафатом та унією!

З М І С Т:

Сторона

Вступні завваги	3
Йосафат в українців недавний	3
Родичі Йосафата	7
Йосафат в Вильні	9
Монаша строгість Йосафата	11
Як поляки кривдили українців	14
Велямин Рутський	18
„Сумна картина”	18
Латинська Церква	19
Православна Церква	20
Кирило Терлецький	22
90 літ пізніше	23
Що робив даліше Йосафат	30
Йосафат Архієпископом	33
„Душехват”	37
Нові православні єпископи	39
Він не був пастирем овець	40
Смерть Йосафата	42
Нищення палати	44
Йосафат чудотворець	47
Похорон Йосафата	52
Йосафат „блаженним”	53
Насильства по смерті Йосафата	54
„Тіло Йосафата не псувалося”	58
Документи	60
Лист Льва Сапіги до Кунцевича	61
Витяг з просьби православних до Союму	74
Письмо папи Урбана	76
Письмо уніятського Митрополита Йосифа Рутського до кардинала Бондіна	78
Письмо папи Урбана до полького короля	79
Документи Виленського Брацтва	81
До чога вела Йосафатова робота	84
Як Йосафата забули	85

Коли Йосафата пригадали	86
Йосафат польським святим	91
Йосафатова свічка в Варшаві	92
Як пояснюють брак чудів	97
Показують уніятів дикунами	98
Що було з тілом Йосафата давніше	101
Що даліше було з тілом	105
Степан Качала про Кунцевича	109
Якою була Польща	114
Польща вічний ворог України	119
„Нусціць Русіна на Русіна”	124
„Богогласник” і Василяни	130
Що говорить Уніятська Історія	132
Унія а Єзуїти	138
Занепад в Православній Церкві	138
„Для лакомства нещасного”	139
Польська шляхта, а уніятські духовні	140
Галичина під Австрією	141
Галичина в недавній Польщі	142
Насильства Польщі над православними	143
Голос греко-католицьких священників про унію	146
Ніхто не поважав уніятів	151
„Ви ще схизмою пахнете”	152
Ще давніші і найновіші документи	156
1-ий Документ: Атомічний виклад	158
2-ий Документ: Смердючий ідол	160
Автокефалія в Канаді	160
Прислужництво чужим	162
Чи всі вони так думають?	163
Висмівання — католицька зброя	164
Іпатій Потій	167
Василяне і Хомишин	168
Проти ширення ненависти	170
Поза плечима греко-католиків	172
Що в очи, а що поза очи	178
Папа радив відбирати права від некатоліків	180
Голос італійця про папів	181
Тайні „Правила” в Канаді	183
Закінчення	187

СПРАВЛЕННЯ ПОХИБОК.

Стор.	Стрічка:	надруковано:	має бути:
11,	9 згори:	виховатлеї	вихователі.
26,	14 згори:	піся	після
33,	6 згори:	тяггнув	тягнув.
39,	6 здолу:	свсоїм	своїм.
45,	3 згори:	кинулися	кинулася
54,	16 згори:	три тижні	сім тижнів.
57,	5 здолу:	підчилися	підчинилися.
89,	4 згори:	вона	вони.
102,	7 згори:	потів	потім.
102,	12 згори:	ком сію	комісію.
102,	12 згори:	почали	почала
103,	18 згори:	почумтя	почуття.
104,	9 згори:	спочивали	спочивало.
104,	11 здолу:	ґовафата	ґосафата.
105,	2 здолу:	понсервація	консервація.
124,	7 здолу:	Іпатій Потіґ	Іван Вишенський.
128,	7 згори:	католюкві	католиків.
142,	3 здолу:	щось	цось.
165,	6 здолу:	Маракія	Макарія.
177,	8 згори:	Щині	щині.
181,	7 згори:	бул	була.
183,	12 згори:	так	такі.
185,	5 здолу:	Евхаристию	Евхаристії.